

Ελεύθερο Πνεύμα

ΕΥΝΑ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ-ΤΕΧΝΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Επιμέλεια - Διευθυντής: Λάμπρος Μάλαμας Χρόνος 10ος Τεύχος

41

«Σ' όλο τον κόσμο ξαστεριά
σ' όλο τον κόσμο ήλιος»

Θέματα:

Άρθρα κι επιφυλλίδες ● Εισαγωγή στη βουλγάρικη ποίηση ● Ποιητική ανθολογία ● Ρεαλιστική Πεζογραφία ● Έρευνες στην Ιστορία ● Οι Βούλγαροι στην Ελλάδα του 1821 ● Οι Έλληνες στη Βουλγαρία του 1876 ● Ελληνοβουλγάρικες Συνεργασίες ● Σκιαγραφίες πολιτικών ηγετών ● Πορτραίτα εθνικών ποιητών ● Συνεντεύξεις με πρωτοπικότητες ● Σκίτσα για διακεκριμένους Βούλγαρους ποιητές και εταφραστές ● Πολιτιστική ζωή και κίνηση ● και 50 φωτογραφίες ●

Αφιέρωμα στη Βουλγαρία

Πρωτότυπη Έπιθεώρηση αγωνιστικής λογοτεχνίας και κριτικού προβληματισμού.
Μαχητικό όργανο διαφώτισης και πνευματικής καλλιέργειας του λαού.

Όσα σημειώνω, τὰ σημειώνω γιατί δέν ύποφέρω νά βλέπω τό άδικο νά πνίγει τό δίκαιο
Μακρυγιάννης

Περιεχόμενα

Πρωτοσέλιδα

Αναδρομές και εντυπώσεις: Λ. Μάλαμα 129

Βουλγάρικη Ποίηση

Ανθολόγηση από την 100χρονη βουλγάρικη ποίηση 132

Χρήστο Μπότεφ Μετ. Γ. Γκαγκούλιας ...132

2) Νικόλα Βαπτσάρωφ Μετ. Ρίτα Μπούμη και Γ. Γκαγκούλιας 133

3) Γκέο Μίλεφ Μετ. Γ. Σαραντής 134

4) Γκιόργκι Τζάγκαρωφ Μετ. Π. Πασχαλέφσκι 136

5) Βλαντιμίρ Γκόλεφ Μετ. Γκ. Χρίστοφ ..136

6) Πέντσο Σλαβέικωφ Μετ. Ρίτα Μπούμη 137

7) Λουντμίλ Στογιάνωφ Μετ. Ρίτα Μπούμη 137

8) Χρήστο Σμυρνέσκι Μετ. Π. Πασχαλέφσκι 138

9) Λιουμπομίρ Λέφτσεφ Μετ. Έλλη Παιονίδου 138

10) Ισάεφ Μλάντεν Μετ. Ρίτα Μπούμη .139

11) Πάβελ Μάτεφ Μετ. Έλλη Παιονίδου 139

12) Γκεόργκι Κωνσταντίνωφ Μετ. Έλλη Παιονίδου 139

12) Γκεόργκι Κωνσταντίνωφ Μετ. Έλλη Παιονίδου 139

13) Μπλάκα Ντιμήτροβα 139

Ελληνική Ποίηση

1) Στη Λουντμίλα Ζίγκοβα: Λ. Μάλαμα ..140

2) Ήσουν Εσύ (στον Πάρη Νικόλωφ: Λ. Μάλαμα 142

Πεζογραφία

Ιβάν Βάζωφ Μετ. Γ. Μπενέκος 144

Ο Γέρο Γιότζο κοιτάζει Μετ. Γ. Μπενέκος 144

Ιστορία

1) Ο Ρήγας Φεραίος για τη Βαλκανική Συνεργασία 149

2) Συγγένειες κι επιδράσεις: Λ. Μάλαμα .150

3) Από τις Ελληνοβουλγάρικες συμμετοχές στον κοινό αγώνα του 1821 και 1877: Λ. Μάλαμας 151

4) Οι Βούλγαροι βοηθούν την Ελλ. Επανάσταση του 1821: Νικ. Τοντόρωφ 153

Βιβλία και περιοδικά του Λάμπρου Μάλαμα

βρίσκονται στα κεντρικά Βιβλιοπωλεία:

Αθήνας - Θεσ/νίκης

Κολλάρου (Σόλωνος)

«Σύγχρονη Εποχή» (Ακαδημίας 76)

Π. Ραγιά (Τσιμισκή 44)

5) Οι κοινοί αγώνες των Βουλγάρων και των αλύτρωτων Ελλήνων για τη λευτεριά: Γ. Ζωΐδη 156

6) Χρονικά του 13 αιώνα: Λ. Μάλαμα ...159

Σκιαγραφίες πολιτικών ηγετών

1) Γ. Δημητρώφ: Λ. Μάλαμα 161

2) Ποιός είναι ο Τ. Ζίβκωφ 161

3) Πορτραίτα εθνικών ποιητών 164

(Χ. Μπότεφ, Ν. Βαπτσάρωφ, Ελίν Πελίν, Ελ. Μπαγκριάννα, Γκ. Τζάγκαρωφ)

Συνεντεύξεις με προσωπικότητες του Λ. Μάλαμα 168

1) Με τον υφ/ργό Πολιτισμού 168

2) Το νόημα της Εθνογραφίας 169

3) Με την Άννα Τρίσκοβα 171

4) Στη Λέσχη ξένων δημοσιογράφων ...173

5) Τι μου είπε ο Πέτερ Γέτσεφ 175

6) Βιομηχανικά επιτεύγματα κι εργατικά δικαιώματα 176

7) Συνδικάτα ασφάλιση και άμιλλα 177

8) Στο Πρακτορείο Β.Τ.Α. 179

9) Στη Βουλγάρικη Ραδιοφωνία 182

Άρθρα

1) Πολιτιστικός οργανισμός στη Βουλγαρία: Λ. Μάλαμα 184

2) Συνομιλίες με την ηγεσία της Ένωσης Συγγραφέων 186

3) Λογοτεχνία και έκδοση βιβλίων 188

4) Θέατρο, Όπερα και μπαλέτο 189

5) Σκίτσα για διακεκριμένους Βούλγαρους ποιητές και μεταφραστές: Λ. Μάλαμα ...192

(Στέφαν Γκέσεφ, Μπουντίνωφ, Γιώργης Γκαγκούλιας, Πασχάλης Πασχαλέφσκι, Γέρμαν Χρ. Μιόφσκι)

6) Βασικό κόστος ζωής και ορισμένα τρωτά: Λ. Μάλαμα 195

«Ελεύθερο Πνεύμα»

Ιδιοκτήτης - υπεύθυνος - εκδότης

Λάμπρος Μάλαμας

Διεύθυνση σύμφωνα με το νόμο:

Ε. Βενιζέλου 188 - Γιάννινα

τηλέφωνο: 0651.22030

Τιμή τεύχους δρχ. 120

Χρονιατική συνδρομή δρχ. 500

Δολάρια 15

Ιδρύματα - Δήμοι δρχ. 1.000

Υψηλή - αλληλογραφία - επιταγές - στον ίδιο. Φιλοξενούνται μόνο αδημοσίευτες συνεργασίες και χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Φωτοστοιχειοθεσία: Ανδρ. Μεταξά 7, Αθήνα
"ΑΧΤΙΔΑ" ΕΠΕ Τηλ. 3637125

Αναπαραγωγές: Γιάννης Κουτσούρης
Τζαβέλα 7, Αθήνα, 3611238

ιλεύθερο Πνεύμα

Πνευμα — Στοχασμός — Τέχνη — Κριτική

Ιδρυτής — Διευθυντής: Λάμπρος Μάλαμας

Β' Εκδοτική Περίοδος
9ος χρόνος 41 τεύχος
Ιούλης - Αύγουστος
Σεπτεμβρίου — 1981

Βουλγαρικοί Αντίλαλοι

Αναδρομές και Εντυπώσεις

Του Λάμπρου Μάλαμα

Η Βουλγαρία γιορτάζει εφέτος τα 1.300 χρόνια της ίδρυσης του πρώτου βουλγαρικού κράτους τον 7 αιώνα από τον Ασπαρούχ, καθώς και τα 90 χρόνια ζωής του ΚΚΒ, που δημιουργός-του υπήρξε ο Δημήτρης Μπλαγκόεφ.

Ο βουλγαρικός λαός, πέρασε πολλές αλλοτριωτικές τυραννίες και δυναστείες, που στάθηκαν βαριές και συνθλιπτικές συμπληγάδες, στην εξελικτική ιστορική-του πορεία, και στην αφύπνιση της εθνικής-του συνείδησης· ανασταλτικές και αναβλητικές στην απολύτρωσή-του.

Ο Ασπαρούχ είναι ο υποστατικός δρομέας, το γενεσιουργό σπέρμα του πρώτου —όποιοι κι αν ήταν τότε— αυτόνομου κράτους. Η λέξη Βούλγαρος έχει την ετυμολογία-της σε φυλή που κατέβηκε από τον Βόλγα ποταμό και κατοίκησε στη βαλκανική αυτή χώρα, περί τα τέλη του 6 μ.Χ. αιώνα. Ήταν τρομεροί ιππείς και απόγονοι μάλλον συννικών φυλών της Ανατολής.

Αργότερα, ο Παΐσιος Χιλεντάρσκι· είναι ο φοίνικας που τίναξε τις σπίθες απ' τη στάχτη της μακραιώνης δουλείας. Ο Κύριλλος κι ο Μεθόδιος, είναι οι γλωσσικές μήτρες που εκκόλαψαν το βουλγαρικό διαφωτισμό. Ο Βασίλ Λέφσκι, είναι η λεύτερη ψυχή της εθνικής-τους παλικαροσύνης. Ο Χ. Μπότεφ, είναι η ασπίδα της νίκης και της πρωτοπόρας απελευθέρωσης. Ο Μίλεφ κι ο Βαπσάρωφ, έγιναν οι σταυρωμένοι λαομάρτυρες που προοιώνισαν την ανάσταση. Ο Μπλαγκόεφ και ο Κύρκωφ τα γερά θεμέλια της αγωνιστικής πρωτοπορίας, οι δίδυμοι πολικοί αστέρες, που σύντριψαν με τα εκτυφλωτικά-τους φώτα, τα σκοτάδια της δυστυχίας και της καταφρόνιας. Ο Δημητρώφ, ήταν ο κεραυνός που κατάκαψε τις γκαιμπελσικές φενάκες του φασισμού· και μαζί με τον Κολάρωφ οι ενσαρκωτές του λυτρωτικού ονείρου τόσων βουλγαρικών γενεών. Κι ο Ζίβκωφ, στέκει γερός και άγρυπνος φρουρός των σοσιαλιστικών κατακτήσεων του λαού-του.

Με τις ηθικές δυνάμεις και τα παραδείγματα όλων των παραπάνω ηγετών, οι νεώτεροι ποιητές, συγγραφείς και καλλιτέχνες, πρέπει να γίνουν με την ευγενική και παραγωγική-τους άμιλλα, αυγερινοί αστέρες, για την ευδαίμονη λεωφόρο του μέλλοντος.

• • •

Η Βουλγαρία, έζησε χρόνια καί ζαμάνια κάτω από λαίλαπες βαρβαρικών επιδρομών και φασιστικών ζυγών. Η λέξη φασισμός, που προήλθε από το φας = μάτσο, χεράμι σταριού, (καθώς ονόμασε από κει κι ο Μουσολίνι το κόμμα-του φασιστικό) στάθηκε και μόλεψε κι οργίασε, συνώνυμη για πολλούς αιώνες με τις πιό άγριες σφαγές και λεηλασίες σ' αυτό τον τόπο. Πεντακόσια ολάκερα χρόνια οθωμανική σκλαβιά, για να λευτερωθεί το 1878.

Στα 1891 ο Μπλαγκόεφ με τον Κύρκωφ ίδρυσαν το Κόμμα, με τον αρχικό τίτλο: «Σοσιαλιστικό - Δημοκρατικό - Εργατικό Κόμμα», κι έκαναν το Α' Συνέδριο στην κορυφή της Μπούζλουτσα με αρχηγό τον πρώτο, που ήταν ηγέτης πανευρωπαϊκής περιωπής και της Γ' Διεθνούς ιδρυτής. Ο Κύρκωφ έγραψε και το «Τραγούδι της Δουλειάς» που τραγουδιόταν μελοποιημένο σαν ο ύμνος του Κόμματος. Ύστερα, πήραν μέρος στις εκλογές, και βγήκαν και οι δύο βουλευτές. Τότε οι φεουδάρχες και αστοί τους έλεγαν περιπαιχτικά στη Βουλή:

Μα δυό βουλευτές σαν οι κούκοι εσείς, τι θα κάνετε;

Και ο Κύρκωφ τους απαντούσε με εφύια κι ετοιμότητα:

Δυό αλογόμυγες είναι αρκετές μέσα σ' εκατό γαϊδούρια (!) Μάλιστα. Θα κάνουμε ταξική πάλη, με δυό ψήφους. «Κλάσα πρότιφ, κλάσα ντβα κλάσα». (Τάξη ενάντια στην τάξη).

Ο βουλγαρικός λαός γενικά και με το αγροτικό κίνημα των Χαϊντούτων, πλήρωσε ακριβά το τμήμα στον κοινό βαλκανικό απελευθερωτικό αγώνα από την οθωμανική σκλαβιά, κι είχε

200.000 θύματα. Αλλά, κι ώς το Β΄ Π. Πόλεμο, ο φασισμός είχε καταπληγώσει το κορμί της Βουλγαρίας... για να το βρει ο μεγάλος γιατρός ο Δημητρώφ, «σαν από μηχανής θεός» που άρχισε στα 1945 μετά τον ισχυρό αντάρτικο αγώνα των Βούλγαρων πατριωτών, να δίνει το μπλάσασμο της θεραπείας και με τα ρούσικα βοτάνια να επουλώνει τις πληγές... και ν' αναγεννάει τη Βουλγαρία από τις τέφρες-της με τα γερά παρτιζάνικα στελέχη κι όλον τον άξιο ομοίπαθο κι ομοιόγενο λαό, να οικοδομούν με πίστη και με σύμπνοια, με τη βοήθεια του Στάλιν και της ΕΣΣΔ τον μαρξιστικό Σοσιαλισμό-τους.

• • •

Σήμερα, η Βουλγαρία έφτασε σε υψηλά επίπεδα αγροτοβιομηχανικής, τουριστικής και πολιτιστικής προόδου. Ο οικονομολόγος και σημερινός Έλληνας υπουργός Αθαν. Κανελλόπουλος έγραφε πριν από 3 περίπου χρόνια στο «Βήμα» της Αθήνας ότι:

«Η Βουλγαρία είναι η πρώτη βαλκανική χώρα που διαθέτει ατομικό ηλεκτρικό σταθμό, για να επιβεβαιώσει την προφητεία του Λένιν ότι Κομμουνισμός σημαίνει "προλεταριάτο συν ηλεκτρισμός"»... «Κατέχει δε την τρίτη θέση στον κόσμο στον αριθμό των φοιτητών...». «Η Βουλγαρία αποδείχτηκε η χώρα με τη μεγαλύτερη σφομοιωτική δύναμη των επαναστατικών κοινωνικών ιδεών». «Τό χαρακτηριστικότερο δείγμα που θα μπορούσε να επιδειχθεί σαν επίτευγμα του καθεστώτος είναι η οργάνωση της αγροτικής οικονομίας...» κλπ.

Πέρυσι και φέτος οι στατιστικές την ανέβασαν πρώτη χώρα σε τουρισμό στο χώρο της Κεντρικής Ευρώπης. Το εισόδημά-της απ' αυτόν, ξεπερνάει το 1 δις δολάρια το χρόνο. Σ' όλη τη χώρα, βλέπει κανείς τώρα, μια πλατιά αναγεννητική όψη νέας Ευρώπης. Ανθρώπους με πρόσωπα ήρεμα κι ευγενικά. Δε βλέπεις εκεί τον πολύβουο και πολυτάραχο κόσμο του Παρισιού και του Λονδίνου, της Ρώμης, του Βερολίνου και της Αθήνας, τον κόσμο της αυθαιρεσίας της τρεχάλας, της αγωνίας, της αβεβαιότητας, της αναρχίας και της τρέλας. Αλλά, μια κοινωνία, όχι βέβαια αγγελική και αγία, μα το πιότερο μονιασμένη και με το αίσθημα της σιγουριάς που διαπλάθεται με μια γνωσιολογική, νέα ηθική και ανθρωπιστική αγωγή.

Όλα τα έργα, δείχνουν το πάθος της δουλειάς, τη λαχτάρα της μελέτης και της θετικής κριτικής για την τελειότητα. Υπάρχει σοβαρότητα, ηξιοπρέπεια και φυσιολογική εξέλιξη και αξιοποίηση στις ατομικές και ομαδικές δυνάμεις. Και η γυναίκα πήρε τη θέση που της αξίζει στην κοινωνία και δεν υπάρχει υποτίμηση, εκφυλισμός ή φανερό διαφθορά και πορνεία. Οι Βούλγαροι μορφώνονται κι εργάζονται όλοι. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός γίνεται συστηματικά με επιλογές και σύμφωνα με τις φυσικές κλίσεις τάσεις και προτιμήσεις των νέων. Ντύνονται όλοι καλά και τρώνε όλοι γερά. Στη Βουλγαρία δεν θα δείτε εύκολα καχεκτικό πολίτη ή ζητιάνο. Η κρατική φροντίδα για τη δημόσια υγεία παρέχεται στοργικά. Υγεία, παιδεία, πρόνοια, όλα δωρεάν με πρότυπη και άριστη οργάνωση. Σ' όλη τη χώρα υπάρχουν 500 ιαματικές πηγές. Το «Μπαλκάν Τουρίστ» μετά τις 15 Σεπτέμβρη, παραχωρεί στους εργαζόμενους με 50% έκπτωση τ' αναπαυτικά κι άνετα θέρετρά-του. Οι εργάτες έχουν όλοι τις καρτέλες-τους που οι διακοπές-τους κοστίζουν δυό-τρεις δεκάδες λέβια μοναχά. Οι άνθρωποι βέβαια έχουν και τις αδυναμίες-τους. Οι δημιουργοί κάνουν και τα λάθη-τους. Στη Σόφια, στη Βάρνα, στη Φιλιπούπολη, υπάρχουν ακόμα και οι λαθρόχειρες. Σουλατσάρουν και οι μαχαραγιάδες με τα πολλά ντόλαρς και κουβαλούν οι Άραβες τουρίστες τα φθοροποιάστοιχεία-τους. Αλλά, αυτά είναι και πρόσκαιρο και αναγκαίο κακό. Μου τόνισαν υπουργοί για το τσάκισμα του δολαρίου, που το φέρανε σε μειωτικότερη θέση και χαμηλότερη αξία από το λέβι. Ένα δολάριο 0,90 στουτίγκες (δεκάρες).

Τη Βουλγαρία την κυβερνάνε το Κομμουνιστικό και το Αγροτικό, κόμματα με πολύ ματωμένη επαναστατική ιστορία. Δεν ήταν μικρή του Αγροτικού με τον Σταμπολίσκι το 1923... Σήμερα χωρίζεται διοικητικά η χώρα σε 30 νομαρχίες. Έχει αξιοθαύμαστη βιομηχανική αποκέντρωση. Και έλλειψη εργατικών χεριών γύρω στις 700.000. Πολλά βέβαια χρωστάει για τη γενική εθνική-της υπόσταση και ανάπτυξη στην παλιά και πιότερα στη νέα Ρωσία. Το εξωτερικό-της εμπόριο, λογαριασμένο κατά κεφαλή, βρίσκεται ανάμεσα στις 20 πρώτες χώρες σ' όλο τον κόσμο. Αυτό μαρτυρεί την αδιάκοπη, την αυξανόμενη και ποιοτικά ανώτερη παραγωγή-της. Διατηρεί σχέσεις με 120 περίπου χώρες. Το 75% του εξαγωγικού-της εμπορίου πάει στις σοσιαλιστικές χώρες. Στην ηλεκτροτεχνική βιομηχανία, στην ηλεκτρονική παραγωγή, και στην τεχνική των επικοινωνιών, έχει την τρίτη θέση στον κόσμο. Παράγει 700 είδη μηχανουργίας.

Τα θρησκευτικά συναισθήματα στη Βουλγαρία είναι ελεύθερα. Πηγαίνουν πολλοί σ' εκκλησιαστικές λειτουργίες, κι ακούνε κηρύγματα αγάπης και ειρήνης. Ακούνε μουσική π' ανακουφίζουν κι εξευγενίζουν πióτερο την ψυχή-τους. Η αποστολή της Εκκλησίας, συμβαδίζει ομόζυγα, διαπαιδαγωγικά με την ανθρωπιστική παιδεία, σύμφωνα με τις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας και τα ψυχικά-της προβλήματα. Οι κληρικοί αμοίβονται από το κράτος. Βγαίνουν με ανώτερη μόρφωση από τη Θεολογική-τους Ακαδημία. Δεν έχουν δικό-τους εκμεταλλευτικό βασίλειο με νόμους δράκοντες, φέουδα και μπίζνες = λερναίες και πολεμικά εργοστάσια, όπως στη Δύση. Έτσι, το λαό τον πάνε μπροστά, με τις υπάρχουσες δυνατότητες· και δεν τον πισωδρομούν αναχρονιστικά, όπως αλλού οι δεσποτισμοί κ' οι παπαδοκρατίες, για να τον έχουν υποταχτικό φοβιτσιάρη και δούλο. Γενική θρησκεία έχει ο λαός την πίστη στη δουλειά και στην πρόοδο, και τον αγώνα γι' ανώτερες μορφωτικές και πολιτιστικές βαθμίδες, όπως και το σεβασμό στον κάθε πλησίον, στο δίκιο, την καλή παράδοση, την αλήθεια και την επιστήμη.

Το νέο παλάτι Πολιτισμού στη βουλγαρική πρωτεύουσα.

Το Λαϊκό Θέατρο «Ιβάν Βάζωφ» στη Σόφια.

Μερική άποψη της φοιτητούπολης στη Σόφια.

Λαϊκές πολυκατοικίες στο νέο προάστιο της Σόφιας «Μλόντος».

Έργο τέχνης σε πλατεία του Παζαρτζικ.

Από την 100χρονη Νεοβουλγάρικη Ποίηση

Μικρή εισαγωγή

Του Συμεών Χατζηκόσεφ

Ο βουλγάρικος λαός είναι ο μόνος στον κόσμο που έχει επίσημη γιορτή της γραφής-του και της κουλτούρας-του. Μοναδική στο είδος-της είναι και η γιορτή της βουλγάρικης ποίησης που συγκεντρώνει κάθε χινόπωρο τους πιά διακεκριμένους εκπροσώπους του ποιητικού-μας λόγου, όπως και πολλούς φίλους της βουλγάρικης ποίησης στο εξωτερικό. Και η κάθε γιορτή γίνεται κάθε χρόνο στην πρωτεύουσά-της. Και τούτο γιατί οι ρίζες της βουλγάρικης ποίησης βρίσκονται βαθιά στους κόρφους της πατρικής γης, κι είναι δεμένες με θρύλους και παραδόσεις.

Το ποιητικό αισθητήριο του βουλγάρικου λαού είναι εξαιρετικά οξύ. Λόγω του μακρόχρονου ξένου ζυγού, το κύριο όργανο για την αυτογνωσία, ήταν η λαϊκή καλλιτεχνική σκέψη. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι τον 19ο αιώνα και πιά ύστερα, σχεδόν μέχρι τις μέρες-μας, ο λαός μπόζει αυθόρμητα στο σύστημα του λαϊκού τραγουδιού στοιχεία της ποίησης των πιά προσωπικών-μας ποιητών. Ποιήματα των Μπότεφ, Καραβέλωφ, Σλαβέικωφ, Βάζωφ, Γιάβωρωφ τραγουδιούνταν σαν λαϊκά τραγούδια.

Η σύγχρονη βουλγάρικη ποίηση, είναι κληρονόμος και συνεχιστής των χιλιόχρονων φολκλορικών παραδόσεων, συνεχιστής της δημοκρατικής κι επαναστατικής ποίησης του παρελθόντος.

Η πιά ανάγλυφη ίσως χαρακτηριστική πλευρά της σύγχρονης βουλγάρικης ποίησης, είναι η ποικιλία-της. Είναι πραγματικά μεγάλη η ποικιλομορφία στη γραφή και στο στυλ, στη σοσιαλιστική-μας ποίηση. Κι αυτό, είναι ίσως το πιά κατηγορηματικό επιχείρημα, που καταρρίπτει τον ισχυρισμό για το ότι, η στράτευση καταδικάζει την ποιητική έμπνευση σε στειρότητα.

Η άνθιση της βουλγάρικης ποίησης στις τελευταίες δυό δεκαετίες στηρίζεται στις ανανεωτικές διαδικασίες που έχουν διεισδώσει σ' όλες τις σφαίρες της κοινωνικής ζωής. Οι ποιητές αποδέσμευσαν το ποιητικό-τους αισθητήριο από τη δογματική σκέψη. Χωρίς ν' αρνούμαστε το πολύτιμο υλικό που δημιουργήθηκε τα τελευταία χρόνια ύστερα από τη νίκη της σοσιαλιστικής επανάστασης, πρέπει να πούμε ότι η ποίησή-μας έφτασε στην ωριμότητά της, μέσα στα τελευταία είκοσι χρόνια. Σήμερα μπορούμε ν' απαριθμήσουμε δεκάδες ονόματα ποιητών για τους οποίους θα περηφανεύονταν η κάθε εθνική κουλτούρα. Γεμάτη σφρίγγος και ζωτικότητα, φιλοσοφική διάθεση και μουσικότητα πίστη στις κλασικές παραδόσεις, αλλά και έφεση προς πειραματισμούς, η βουλγάρικη ποίηση φροντίζει πάντα να βρίσκεται στο ύψος των αυξημένων απαιτήσεων του λαού-μας.

Μικρή ανθολόγηση

Λ. Μάλαμα

Στη μάνα-μου

Χρήστο Μπότεφ
Μεταφράζει ο Γ. Γκαγκούλιας

Μάνα-μου, είναι μπορετό, τρία χρόνια, τώρα
να τραγουδάς θλιμμένα; Την κατάρα-σου έχω,
και, δυστυχής της ξενιτειάς πήρα τους δρόμους
εκείνους που μισεί η καρδιά-μου συναντώντας.

Φαρμάκι, ό,τι καλό από τον πατέρα πήρα,
το έκαμα; Σου κέντρισα τον πόνο με σαίτες;
Ώ, μάνα, η νειότη-μου, τόσο δροσερή ακόμα
μιά πληγή ολόκληρη, μαραινεται και σβήνει.

Εύθυμοι με κοιτάζουν οι καλοί σύντροφοι,
γιατί κι εγώ γελώ μαζί-τους, μα δεν ξέρουν
πως λιώνω κάθε μέρα, μήτε ξέρουν πόσο
είμαι απ' την παγωνιά καμμένος, γερασμένος.

Και πώς θα το γνωρίζαν, που δεν έχω φίλο,
τα πιά μεγάλα μυστικά-μου να του πω,
την αγάπη, την πίστη, τα όνειρα, τις σκέψεις,
την πονεμένη-μου καρδιά για να τ' ανοίξω.

Ο εθνικός ποιητής του βουλγάρικου λαού Χρήστο Μπότεφ που έπεσε παλεμώντας για τη λευτεριά-του στις 20 Μάη του 1876.

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

Κανένα άλλο από σε δεν έχω, μάνα,
είσαι για μένα, κάθε πίστη και αγάπη,
μα δύναμη δεν έχω πιά, μήτε κ' ελπίζω
απ' την αγάπη: σιωπηλά σβήνει η καρδιά-μου.
Μάνα, πόσο ονειρεύτηκα, μέρα και νύχτα,
να ζήσουμε μαζί ευτυχισμένοι.
Πόσο ήμουν δυνατός, πόσα είχα λαχταρήσει!
Μα άχ, για το κάθε-μου όνειρο άνοιγε ένας τάφος!

Νικόλα Βαπτσάρωφ
Μεταφράζει η Ρίτα Μπούμη

Αποχαιρετισμός Στη Γυναίκα-μου

Θά 'ναι φορές που θά 'ρχομαι στον ύπνο-σου
σαν επισκέπτης μακρινός που δεν τον καρτερείς...
Την πόρτα-μας γι' αυτό μη μανταλώνεις
κι έξω στο δρόμο μή μ' αφήνεις —να χαρείς—
Θα μπαίνω αθόρυβα θα κάθομαι αντικρύ-σου
στο σκότος θα καρφώνω τα μάτια στη μορφή-σου
κι όταν κοιτώντας-σε το βλέμμα-μου χορτάσει
θα σε φιλώ, θα φεύγω το φως μη με προφτάσει.

Είναι ο αγώνας αδυσώπητος σκληρός

Είν' ο αγώνας αδυσώπητος, σκληρός
ως λένε, είν' αγώνας επικός.
Έπεσα. Θα πάρει άλλος τη θέση-μου.
Δέ λογαριάζεται εδώ τ' όνομα κανενός!
Σε τουφεκίζουνε —ύστερα οι στίχοι.
Αυτό είν' όλο. Απλό και λογικό.
Ωστόσο, όπου θύελλα και λύσσα ανέμου
εμείς μαζί-σου θά 'μαστε, λαέ-μου
τι πάνω απ' όλα στον κόσμο και στη ζήση
εσένα έχομε περισσότερο αγαπήσει.

Νικόλα Βαπτσάρωφ
Μεταφράζει ο Γιώργης Γκαγκούλιας

Από το τραγούδι για τον άνθρωπο

.....
Θα με κρεμάσουν ασφαλώς. Τελέια και παύλα.
Κι είναι το τέλος-μου από τώρα φανερό.
Και τι σημαίνει; Μοναχά δεν θα υπάρχω.
Μα η ζωή, κι ας μη μπορώ να τη θωρώ,
θάν' ομορφότερη πολύ κι απ' το τραγούδι
σαν ανοιξιότικο θε νά 'ναι πρωινό!...

Για την πατρίδα

.. Είσαι πιά αγαπημένη κι από μάνα
κι υπό την πρώτη την αγάπη πιά γλυκιά
μα μπρος στα μάτια-μας στη γη-σου τρέχει το αίμα
Το αίμα που το χύνει η αδικιά.

Ιστορία

*Τάχα τι καρτεράμε από σένα ιστορία;
Μεις δεν είμαστε τάρτοι τρανοί ή ρηγάδες
των ανώνυμων πλήθος, παιδιά της μιζέριας,
και δε γράφουν για μας οι δικές-σας φυλλάδες.*

.....
*Το κοντύλι να πιάσεις τότε, εσύ, Ιστορία
των καιρών να στορίσεις την τόση μαυρίλα
να στορίσεις τη δόξα του αγώνα που εγίνει
με κουράγιο τρανό, στα λευκά-σου τα φύλλα.*

Από το κύκνιο άσμα-του

*Ήταν σκληρός κι αμείλικτος ο αγώνας
και, όπως λεν ακόμα, επικός.
Εγώ έπεσα. Στη θέση-μου θά 'ρθει άλλος—
μόνο που νά, κάποιος θα λείπει, οριστικώς.*

*Μουσκέτο, πυρ! κι ύστερα — τα σκουλίκια.
Και όλα ετούτα πόσο απλά και λογικά!
Όμως, λαέ-μου, να το ξέρεις, να χυμάει
η αγάπη-μας στη θύελλα, με σένανε μπροστά!*

23 Ιούλη 1942

Νικόλα Βαπτσάρωφ.

Σεπτέμβρης

(Απόσπασμα)

Γκέο ΜΙλεφ

Μετάφραση του Γιώργη Σαραντή†

Μιά καμπάνα σημαίνει
 παράφορα
 σ' όλες τις ψυχές...
 Η πολιορκημένη νύχτα
 χαμηλώνει τρομαγμένη.
 Ο θάνατος
 αιμοσταγής δράκος
 ενεδρεύει κρυμμένος
 στις λόγμες του σκοταδιού,
 σπαρακτικοί θρήνοι
 κάθε που απλώνει αρπακτικά
 τα τερόστια χέρια-του.
 Λουφάζουν έντρομες
 οι παγωμένες καρδιές.
 Ώ νύχτα των μεγάλων μυστικών
 –κρυφών και φανερών–
 Οι λίμνες του αίματος
 αχνίζουν ακόμη
 στους τόπους του φονικού.
 Κομμένα λαρύγγια ροχάζουν
 πνιγμένες επιθανάτιες επικλήσεις.
 Τριγμοί αλύσων
 στα θλιβερά προσύλια των φυλακών.
 Η παγερή κλαγγή των όπλων
 στους στρατώνες.
 Μακάβριοι ταξιδιώτες
 χτυπούν επίμονα στο σκοτάδι
 μανταλωμένες πόρτες.
 Νεκρός στο κατώφλι
 ο ένοπλος γυιός
 –κρεμασμένος ο πατέρας
 ατιμασμένη η θυγατέρα.
 Θλιβερή συνοδεία οι χωριάτες
 –αρπαγμένοι απ' τα χωριά-τους–
 οδηγούνται από σιωπηλούς στρατιώτες...
 Κι η εχτέλεση αρχίζει:
 Άλτ!
 Επί σκοπόν
 Κού
 Κλούξ
 Κλάν
 Πυρ!
 Ψηλά απ' τον όχτο
 δέκα ματωμένα κουφάρια
 στα ταραγμένα νερά του Μαρίτσα.
 Το ποτάμι τ' αρπάζει
 και τα ταξιδεύει πέρα στα χάρη
 Στους έρημους δρόμους
 παιανίζει ζωηρά
 η στρατιωτική μπάντα
 το εμβατήριο
 Ώ Μαρίτσα ματωμένη...
 Στα χωράφια
 ανάμεσα στ' αγκόθια
 και στα χορτάρια

–κλωστημένα από χιλιάδες ποδάρια–
 ρημαγμένα
 παραμορφωμένα
 καταματωμένα
 καταρακουλούν τ' ανθρώπινα κεφάλια.
 Οι αγχόνες
 φαγκρίζουν σα σκάχτρα στην ομίχλη
 με τ' απλωμένα χέρια-τους.
 Και χτυπούν
 χτυπούνε χωρής τέλος
 οι ανελέητες σφίνες
 πάνω στο γυμνωμένο κόκκαλο.
 Πυρπολημένα χωριά
 φλογίζουν τον ορίζοντα,
 ενώ το αίμα τρέχει μ' ορμή.
 Οι πυρκαγιές με τις κερδούλες
 γλώσσες-τους
 γλείφουνε λείμαργα
 τα κερά πόδια
 του Θεϊκού θρόνου.
 Κνίσσα από νωπή ανθρώπινη σάρκα
 ανασθρῶσκει.
 Οι άλβιοι ουράνιοι κάτοικοι
 του ευκλεούς παραδείσου
 έντρομοι
 καταπτοημένοι
 εξακοντίζουν μιά κραυγή
 διάτορη:
 Ωσαννά!
 Κάποτε
 ο χαλασμός πέρασε.
 ο άγριος άνεμος καταλόγισε
 επί τέλους.
 Ησυχία και ειρήνη
 βασιλεύει σ' όλη τη χώρα!
 Η αιμοσταγής θυσία εξευμένισε τους Θεούς...

ιβ'

Μούσα, ψάλλε τον άγριο θυμό του Αχιλλέα...
 Ο Αχιλλέας η χτηνώδης δύναμη
 ο φοβερός δαίμονας του πολέμου.
 Αχιλλέας ο αρχαίος στρατηγός
 της Α.Μ. του Αγαμέμνονα.
 Αχιλλέας ο ήρωας
 μ' ένα σωρό παράσημα
 σταυρούς, λιλιό, διάσημα...
 Βάθρο
 υψηλόν
 ησυχίας
 τόξης
 ασφάλειας...
 Τώρα όμως
 ποιάς τους πιστεύει όλους αυτούς
 τους ξένους ήρωες
 και τους δικούς.
 Η Τροία κυριεύτηκε κι έγινε στάχτη
 Ο Πρίαμος κι η Εκάβη χάθηκαν...
 Ο Αχιλλέας θριάμβεψε...
 –Τι είναι λοιπόν γι' αυτόν η Εκάβη;–
 Η βάρβαρη ψυχή-του δεν ακούει τους θρήνου
 της μάνας που ο πόνος τη γονάτισε.
 των μανάδων όλων που θρηνούν

πάνω από τους αμέτρητους τάφους.
 -Τι είναι λοιπόν γι' αυτόν η Εκάβη;-
 Ο Αχιλλέας ήτανε ο ήρωας
 ο μέγας
 η μάστιγα που έστειλαν οι Θεοί.
 Όμως ο Αχιλλέας θα χαθεί μισημένος
 -και χάθηκε
 με το πανάθλιο τέλος
 ενός δολοφόνου.
 Ο Αγαμέμνονας έσφαξε την Ιφιγένεια
 -και χάθηκε:
 Η Κλυταιμνήστρα έσφαξε τον Αγαμέμνονα
 -και χάθηκε:
 Ο Ορέστης με την Ηλέκτρα, έσφαξε την Κλυται-
 μνήστρα
 -και χάθηκε...
 Κι απόμεινε
 μόνη στους αιώνες
 η μάντισσα Κασάνδρα
 να προφητεύει την ποιηή
 -κι όλα συντελεστήκανε...
 Γλέντι, χαρά, παιχνίδι των Θεών
 Αμράντο άνθος η Θεϊκή μανία.
 Ο θάνατος του ανθρώπου καπρίτσιο γι' αυτούς
 η αγωνία-του: αφορμή για διασκέδαση.
 Θάνατοι, φονικά, αίματα!
 Ός ποτε; ώς ποτε;
 Ό νεφεληγερέτη Δία!
 Ζευς
 Αουραμάζντα
 Τό
 Ρά
 Ιεχωβά
 Σαβαώθ
 -ή όπως σε λένε-
 απάντησε!
 Μαζύ με τους καπνούς
 σπαραχτική ανεβαίνει
 η οίμωγή των θυμάτων

Ο Βουλγαρος Μίλεφ στο γραφείο του σπιτιού-
 του. Ένας από τους πιά παλιούς προλετάριους
 αγωνιστές στον πλανήτη (όμοιος στη φυσιογνωμία
 με τον αείμνηστο δικό-μας γερο-Βάρναλη).

η κραυγή των αμέτρητων μαρτύρων
 της πυράς:
 -Ποιός έπαιξε με την πίστη-μας;-
 Απάντησε!
 Γιατί σωπαίνεις;
 Δεν ξέρεις τίποτα λοιπόν;
 -Ξέρουμε μεις!
 Άκου:
 μ' ένα σάλτο
 ανεβαίνουμε
 στο στερέωμα:
 Κάτω ο Θεός
 -Βομβυρδίζουμε την καρδιά-σου
 και καταλαμβάνουμε τον ουρανό εξ εφόδου
 Κάτω ο Θεός.
 Σε γκρεμίζουμε
 απ' το θρόνο-σου
 νεκρό στο βάθος
 των αβύσσων του σύμπαντος.
 Άγιος τρομερός
 Άγιος ζοφερός
 Άγιος ισχυρός
 Κάτω ο Θεός.
 Από ιλιγγιώδη δρόμο
 κι άπειρες ουράνιες γέφυρες,
 με σχοινιά και μοχλούς
 θα ρυμουλκήσουμε τον παράδεισο
 ώς αυτή την περιλυπη
 γήινη χώρα
 την κοιλάδα των δακρύων.
 Και θα εκπληρωθεί
 η σοφή προφητεία των ποιητών:
 Μήτε Θεός, μήτ' αφέντης!
 Κι ο Σεπτέμβρης θα γίνει Μάης,
 κι η ζωή μιά αδιάκοπη ανάβαση:
 -Πιά ψηλά, όλο ψηλότερα!
 Κι η γη θα μεταμορφωθεί σε παράδεισο!
 Ναι, αυτό θα γίνει...

1924

Ο εξαιρετος ανθρωπιστής ποιητής και πεζογράφος
 Ιληντάν Ιόφκωφ (1880 - 1937).

Δύο ποιήματα

Του Γκιόργκι Τζάγκαρωφ*
Μεταφράζει ο Πασχάλης Πασχαλέφσκι

Άθρη προσευχή

Εσύ κατόρθωσες το παν. Εσύ το άπαν είσαι.
Τα στόματά-μας έχουν βουβαθεί.
Κανείς δεν ξέρει σήμερα το ποιόν-σου –το είναι-σου ακόμα,
πέτρα είσα είτε βιβλίο, είτε μίσχος μες στο χώμα:

Να σε φτάσουμε ζητάμε. Προσπαθούμε.
Θέ-μου, πές-μας τι να κάνουμε μπορούμε!

Στο Νείλο και το Γάγγη το βλέμμα-μας βουτά,
γρατσουνίζουμε τις κορυφές της Φουτζιάμα,
πέφτουμε και σηκωνόμαστε μόνοι, μουλωχτά
μέσα σε παραβολές σε θρύλους και σε μύθους
με δεήσεις κάτω απ' τις αχτίδες του ήλιου τα πυρά,
βουλιάζουμε μες στα απύθμενα τα βύθια,
μασάμε αγριόχορτα και νιώθουμε πικρά, πικρά...

Θεέ του αίματός-μας, εσύ είσαι ο άρχων!
Εσύ το άπαν είσαι! Μόνο που δεν υπάρχουν!

Νυχτερινό τραγούδι

Τι είναι αγάπη, ποιός θα πει;
Ποιός θα πει τι είναι;
Μήπως του πέλαου η βουλή,
ή τ' απόσκιου βουνοπλαγιός πνοή;

Είτε συνσπάντημα τυχαίο
στην πόλη σε κάποια πιάτσα,
Ή αγκάλιασμα τρυφερό
στο ρυθμό του χορού τον αργό:

Μη ρωτάς, σώπα, μη μιλάς,
όπως εγώ σιωπώ μες στο δέλι,
μες στον ύπνο-μου θα σε χαιδεύω,

και στον ύπνο-μου για σε θα κλαίω.

Ίσως αλομόναχος να μείνω—
δίχως σπίτι, δίχως μένος, ξεχασμένος
μα ποτές εσύ δε θά 'σαι για μένα,
μα ποτές μιά ανάμνηση, ωμένα.

Πάντα ίδια για με θά 'σαι πάλι—
με τα μάτια, τα χέρια— αυτά-σοι,
με τα σκούρα αυτά τα μαλλιά-σου,
—υφαντά από χιόνι κι σθάλη.

Μόν' εγώ που θα σβήω στη νυχτιά,
στου απείρου τη σιγή, τη γαλήνη,
δίχως να μάθω ποτές το γιατί,
δίχως κι αγάπη να ξέρω τι είναι.

Ne sole cedamus*

Ωδή

Βλαντιμίρ Γκόλεφ
Μεταφράζει ο Γκέρμαν Χρήστοφ

Το ποτήρι της ζωής είναι πανέμορφο!
Τι ανοησία στ' αλήθεια να παρσπονιέσαι που δε
βλέπεις τον πάτο-του.

Ε. Ρενάν

Είμαστε οι ζώντες αυτού του πλανήτη,
είμαστε οι ζώντες,
γεννημένοι στις πέντε ηπείρους
και πάνω στους πάγους του έκτου.
Στη γη του πλανήτη αυτού περπατάμε,
στα πόδια-μας νιώθουμε τη ζεστασιά-του,
το κελάρισμα του νερού,
το χάδι του ανέμου...

Είμαστε οι ζώντες.

Ας μην υποχωρούμε μπροστά στον ήλιο!
Ας μην υποχωρούμε μπροστά στον ήλιο!
Από τον έναν πόλο μέχρι τον άλλο,
από την Ανατολή έως τη Δύση,
πάνω σε λόφους και νησιά
σε θορυβώδεις πλατείες
μες στα καράβια,
στα τρένα,
στις άμαξες—

εμείς—
άντρες, γυναίκες και παιδιά
νέοι και γέροι—
εκατοντόβιες φράγγοσυκιές
εμείς
οι ζώντες.

Όχι αυτοί που λυώσανε μες στο χώμα,
όχι ο ανώριμος σπόρος μέσα στα σπλάχνα.

Εμείς,
εμείς,
εμείς οι ζώντες,
που μεγαλώσαμε σ' αυτόν τον πράσινο πλανήτη
από την υγρασία-του,
κάτω από τον ήλιο-του...
NE SOLE CEDAMUS! NE SOLE CEDAMUS!
Ανθρωπότητα θέλω ν' αποτανθώ σε σένα!
Συ—
συ η απαρχή-μου
και η μεγάλη-μου οικογένεια
σ' όλα τα γήινα πλάτη θροίζεις.
Συ—
κρασί αγραμπελιάς,
τρελλό
μες στο βαρέλι που δεν έβρασε—
τραβάς εμπρός στις φλόγες, στις θύελλες, στο αίμα,
ανθίζεις στους κλώνους, συ ανθρωπότητά-μου—
Κορώνα
της ποικιλόμορφης ζωής.
Μην υποχωρείς από τον ήλιο!
Μην υποχωρείς από τον ήλιο!
Όλες οι γήινες καλλονές είναι δικές-σου
Τα νερά,
η αίθρια ατμόσφαιρα.
Τα ουράνια.
Τα πράσινα δάση της Σκανδιναβίας
οι σημίδες της άσπρης και θλιμμένης Ουκρανίας.
Πάνω στον κορμό-σου πλαταγίζουν τα κύματα
δυο ωκεανών και από 200 θάλασσες.
Τα άκρα-σου πατούν το χορτάρι της Αφρικής
και το μαυρόχρωμα των Βαλκανίων.
Τα μάτια-σου βλέπουν τους απίθανα
πράσινους κόλπους σιμά στη Στοκχόλμη και το
Ελσίνκι...
Δε νιώθεις ευτυχισμένη;
Για πού τό 'χεις βάλει;
Πού το βιαστικό λογικό-σου σε σπρώχνει
NE SOLE CEDAMUS! NE SOLE CEDAMUS!
Μύριες φορές εγύρισα τα γήινα πλάτη—
την Αφρική,
την Ασία,
τη γηραιά Ευρώπη.
Στην κάτω γη κατέβηκα
όπου στο Νιού Τζέρσεϋ ήβρα νερό πηγαδιού,
από το ιλιγγιώδη Μπίλντιγκ αγνάντευα το Χίτζαν,
το 'Ιστ Ρίβερ και τ' άγαλμα με τον Πυρσό.
Γνώρισα κλοσέρ και νέγρους,
μεγιστάνες του πλούτου,
ήρεμους ποιητές
και τρυφερές κοπέλλες...
Ω, πώς σε γνωρίζω ανθρωπότητά-μου!
Ανθρωπότητα, ποικιλόμορφη ανθρωπότητα,
που σ' αποκοιμίζει η υγρή αύρα της Μαρσαίλιας,
που αγκαλιάζεις τη ζεστή αμουδιά της Κριμαίας,
τη σμιλευμένη θωριά της Καλιφορνίας.
Ανθρωπότητά-μου, δυστυχησμένη ανθρωπότητα,
που γλυκοπεθαίνεις στο Γκόγκ και το Ζαμπέζι
που πνίγεσαι μες στις καπνιές και τη βενζίνη,
βιαστική,
πυρετώδης,

τρελή απ' τις εμπορικές συμπράξεις—
Ανθρωπότητά-μου,
με τα εμφράγματα
και τον καρκίνο
μηχανοποιημένη...
Σε βλέπω μέρα και νύχτα, σε θωρώ.
Κρύβεσαι μέσα στον ίσκιο της γης
βγαίνεις από αυτόν
και βουλιάζεις μέσα-του
όμοια βάρκα στην τρικυμία,
όμοια
το φεγγάρι μες στα σύννεφα,
που τρέχει τρελά...
Ανθρωπότητά-μου τρελή!
Ανθρωπότητα!
Μην υποχωρείς μπροστά στον ήλιο!
Μην υποχωρείς μπροστά στον ήλιο!
Σ' αυτόν τον πλανήτη είμαστε οι ζώντες,
φέρνουμε την ευθύνη γι' αυτήνη τη γη:
για το πρώτο κλάμα του νεογέννητου,
για τη μητέρα,
για την πηγή που αναβλύζει,
για το απαλό αεράκι,
για το γαλάζιο χρώμα της θάλασσας—
για τα πάντα...
Ανθρωπότητα,
μεγάλη-μου οικογένεια!
Όχι στη ζοφερή μούχλα του σκότους,
όχι στα χαρακώματα,
τα καταφύγια,
και τα λακώματα.
Ν' ακολουθούμε τον ήλιο!
τον αιώνιο ήλιο!
Ανθρωπότητά-μου, αγαπιητή-μου ανθρωπότητα!
NE SOLE CEDAMUS! NE SOLE CEDAMUS!

Οδύνη

Πέντσο Σλαβέικωφ (1866-1912)

Περνούν οι μέρες και μες στα στερνά
φέγγη-τους σβήνει, χάνεται η ελπίδα.
Βλέμμα δε στρέφω πιά στ' αυριανά:
Αυτό που προσδόκω, νεκρό το είδα.

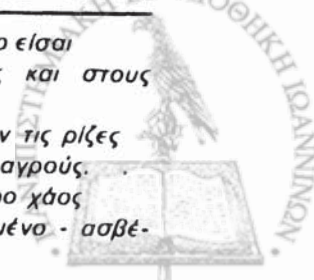
Κοιτώντας την καθημερινή-μου θλίψη,
σ' αυτήν, μιά φίλη βρίσκω εγώ πιστή,
κανείς να μου την πάρει δεν μπορεί,
το φως, αν θα τη χάσω, θα μου λείψει.

Ο Αίμος

Λουντμίλ Στογιάνωφ (1888 - 1973)

Της βουλής του Θεού το μέγα φρούριο είσαι
Πονετικός στους ζωντανούς όπως και στους
νεκρούς,

Το μέτωπό-σου αγγίζει των ουρανών τις ρίζες
Καθώς αναπηδάς απ' τους χρυσούς αγρούς.
Ψηλά-σου το ουράνιο ξανοίγει άπειρο χάος
Κάτω απ' τα πόδια-μας χύμα φρυγμένο - ασβε-
στης.

Άυλος απ' την έρημο αντικατοπτρισμός
 Το κουρασμένο σώμα-σου απλώνεται καθώς
 Τακτός φρουρός και σύνορο Ανατολής και Δύσης.
 Από το φύσημα συχνά το παγερό του πάλου
 Αγριωπό τ' αέρινο γίνεται όραμά-σου.
 Πολλές φορές σαν σκέφτεσαι να κάνεις ένα γλέντι
 Από φωτιά, κ' η αίθρια ημέρα σκοτεινιάζει,
 Γίνεσαι κοίτη απάνθρωπη όπου αστραπές φωλιά-
 ζουν
 Κρησφύγετο του κεραυνού ληστή, που τα παιδιά-
 σου,

Μεγαλωμένα μέσα στα βόσσανα, στη φτώχεια,
 Σκοτώνει πριν τη σίκαλη προλάβουν να θερίσουν.
 Τα αλοχρυσοκέντητα ρούχα γίνονται σκόνη,
 Σβει του βοσκού και χάνεται στα μάκρη το τραγού-
 δι.
 Κ' ίσως ποιάς ξέρει, νά 'ναι γραμμένο από τη μοί-
 ρα,
 Χάρη σ' εσένα, ο έρωτας δώ κάτω να κρατάει
 Για πάντα, ρίγος όροσερό που την καρδιά χαράζει
 Απ' το χρυσάφι πιά σκληρό κι απ' τον πυρίτη λίθο.

Ανθρακωρύχος

Χρήστο Σμυρνέσκι
 Μεταφρ. ο Πασχάλης Πασχαλέφσκι

Κατέβα! Κει κάτω! Κατέβα!
 Στην άβυσσο την παγερή,
 κορμιά που μισόγυμνα ρείνουν
 βαθιά στις στοές τις υγρές.
 Τ' ασάλινα μπράτσα τεντώνουν
 κι οι χτύποι-τους οπού αντηχούν
 στα μαύρα τα σκότη π' απλώνουν
 και σα διαμαρτυρία βοούν.
 Για μοίρα στον ήλιο παλεύουν,
 για λίγη ανάσα, απλωσιά.
 Κατέβα, κατέβα, κατέβα, —
 κει κάτω βαθιά!
 Στα μαύρα τα έγκατα έμπα,
 στην άπληστη μάνα-μας - γη,
 στους σκλάβους —τ' οδέρφια τα έρμα—
 στη θάλασσα τη σκοτεινή,
 και το φως τ' αχνό του φανού-σου
 αστέρι θε νάν' φωτεινό,
 μ' αχτίνες λαμπρές θε να λούσει
 το μακάβριο του μόχτου νού,
 στον κλαυθμώνα που οι δάλοι παλεύουν

μη γνωρίζοντας μέρα ή νυχτιά.
 Κατέβα, κατέβα, κατέβα, —
 κει κάτω βαθιά!
 Αυτού που αμέτρητοι σκίνες
 αρόδιασαν στίβες πολλές,
 στέλειωτα στρώματα - ζώνες,
 τριγύρω-μας μαύρες, σκληρές.
 Κι σπάνου-τους ύφαν' ο βίος
 τα πέτρινα μαύρα χαλιά,
 που μοιάζουν με βόσσανο κρύο,
 μα κρύβουν εντός-τους φωτιά.
 Κατέβα, αλόθευτα βάρια,
 κατάλυε, άνοιγε ρωγμή,
 τα στρώματα δώξε τα μαύρα, —
 τη σκλάβια ψυχή!
 Στης φωτιάς τ' αγώνα το καμνί,
 τους όγκους τους μαύρους με βιά,
 ρίξε συ και όδες τι θα γίνει
 η μαύρη βαριά καταχνιά.
 Φλογότα ποτάμια θ' αστράψουν
 με κόκκινου κυμάτου ροή,
 φωτιές ζωηρές θε ν' ανάψουν
 σε όλες τις χώρες μ' ορμή.
 Και τότε μ' ανταύγειες νέες,
 θα βρόζει, θα καίει η γη,
 μες σε φλόγες, φλόγες μοιραίες —
 και στίβες βροχή!

Στα Σύνορα

Λιουμπομίρ Λέφτσεφ
 Προέδρου της Ένωσης Βουλγάρων
 Συγγραφέων
 Μεταφρ. η Έλλη Παιονίδου

Και, όπως θά 'λεγε το καταστατικό,
 αναχωρώ από την ηλικία του κοσμοδόλου.
 Όρθιος στα σύνορα
 στενίζω.
 Μπροστά-μου ασημίζει οδυνηρά
 της ωριμότητας η πεδιάδα.
 Μπροστά-μου
 μιά ξένη χώρα ξεκινά.
 Η νιότη λες κι είναι η δική-μου η πατρίδα.
 Και λες πως τώρα φεύγω για εξορία.
 Παγώνω.

Ο τελώνης άνεμος τα λιγοστά-μου
 πλούτη ψάχνει. Σημειωματάριο
 τσαλακωμένα σύννεφα
 κι ένα ουράνιο τόξο μεταχειρισμένο.
 —Πέρασε,
 το φρουρό ακούω να μουρμουρίζει...
 —Στης ζωής-μου τη διάρκεια
 τίποτα να συμβεί δεν είναι δυνατό...
 Δυστυχισμένη!
 Αφήνεις να περάσει
 ένας αλάκερος διάροφος ουρανόξ.
 Εκεί ανάμεσα στο διάφανο γαλάζιο
 και στο αφηρημένο άπειρο, εκεί,
 γεμάτος είναι πρώτα ξεκινήματα
 υπερβολές, παραδόξότητα
 υφαιστειώδη αποφασιστικότητα
 κι αγάπη φλογερή.

Επίσκεψη**Ισάεφ Μλάντεν (1906 -)**

Αντιπροέδρου της Ένωσης Βουλγάρων Συγγραφέων
 Μεταφράζει η Ρίτα Μπούμη - Παπά

Κροτάλισε κλειδί –κ' ήρθαν κοντά-σου τρεις:
 ο ήλιος ο φρουρός και το παιδί.
 –Πατεράκη! –κι ο λυγμός μιάς ακριβής παιδούλας.
 –Πατεράκη! –διαμάντι τρέμουλο το δάκρυ στα
 ματάκια-της.

Με χάρδια σ' αγκαλιάζουν δυό χεράκια
 δυό κόκκινα βατόμουρα φιλούν το μέτωπό-σου.
 Έ, Μλάντεν, είναι κάποιος που θα κλάψει
 αν τελικά θα σ' εκτελέσουν.

Πάλι κροτάλισε κλειδί και παν κ' οι τρεις:
 ο ήλιος, ο φρουρός και το παιδί.
 Όμως στο μέτωπό-σου μένει, πατεράκη,
 ένα μικρούλι δάκρυ σαν λαμπρό αστεράκι.

Μισόν αιώνα!

(Στο νεκρό ποιητή Βεσελίν Χάντσιεφ)

Πάβελ Μάτεφ
 Μεταφράζει η Έλλη Παιονίδου

Μισόν αιώνα άνθρωπε, μισόν αιώνα ορίζεις
 μισόν αιώνα αισθήματα, χαρές και προφητείες
 μισόν αιώνα τη ζωή, πέτρα την πέτρα χτίζεις
 λες κι είν' ποτάμι ξέχειλο ουρανόσ και προσδοκίες
 Πώς δρασκέλας τη γη, μικρό παιδί, όλα να τα γνω-
 ρίσεις
 μισόν αιώνα αγαπάς, ορκίζεσαι, καλείς
 μισόν αιώνα σπαταλάς σε συναντήσεις
 μισόν αιώνα, ώσπου κι εσύ ν' ασπρίσεις.
 Μισόν αιώνα, οι λεύκες σε φωτίζουν σαν κεριά
 και σε γεμίζουν με πράσινες εκπλήξεις
 μισόν αιώνα, προσκαλούνε το βοριά και το νοτιά
 για χάρη-σου, το χέρι να τους σφίξεις.
 Μισόν αιώνα. Ύστερα φτάνει μιά βραδιά
 κι είναι το τέλος και το χιόνι θα σου λέει
 έλα κοντά-μου. Θα σ' ανοίξει στοργική αγκαλιά
 να μη προσέξεις ένα πρόσωπο ακριβό που κλαίει.
 Τώρα σιωπάς. Τα χέρια μαζεμένα
 όπως τα μάτευες και ζωντανός ακόμα
 κι αν τα τραγούδια σου δεν μείνουνε θαμμένα
 κι αν ζησουν πάνω από μισό αιώνα
 τίθ' ρέθουν να κλαψουμε για το στερνό αντίο
 που ειπαμε σ' αυτό το κρύο μνημείο.

Κύπρος

Γκεόργκι Κωνσταντίνωφ
 Μεταφράζει η Έλλη Παιονίδου

Ονειρικός παράδεισος στη θάλασσα
 Ορίζοντας από πικρό νερό,
 κι άπειρα μαγαζιά όπου πουλούν τα πάντα

εκτός από ένα: Ελευθερία.
 Κοιτάζω το γλυκό κορίτσι
 πλάι στο άστεγο τζάκι της νύχτας.
 Κοιτάζω τον χαρταετό που φτερουγίζει
 με το πορτραίτο του νεκρού πατέρα.
 Ακούω. –Μοιρολογία η τρελή γυναίκα.
 Σιωπηλό ρίχνει δάκρυ ο κοκκαλιάρης γέρος
 σε μιά γη που δεν δίνει ψωμί.
 Κομμένο στα δυό ψωμί - Κύπρος,
 μπαίνω μέσα στον πόνο-σου
 όπως πατά ο ξυπόλητος στην καφή στάχτη.
 Με καίει ο άδολός-σου ιδεαλισμός.
 Πετώ από πόνο.

Αρ ποέтика

Μπλάκα Ντιμήτροβα
 Μεταφράζει η Έλλη Παιονίδου

Το κάθε-σου ποίημα να το πλάθεις
 πρέπει σαν το τελευταίο.
 Σ' αυτό τον αιώνα τον φορτισμένο με στρόντιο
 που πετά με υπερηχητική ταχύτητα
 ο θάνατος φτάνει αστραπιαία.
 Την κάθε-σου λέξη να τη στέλλεις
 σαν το τελευταίο γράμμα πριν απ' την εκτέλεση
 σαν κραυγή κομματιασμένη στον τοίχο του κελλιού.

Δικαίωμα δεν έχεις για ένα ψέμα,
 ούτε και για το ελάχιστο μικρό ωραίο παιγνίδι.
 Απλώς, δεν έχεις χρόνο
 το λάθος-σου να διορθώσεις.
 Λακωνικά κι αμείλικτα
 το κάθε ποίημά-σου
 με αίμα να το γράφεις, σαν αποχαιρετιστήριο.

Ο δίντης του περιοδικού μας Λ. Μάλαμας με την
 αιμόνηστη και κορυφαία ποιήτρια της Εθνικής-μας
 Αντίστασης Σοφία Μαυροειδή - Παπαδάκη στη
 «Χρυσή Αμμουδιά» της Βάρνας το Μάη του 1975.

Ελληνική Ποίηση

Για Βούλγαρους αγωνιστές των Γραμμάτων
που χάθηκαν πρόσφατα

Στη Λουντμίλα Ζίφκοβα

Του Λάμπρου Μάλαμα

Λουντμίλα,
Στη Σόφια εδώ που βρέθηκα
στο θλιβερό και ζαφνικό χαμό-σου,
δέξου ένα μπουκέ γαρύφαλα
από τα θερμοκήπια της αγάπης του λαού-μου
κι από τις παρτιζάνικες ελληνικές ψυχές
ένα απλό κι απέριττο στεφάνι μικροδάφνης.
Δεν έπρεπε να φύγεις τόσο πρόωρα
βάσκανη μοίρα ζήλεψε τη δράση-σου
τώρα που γίνεται πió όμορφος
ο κόσμος της πατρίδας-σου.
Τώρα που οι πράσινοι κάμποι
γλυκαίνουν πió πολύ τα μάτια των ψυχών-μας.
Τώρα που ανθίζουν πió πλατιά
του Μάη τα περιβόλια.
Τώρα που οι δουλευτές της γης
πληθαίνουν στις κυψέλες-σας το μέλι και το γάλα.
Τώρα που τα δασόφυτα βουνά
και τα σπαρτά λιοτρόπια-σας
πίνουν τα νέφη του μόχτου από τις φάμπρικες
και κάθε βράδυ και αυγή
τα δυναμάρια λόγια του Δημητρώφ
και του πατέρα-σου ατσαλώνουν
την πίστη του λαού
σαν τα ζωογόνα νερά
της μουσικής-σας αρμονίας,
οι λίμνες, τα ποτάμια-σας
που πίνουνε της εργατιάς τον ιδρώτα.
Λουντμίλα
Δεν έπρεπε να φύγεις
τώρα που η αμαζόνα γη της Βουλγαρίας
γεννοβολάει πió πολλούς καρπούς
αγάπης για τον κόσμο.
Τι να σου στείλλω ο φτωχός
στον τάφο-σου λεβέντρα;
Δέξου με το μοσκοβόλο ζέφυρο
και με τ' αηδόνια της Ειρήνης
ένα ταπεινό χειροκρότημα
στον ενταφιασμό-σου.
Η Μαύρη θάλασσα κ' η Βάρνα-σου
με τον παραδεισένιο τόπο-της
σε περιμένουν πάντα.
Θα σ' έχουν όλ' οι Βούλγαροι
στη μνήμη στην ψυχή-τους

Η Λουντμίλα Ζίφκοβα, υπουργός Πολιτισμού της Βουλγαρίας, που πέθανε 39 χρονών από υπερένταση πάνω στο μεγαλόπνοο πρόγραμμα που εφάρμοζε για τη γενική αισθητική αγωγή όλων των Βούλγαρων πολιτών. Και δεν ήταν μόνο μία εθνική απώλεια για το βουλγάρικο λαό, παρά και μία γενικότερη απώλεια για το Σοσιαλιστικό κόσμο, που έχασε ένα σπουδαίο και δημιουργικό κεφάλαιο του νεοβαλκανικού πολιτισμού.

σαν ηρωίδα της δουλειάς και του πολιτισμού
στα μαρμαρένια αλώνια.

Γιατί εσύ, ήξερες με τα έργα
να ζεσταίνεις τις καρδιές,
κι είχες την έγνοια για να γίνουν όλα
το ταχύ στον κόσμο όμορφα και τέλεια.
Έτσι φορτώθηκες το βάρος σ' ένα πρόγραμμα
για την αισθητική αγωγή
των πολιτών της χώρας-σου.

Κι αγωνιούσες κι εργαζόσουν νυχτόημερα
να φέρεις το πλάνο της δουλειάς
πίο γρήγορα σε πέρας.

Όμως με την επιστήμη, την τέχνη, την παιδεία
και πάνω απ' όλα με τη φύση...

«αγάλι - αγάλι γίνονται οι αγουρίδες μέλι».

Κι έσβησες, εσύ, η δυναμική και δημιουργική πνοή
πάνω στα μεγάλα όνειρα των 39-σου χρόνων
το καθώς πάσκιζες να σηκώσεις τον Αίμο στους ώμους,
έσβησες σαν το φως και σαν τη δύναμη
των μαχητών προγόνων-σου της Σίπκας και του Πλέβεν.

Μα τον Αίμο και τον Όλυμπο της Χαράς και της αδερφοσύνης

θα τον σηκώσουμε σιγά - σιγά και όλοι αντάμα.

Αγάπησες και την Πατρίδα-μου Λουντμίλα...

και σ' ευχαριστούμε που προσκύνησες
και τους αρχαίους Παρθενώνες-μας
στο τελευταίο-σου ταξίδι.

Τώρα πιά, δέξου νεκρή αναστημένη,
τούτους τους στίχους ενός Έλληνα αδερφού,
σα δυό φτωχά λουλούδια αμάραντα στον τάφο-σου.

Δεν σε κλαίμε, πό 'σβησες σαν έν' αστέρι
τ' ουρανού της Νέας Βουλγαρίας.

Όταν σβήνει έν' αστέρι λαμπερό
όσο κι αν γίνεται λιγότερο το φως,
θα σε θυμόμαστε και θά 'ρχεσαι κοντά-μας
με τη λάμψη τ' Αυγερινού και της Πούλιας,
και θα φωτίζεις πίσω πολύ
τους δρόμους του λαού-σου.

Θά 'ρχεσαι πάντα πάλαφρη
λευκή αγγέλισσα τις νύχτες
να συντροφεύεις τα γλυκά
και τα πανώρια οράματα
των ποιητών του κόσμου,
για την ευτυχία όλων των ανθρώπων.

Θά 'ρχεσαι Λουντμίλα αγέρινη,
έτσι σαν αιθέρια μορφή
της «Αγάπης» του Βαπτσάρωφ.

Θα μπαίνεις στοργικά κι αγέρωχα
μέσα στα πνεύματα και τις ψυχές της νιότης.
Θ' ανοίγεις λεωφόρους με κόκκινα τριαντάφυλλα
κατάσπαρτα, από των Ρόδων τις κοιλάδες.

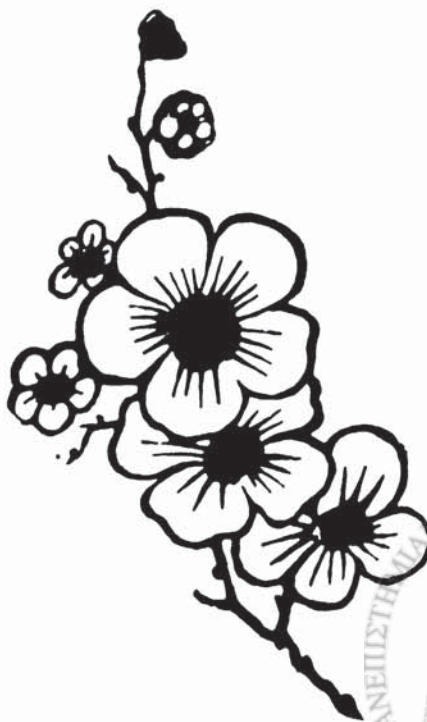
Θα σπέρνεις κάθε μέρα
σαν το «μάννα» τ' ουρανού
πλήμμυρες τ' άνθη στα παρτέρια της χαράς,
στις ομορφιές των πάρκων,
και στις Αλμπένες της αναψυχής και της ευδαιμονίας.

Λουντμίλα

Σαν ηρωίδα της δουλειάς
που έπεσες πάνω στο καθήκον...
Χαίρε, και θα ζεις αιώνια.
Θά 'σαι των μύρων η πνοή
σε Δημητρώφ και Λένιν μαυσωλεία.

Λάμπρος Μάλαμας
Σόφια 23/7/81

Ήσουν Εσύ

Στη μνήμη του Βούλγαρου
Καλλιτέχνη Λόγιου και βετεράνου
της Αντίστασης Πάρη Νικόλωφ

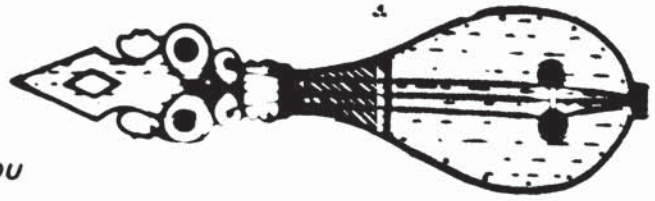
Του Λάμπρου Μάλαμα

Αδερφέ-μου Πάρη,
Ήρθα ύστερ' από χρόνια
στην αγαπημένη Βουλγαρία
να σε ιδώ, μα δε σε βρήκα.
Μου φαίνεται σαν ψέμα
πως εσύ, ο δυνατός κι αγέρωχος
μας έφυγες για πάντα!
Ήσουν εσύ
που κλειούσες μες στο βλέμμα-σου
τις ροδαυές και τα χαμόγελα του κόσμου·
τα κλειούσες μες στο χρυσό το μέτωπο του ήλιου
στης κάθε ανατολής και δύσης το πανόραμα.

Ήσουν εσύ
που σε γοήτευαν όλες οι ομορφιές
του φυσικού και λαϊκού-μας βίου.
Ήσουν εσύ
ένα ζωντανό κι εύθυμο ελατήριο
μαστορικής ψυχαγωγίας των ανθρώπων·
και ύψωνες σα δάσκαλος των τσιρκών
το μπίι της περηφάνιας του λαού-σου.
Κι ονειρευόσουν την ακώνια άνοιξη,
την άνοιξη που θα στεφανώνουν
τις στρατιές των προλεταρίων της γης
οι μεγάλοι δάσκαλοι του Μαρξισμού:

Λένιν - Στάλιν - Χο και Δημητρώφ.
Αυτοί που με το μαγικό το φως του νου
σαν τις ακτίνες λέιτσερ έστρεψαν τις κοίτες
των ποταμιών της ιστορίας κατά μπρος.
Αυτοί που θα κολλάν όπως μελίσια σε ανθούς
κονκάρδες και παράσημα ηθικών αμοιβών
στα πέτα των τίμιων εργατών του μέλλοντος.
Αυτοί που κρατάνε σκούπα, γίγαντες αναστημένοι,
και καθαρίζουνε τα βλένα των αδικητών
και των τυράννων, κι όλο ποτίζουν τα σπαρτά
των αγαθών του Σοσιαλισμού, και του Κομμουνισμού,
με ψωμοδότρες αύρες ευφορίας.

Ήσουν εσύ
που άντεξες σα βράχος
τα ηλεκτρικά βασανιστήρια των Ούννων...
Εσύ ο ατσάλινος απλός αγωνιστής, που όρμαγες
στις παρτιζάνικες τις μάχες σα λιοντάρι!
Ήσουν εσύ
που μου 'λεγες πως είσαι: λεύτερος, πανευτυχής
και φλογερά ποθούσες: νά 'ναι όλ' οι άνθρωποι
και οι λαοί ελεύθεροι κι ευτυχισμένοι.

Με τον αλησμόνητο αγωνιστή, φλογερό νεοελλη-
νιστή και καλλιτέχνη Πάρη Νικόλωφ στη Σόφια το
1975.

όψεις του άι-Νικόλα στη Σίτκα

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

Να ποτίζουν με ιδρώτα το ψωμί και τ' αλάτι·
Κάθε κακό να βυθίζεται σε σκοτεινούς ωκεανούς
και να μωσκοβολάει ο κόσμος καλοσύνη κι ομορφιά,
αδερφοσύνη και Ειρήνη!

Ήσουν εσύ,
που μου 'λεγες: τις ευχές και την υποθήκη
που σ' άφησε η αγράμματη Ελληνίδα μάνα-σου:
—Νά 'σαι γρανιτένιος γιόκα-μου, σκληρός σαν την πέτρα.
—Να μη κλέβεις το συνάνθρωπό-σου·
και να μισείς το χρήμα του διαβόλου.
Όταν είναι σ' ανάγκη ο άλλος...
να μοιράζεις γουλιά και μπουκιά στο σύντροφό-σου.
Νά 'χεις φίλους σαν τις στάλες της βροχής και του πελάου.
Και πάντα νά 'σαι διψασμένος για το φως, την ομορφιά
που είν' απέραντα κι ατέλειωτα.

Ήσουν εσύ
που μου 'λεγες πως κάθε Βούλγαρος τον αγαπάει,
τον συμπονάει τον κάθε Έλληνα αδερφό-του.
Κι ένιωθες μια κρυφή οργή για την καταστροφή
των Αμερικανότουρκων στην Κύπρο!
Ήσουν εσύ π' αντίκρυζες κάθε πρωί τον ήλιο
κι έλεγες:
—Νά 'ναι κι ο αδερφός-μου ο Έλληνας καλά,
τι πρέπει σαν οι θεοί κ' οι γείτονες νά 'μαστ' αγαπημένοι.
Και πως οι αρχαίοι-μας πρόγονοι ήταν:
οι τρανότεροι του κόσμου πού 'δωσαν
στην ανθρωπότητα το φως!
Και όταν βλέπεις το ρωμιό στενάχωρο,
ν' απλώνεις τα χέρια απαλά,
να τ' αλαφρώνεις κάθε θλίψη.
Ήσουν εσύ
που μου 'λεγες: Όταν κρυώνουν οι καρδιές-σας...
σας δίνουμ' εμείς από τη ζέστα των δικών-μας.
Θέλουμε να σας δείχνουμε κι εμείς τα φώτα,
απ' τ' ανθρωπιστικά-μας αγαθά...
γιατί πολλές θυσίες δώσαμε γι' αυτά.

Ζεις και θα ζεις αδερφέ-μου Πάρη,
στις μικρές και μεγάλες αρένες των τσίρκων,
σε θέατρα, περιβόλια, φάμπρικες και πάρκα,
σ' όλες τις παλαιϊκές χαρές,
και στα γλυκά οράματα των ερασιτεχνών καλλιτεχνών
της όμορφης πατρίδας-σου.
Θα ζεις στα όνειρα των ειρηνόφιλων
αντιστασιακών του κόσμου.
Ήσουν εσύ
που μου 'λεγες: Είμαστ' ερωτευμένοι
με τη ζωή και με την πρόοδο,
με τον αγώνα για την ευτυχία
όλων των ανθρώπων.
Ευτυχισμένη ας είναι η Βουλγαρία που σε γέννησε
και πάλαφρη η γης που δέχτηκε το κοσμοτάξιδο κορμί-σου.

Λάμπρος Μάλαμας
Σόφια 20-7-81

Πεζογραφία

IBAN ΒΑΖΩΦ

Μεταφράζει
ὁ ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΝΕΚΟΣ

Το όνομα του Ιβάν Βάζωφ πήρε θέση ανάμεσα στα ονόματα των μεγάλων συγγραφέων, που δίνουν στη βουλγαρική λογοτεχνία τη φυσιογνωμία-της.

Γεννήθηκε στο Ζαπότ –σήμερα Βάζωφγκραντ– στα 1850 και πέθανε στη Σόφια στα 1921. Σ' όλη την πενήντάχρονη δράση-του, διακρίθηκε σ' όλα σχεδόν τα είδη του λόγου και δημιούργησε έργα, που δείχνουν την πρόοδο του μυθιστορήματος και της ποίησης του διηγήματος και των ταξιδιωτικών εντυπώσεων των νέων βουλγαρικών γραμμάτων. Συγκρίνουν το Βάζωφ με Βαλσινιά, που άπλωσε βαθιές ρίζες στη βουλγαρική συνείδηση, γιατί η δημιουργική προσωπικότητά-του είναι πολύ επιβλητική και πολύ δυνατή!

Τα έργα του Βάζωφ αποτελούν στη βουλγαρική ιστορία γέφυρα ανάμεσα σε δύο εποχές, την εποχή πριν από την απελευθέρωση από τον τούρκικο ζυγό και κείνη που ακολουθεί την απελευθέρωση, οπότε κυριαρχούν στη χώρα οι αστικοκαπιταλιστικές σχέσεις. Τα πρώτα χρόνια του ποιητή κυλούν σε μία περίοδο, που η τουρκική δύναμη βρίσκεται σε κατάρπωση κι ο βουλγαρικός λαός κάνει ηρωικές προσπάθειες για να σπάσει τις αλυσίδες πέντε αιώνων οθωμανικού ζυγού.

Επηρεασμένος από την ποιητική δύναμη του Κρίστο Μπότσεφ, ο νεαρός Βάζωφ ασπάζεται τις αρχές του ρεαλισμού και του δημοκρατισμού στην τέχνη. Όλα τα μεγάλα γεγονότα της βουλγαρικής ιστορίας βρίσκουν απήχηση στην ποίησή-του. Ο Βάζωφ αφιερώνει τα ωραιότερα τραγούδια-του στην ορμή του λαού, στη δίψα-του για λευτεριά, στους εθνικούς αγώνες ενάντια στον οθωμανικό ζυγό. Η επανάσταση του Απρίλη, καθώς και τα κατορθώματα των ξεσηκωμένων, κι η σκληρότητα των κατακτητών αποτελούν τον πυρήνα των ποιητικών συλλογών «Σημεία και Λύρα» (1876) και «Τα Βάσανα της Βουλγαρίας» (1877). Οι στίχοι-του φανερώνουν τη θλίψη του πατριώτη για κείνους, τους τόσο ακριβούς, που χάθηκαν και την αγανάκτηση, που ξεσήκωσε στον ποιητή η πολιτική των κυβερνήσεων της δυτικής Ευρώπης, που ενθαρρύνανε την τούρκικη εξουσία στη σκληρότητά-της προς τους υπόδουλους.

Η επέμβαση της Ρωσίας υπέρ του βουλγαρικού λαού και το γεγονός πως οι Βούλγαροι περίμεναν βοήθεια από τους Ρώσους ήταν κάτι το αντίθετο με τη δυτική διπλωματία. Όταν δικαιώθηκαν αυτές οι ελπίδες και τα ρωσικά στρατεύματα μπήκαν νικηφόρα μέσα στη Βουλγαρία, ο ενθουσιώδης βάρδος δημοσίευσε τη συλλογή στίχων «Σωτηρία Ναυαγών» (1878), όπου δείχνει όλη-του την ευγνωμοσύνη και την αγάπη προς τους ελευθερωτές.

Ο ΓΕΡΟ ΓΙΟΤΖΟ ΚΟΙΤΑΖΕΙ...

Ο γέρο Γιότζο κοιτάζει...

Όταν φέρνουμε στο νου-μας τους πατεράδες-μας, που χάθηκαν πριν από την απελευθέρωση της πατρίδας-μας, λέμε συχνά: Σαν ποιά θά 'ταν τάχα η κατάπληξή-τους, μα κι η χαρά-τους, αν γίνονταν το θάμα και ξαναγυρνούσαν στη ζωή κι έριχναν μία ματιά γύρω-τους: 'Α! Πώς θα θαμπώνονταν απ' όλα τ' άγνωστα και τ' απίστευτα της καινούργιας-μας ζωής! Ανάμεσά-μας αυτοί θα νιώθανε τόσο ξένοι!

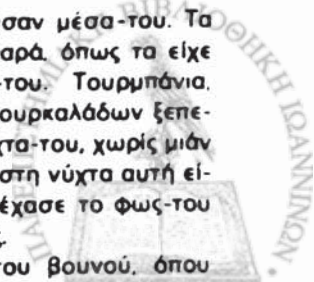
Μα δε θα ξαναγυρίσουν από τον αιώνιο ύπνο-τους, οι φτωχοί αγαπημένοι-μας νεκροί για να χαρούν τις θαυμάσιες δημιουργίες της λεύτερης ζωής-μας, που εμείς τις έχουμε πιά τόσο συνηθίσει, ενώ αυτοί ούτε στα πιά τρελλά όνειρά-τους θα τολμούσαν να τις ονειρευτούν.

Κι όμως! Κάποιοι, που ήταν νεκρός στις αρχές του πολέμου της ανεξαρτησίας-μας –δεν αναστήθηκε, όχι!– μπόρεσε να δοκιμάσει το ξάφνιασμα ενός νεκραναστημένου, καθώς είδε τη Βουλγαρία

λευτέρα και μάλιστα χωρίς να δοκιμάσει καμιά από τις δικές-μας κατοπινές απογοητεύσεις. Ο άνθρωπος αυτός ήταν ο Γιότζο, ένας ογδοντάχρονος γέρος. Ζούσε σ' ένα χωριουδάκι χαμένο σε μία από-μερη άκρη του Παλιού Βουνού, πιά πάνω από το ποτάμι τον Ίσκαρ. Ήταν αγράμματος χωριάτης, μα ξύπνιο μυαλό. Κάτου από το ζυγό του Τούρκου, έζησε μία βασανισμένη ζωή, όλο στενοχώριες και τρόμο. Στα εξηντατέσσερα χρόνια-του, ακριβώς τότε που ξέσπασε ο ρωσο-τουρκικός πόλεμος, είχε την ατυχία να χάσει ξαφνικά τα μάτια-του. Όμως αν και τυφλός, κρατούσε μέσα-του άσβυστη τη λαχτάρα να δει «το Βούλγαρο» –έτσι έλεγε την ανεξάρτητη Βουλγαρία.

Τα σκοτεινά περασμένα ζούσαν μέσα-του. Τα έβλεπε με τη σκέψη τόσο καθαρά, όπως τα είχε δει παλιότερα με τα μάτια-του. Τουρμπάνια, καμουτσίκια, άγρια πρόσωπα Τουρκαλάδων ξεπετιούνταν από την στέλειωτη νύχτα-του, χωρίς μιάν σχτίδα χαράς κι ελπίδας. Μέσα στη νύχτα αυτή είχε γεννηθεί και μέσα σ' αυτή έχασε το φως-του –κι ήταν σαν ζωντανός νεκρός.

Στις απλησίαστες ερημιές του βουνού, όπου

ζουσε ο γέρο Γιότζο, η ηχώ του πολέμου, που είχε ξεσπάσει, έφτασε πολύ αδύνατη. Άρχισε και τέλειωσε ο πόλεμος, χωρίς η αναταραχή-του να φτάσει ως τις απόκρημνες όχτες του μακρινού Ίσκαρ, που φιδοκυλούσε τα νερά-του χαμένος εκεί βαθιά.

Η Βουλγαρία όμως γίνθηκε λεύτερη. Κι ο γέρο Γιότζο έμαθε πως κι αυτός ήταν λεύτερος. Μα ήταν τυφλός, δεν έβλεπε και δεν ένιωθε με τρόπο χειροπιαστό τα καλά της λευτεριάς. Άκουε μονάχα να λένε: «Δεν υπάρχουν πιά Τούρκοι!»

Κι ένιωθε πως δεν υπαρχαν Τούρκοι. Μα λαχταρούσε να δει «το Βούλγαρο» να χαρεί γι' αυτό. Στις κουβέντες των απλοϊκών κατοίκων του χωριού-του, στις σκέψεις-τους, μέσα στις δυσκολίες της καθημερινής-τους ζωής, δεν εύρισκε τίποτε το ξεχωριστό, τίποτε το καινούργιο. Ήταν πάντα οι ίδιοι άνθρωποι, με τις ίδιες στενοχώριες με τις ίδιες μιζέριες, όπως και πριν. Άκουε τον ίδιο θόρυβο στο καφενείο, τους ίδιους καυγάδες των χωριανών-του, που είχαν και τώρα τις ίδιες στερησεις και κάνανε τους ίδιους αγώνες με την αλύπητη φύση αυτού του άγονου τόπου, που βρίσκονταν πολύ μακριά από τον πολιτισμό.

—Πού είναι ο «Βούλγαρος»; αναρωτιόταν παραξενεμένος, καθώς καθόταν κάτω από τον ίσκιο των ροζιασμένων βαλανιδιών, με τη σβυσμένη κι ονειροπαρμένη ματιά-του βυθισμένη στο άπειρο.

Κι αν μπορούσε να ξαναβρεί το φως-του, θα πετούσε σαν αητός για να δει κάθε τι που είχε γίνει στον καινούργιο κόσμο.

—Τώρα έπρεπε νά 'χω τα μάτια-μου, σκεφτόταν με πίκρα.

Να δει την πατρίδα-του λεύτερη, ήταν η παντοτεινή σκέψη-του. Η σκέψη-του αυτή έπνιγε μέσα-του κάθε άλλη. Ο θόρυβος της γύρω-του ζωής τον άφηνε ψυχρό κι αδιάφορο. Όλα του φαίνονταν τόσο μικρά, τόσο ασήμαντα, τόσο κοινά! Και φοβόταν μην πεθάνει, πριν δει τι ήταν «ο Βούλγαρος» ή μην του τύχει και ξαναμωραθεί, πριν γνωρίσει αυτό το θαυμάσιο πράμα.

Κάποια μέρα, πέντε χρόνια μετά την ειρήνη, διαδόθηκε πως ο νασιάλνικ —ο έπαρχος— θά 'ρχονταν στο χωριό. Όλος ο κόσμος συγκινήθηκε με το νέο αυτό. Κι η φτωχή καρδιά του γέρου Γιότζο χοροπήδησε από χαρά, πύρωσε από καυτές συγκινήσεις που του ήταν ως τότε ολότελα άγνωστες. Θά 'βλεπε επί τέλους «το Βούλγαρο», θα τον έβλεπε στ' αλήθεια! Ζήτησε να μάθει, σαν τι αξίωμα ήταν αυτό. Μερικοί χωρικοί, καλύτερα πληροφορημένοι απ' αυτόν, του εξήγησαν πως ο νασιάλνικ ήταν, να πούμε, σαν ο καιμακάμης ή ο πυσάς

Θα δούμε Βούλγαρο πασά; ρώτησε, πνιγμένος από συγκίνηση

—Βούλγαρο, μάλιστα, και τι θέλεις νά 'ναι;

—Έναν από τους δικούς-μας. Βούλγαρο; ξαναρώτησε όλος κατάπληξη

—Θα ήθελες να ήταν Τούρκος, Γιότζο;

Αυτή ήταν η απάντηση που του δώσαν οι χωριάτες με κάποια συμπόνια, γιατί αυτοί από και-

ρό είχαν δει νασιάλνικ, και πιδ τρανούς ακομα, στη Βράτζα. (Στη Σόφια κανένας απ' αυτούς δεν είχε πάει ακόμα).

Μα αυτή η απάντηση δεν ευχαρίστησε το γέρο. Ήθελε να μάθει, πώς ήταν ντυμένος ο νασιάλνικ, ποιά ήταν τα ξέχωρα σημάδια της στολής-του κι αν είχε ζωσμένο σπαθί. Του εξήγησαν οι χωριάτες, πώς ήταν ντυμένος. Είχε στη μέση-του σπαθί ο νασιάλνικ.

Αναστέναξε ο γέρος μ' ανακούφιση κι ύστερα είπε μέσα-του: «Θα τον δω, όταν έρθει», και κούνησε το γέρικο κεφάλι-του.

Ο νασιάλνικ πήγε στο χωριό και φιλοξενήθηκε στο σπίτι κάποιου, που λέγονταν Ντένκο. Το σπίτι αυτού του Ντένκο, το μόνο σχεδόν υποφερτό στο χωριουδάκι αυτό, είχε ένα ισόγειο κι ένα χαμηλό πρώτο πάτωμα με τοίχους λασπωμένους και παράθυρα χωρίς τζάμια, εξόν από ένα μονάχα. Απ' έξω είχε μιά στενή σκάλα, που οδηγούσε στον πρώτο όροφο. Το σπίτι αυτό λοιπόν προορίστηκε να δεχτεί τον υψηλό ξενο.

Ο γέρο Γιότζο έτρεξε, όσο πιδ γρήγορα μπορούσε, προς το σπίτι του Ντένκο και, χτυπώντας με το ραβδί-του την πόρτα, φώναξε:

—Ντένκο! Είναι μέσα ο ξένος;

Ο Ντένκο, βλέποντάς τον, σούφρωσε λίγο τα φρύδια:

—Ναι, μπάρμπα Γιότζο, μέσα είναι. Τι τον θέλεις; Ο νασιάλνικ είναι κουρασμένος άφησέ-τον λίγο ήσυχον.

—Πες-του, σε παρακαλώ, να βγει μιά στιγμούλα.

Και χτυπώντας με το ραβδί-του στο χώμα της αυλής, τράβηξε προς τη σκάλα.

—Γιατί επιμένεις; Τι τον θέλεις; Τι έχεις να ζητήσεις από το νασιάλνικ;

—Τίποτε. Νά, έτσι, για δική-μου ευχαρίστηση. Πες-του: «Ο παππούς ο Γιότζο, ο τυφλός, θέλει να σε δει».

—Να τον δεις;

Και χαμογελώντας με λύπη ο Ντένκο είπε μέσα-του: «Θα τον δεις, όταν δεις τη μουτσούνα-σου μες στο πηγάδι».

Μα ο γέρος επέμενε, χτυπώντας κιόλας με το ραβδί-του το πρώτο σκαλοπάτι και κουνώντας το γέρικο κεφάλι-του.

Τέλος, ο Ντένκο μπήκε στο σπίτι για να πει στο νασιάλνικ πως κάποιος τυφλός και ξαναμωραμένος γέρος τον ζητούσε.

—Για ποιά σκοπό; ρώτησε ο νασιάλνικ.

—Για να σε δει.

—Να με δει; Μα λες πως είναι τυφλός!

—Τυφλός εδώ και πεντεξη χρόνια!

Και του ανιστόρησε, πώς ο γέρο Γιότζο είχε χάσει το φως-του, τότε που είχαν έρθει οι Ρώσοι.

Ήταν ένας λογικός άνθρωπος και καλός νοικοκύρης πρόστεσε ο Ντένκο. Αλλά, αυτό ήταν το θέλημα του θεού, τυφλώθηκε, δεν ξέρω γιατί. Τώρα, κοιτάζει, μα δε βλέπει. Είναι ένας νεκρός για να το πούμε έτσι. Γιατί δεν τον παίρνει ο θεός; Μα είναι ευτυχισμένος γιατί έχει σπίτι, λιγα χωραφάκια και κάμποσα ζωντανά. Ο γιός-του κι η νύφη-του τον φροντίζουν και, μά την πίστη-μου, δεν τον

φροντίζουν άσχημα.

— Παράξενο, μουρμούρισε ο νασιάλνικ. Πεζ-του νά 'ρθει! 'Η, καλύτερα, όχι. Θα κατέβω ο ίδιος. Και κατέβηκε τη σκάλα.

Ακούοντας να χτυπούν τα σπηρούνια ο γέρο Γιότζο, κατάλαβε πως ήταν αυτός ο Βούλγαρος πασάς κι έβγαλε το σκούφο-του.

Ο νασιάλνικ είδε τότε μπροστά-του ένα γέρο μ' άσπρα γένηια, μα καλοστεκούμενο ακόμα, με πλατύ πρόσωπο, σκληρό σαν αργασμένο πετσά, ντυμένο με το κοντοσέγκουνο και το σαλβάρι-του, δεμένο με λουριά. Έτρεμε όλος. Στεκόταν σε μιά στάση ταπεινή με γυρτό το άσπρο-του κεφάλι.

— Τι με θέλεις παππού; ρώτησε ο νασιάλνικ με χαμηλή φωνή.

Ο γέρο Γιότζο, ξεσκεπάζοντας το κεφάλι-του, γύρισε καταπάνου-του τα σβυσμένα μάτια-του. Το πλατύ πρόσωπό-του άρχισε να τρεμουλιάζει νευρικά.

— Είσαι η εξοχότητά-σου, παιδί-μου;

— Εγώ είμαι, παππού.

— Ο πασάς;

— Ο ίδιος, απάντησε ο νασιάλνικ γελώντας.

Τότε ο γέρος βάζοντας το καπέλο-του κάτω από την αριστερή μασκάλη-του, σίμωσε τον «πασά», έπιασε το χέρι-του, άγγιξε το μανίκι-του, καμωμένο από λεπτό ύφασμα, χάιδεψε τα κουμπιά του γελέκου-του, τα κορδόνια-του, ανασηκώθηκε λίγο και τ' αγκάλιασε.

— Θεέ μεγαλοδύναμη! Είδα! ξεφώνισε ο γέρος κάνοντας το σταυρό-του και σκουπίζοντας τα δάκρυα, που έτρεχαν από τα σβυστά μάτια-του.

Ύστερα, σκύβοντας βαθιά, είπε:

— Τώρα, συμπάθα-με, παιδί-μου, που σ' ενόχλησα.

Και χτυπώντας τη γη με το μπαστούνι-του, έφυγε.

Οι μονότονες μέρες-του ξαναβούλιαζαν στα σκοτεινά βάθη της τύφλας-του, όπου, σαν άστρο, έλαμπε ένα μονάχα όραμα: ο νασιάλνικ, ο Βούλγαρος πασάς! Φαινόταν στο γέρο πως για πρώτη φορά, εδώ και πέντε χρόνια, είχαν ανοίξει για μια στιγμή τα μάτια-του κι είχαν δει «το Βούλγαρο», μιά πολύ μικρή αχτίδα του «Βούλγαρου», κι ήταν τώρα ολότελα σίγουρος πως δεν υπαρχαν πιά Τούρκοι και πως η λευτεριά βασίλευε στον κόσμο.

Κατά τ' άλλα, όλα ήταν όπως και πρώτα. Οι ίδιοι χωριάτες, ο ίδιος θόρυβος στο καφενείο, οι ίδιοι καυγάδες, οι ίδιες μιζέριες. Μιά μονάχα χαρά τον έκανε τώρα ευτυχισμένο: ήξερε πως η χώρα-του ήταν λεύτερη.

Και, σαν έβλεπε τα μίση, τις έχτρες και τους πατριώτες-του να κατατρέχουν ο ένας τον άλλο, ξαφνιάζονταν, που αυτοί οι άνθρωποι δηλητηρίαζαν τη ζωή-τους, αντίς να ζουν ευχαριστημένοι και να χαίρουνται «το Βούλγαρο» και τα καλά της λευτεριάς. Είχαν μάτια αυτοί! Έπρεπε νά 'ναι ευτυχισμένοι.

— Θά 'λεγε κανένας πως αλήθεια είναι τυφλοί κι είναι εγώ που βλέπω, σκεφτόταν.

Καθισμένος κάτω από τον Ίσκιο των βαλανι-

διών, άκουε τον Ίσκαρ-να κυλάει τα νερά-του και στη σκέψη πως αυτό το ποτάμι έρχονταν από πολύ μακριά, πως είχε δει πολλά σπουδαία και σημαντικά, η ψυχή-του αναγάλλιαζε.

Κι ο καιρός κυλούσε.

Μα και κάτι άλλο, που γίνηκε αργότερα, ξανάφερε συγκίνηση μιά μέρα στο γέρο Γιότζο. Ένας στρατιώτης του ιππικού, ο μόνος στρατιώτης του χωριού, είχε έρθει με άδεια για το Πάσχα.

— Πώς είναι ντυμένος; Με στολή; ρώτησε ο Γιότζο με συγκίνηση.

— Με στολή, του απάντησαν.

— Και με σπαθί;

— Μονάχα να τ' ακούσεις να χτυπάει στο πλακόστρωμα, μπάρμπα Γιότζο!

Έτρεξε στα γρήγορα προς το σπίτι, που έμενε ο στρατιώτης.

— Έ, παληκάρι-μου! Είσαι μέσα;

— Τι θέλεις Γιότζο; ρώτησε ο γέρο Κολούς, ο πατέρας του στρατιώτη.

— Πού είναι ο πολεμιστής; Ήθελα να τον δω.

Ο Κολούς φώναζε το γιό-του να βγει, χαμογελώντας περήφανα.

Από το θόρυβο της σπάθας πάνου στο πλακόστρωμα, κατάλαβε ο γέρος τον ερχομό-του, έτρεξε κοντά-του κι έσφιξε χαρούμενος το γερό χέρι, που του άπλωνε γελαστός ο στρατιώτης. Μετά άγγιξε το βαρύ μαντύα-του, τα κουμπιά-του, το κασκέτο-του με το γέισο και πιάνοντας ύστερα το σπαθί-του, τ' αγκάλιασε, ενώ δυό δάκρυα κυλούσαν στο παραξενεμένο πρόσωπό-του.

— Ωστε έχουμε τώρα βουλγάρικο στρατό; ρώτησε τρέμοντας.

— Ναι, μπάρμπα Γιότζο! Στρατό, αξιωματικούς και πρίγκηπα ακόμα δικό-μας απάντησε περήφανα ο στρατιώτης.

— Δε θά 'ρθει προς τα δω;

— Ποιάς; Ο πρίγκηπας;

Κι ο στρατιώτης κι ο πατέρας-του μαζί, άρχισαν να γελούν με την απλοϊκότητα του γέρου.

Μετά, για μιά ολάκερη ώρα, ο γέρο Γιότζο έστησε κουβέντα με το παληκάρι. Ζητούσε να μάθει για το παλάτι στη Σόφια, για τα βουλγαρικά κανόνια, για τα στρατιωτικά γυμνάσια, για όλα.

Ακούοντας τα θαυμάσια, που του ανιστορούσε ο στρατιώτης του φαίνονταν πως κάπου, στα πολύ βαθιά της ψυχής-του, ένας ήλιος σηκώνονταν και τα φωτίζε όλα. Έβλεπε ξανά τα πράσινα βουνά και τα βράχια με τους αητούς κι όλη τη φύση πανόμορφη. Κι ο στρατιώτης έλεγε κι έλεγε και τελειωμό δεν είχε. Τα παραφούσκωνε κιόλας τα όσα είχε δει. Σαν τέλειωσε ο στρατιώτης:

-- Δυστυχία-μου! ξεφώνισε ο γέρος θλιμμένος τώρα έπρεπε νά 'χα τα μάτια-μου!

Για πολύν καιρό ο γέρο Γιότζο ζούσε μ' αυτές τις εντυπώσεις. Από τη νέα Βουλγαρία κανένας δεν έρχονταν στο χαμένο μες στα κατσάβραχα αυτό χωριουδάκι για να του φέρει άλλες ευχάριστες πηγές συγκινήσεων. Τη μονοτονία του μικρού χωριού τίποτε δεν την τάραζε κι η νέα Βουλγαρία

ήταν γι' αυτούς σαν να μην υπάρχει.

Οι πολιτικές ταραχές που έρχουνταν η μιά κατόπι της άλλης κι αναστατώνανε τη χώρα ολόκληρη δεν είχαν τον παραμικρότερο αντίκτυπο σ' αυτόν τον ήσυχο τόπο. Στις φτωχικές καλύβες του χωριού ούτε εφημερίδα έφτανε. Κι ο λόγος ήταν απλός: Κανένας δεν ήξερε να διαβάσει. Δεν είχαν δάσκαλο, γιατί δεν υπάρχει σχολείο. Δεν είχαν παπά, γιατί δεν υπάρχει εκκλησιά. Κι ο χειμώνας, με τα χιόνια-του και τις λάσπες, σταματούσε ολότελα, για εφτά μήνες, κάθε επικοινωνία με τον άλλον κόσμο. Ακόμα και για το σερβο-βουλγαρικό πόλεμο, που σ' αυτόν χάθηκε ο μοναδικός στρατιώτης του χωριού, είχαν πολύ αόριστη ιδέα. Είχαν ακούσει πως κάτι γίνονταν πέρα κει, πίσω από τα βουνά, μα κανένας δεν ήξερε τι ακριβώς γίνονταν. Η σκληρή δουλειά για το καθημερινό ψωμί δεν άφηνε καιρό για περιέργειες σ' αυτά τα σκοτεινά μυαλά. Κι ο γέρο Γιότζο έμενε βυθισμένος στην άγνοια για το κάθε τι που γινόταν γύρω-του. Έτσι, έπεφτε σιγά - σιγά σε μιά βαθιά απάθεια, αδιάφορος για όλα όσα γίνονταν ολόγυρά-του. Για ώρες και μέρες ολόκληρες έμενε ονειροπαρμένος, καθισμένος κάτου από τον ίσκιο των μεγάλων βαλανιδιών, με το σβυσμένο βλέμμα-του καρφωμένο, χωρίς σκοπό, στο άπειρο κι ακούοντας το σιγανό κύλισμα του Ίσκαρ. Τίποτε το καινούργιο, φαίνεται, δε θά 'ρχονταν πιά να τραβήξει την ψυχή-του από αυτό το αργό κι ειρηνικό σβύσιμο.

Μα ήρθε! Διαδόθηκε πως θα περνούσε σιδηρόδρομος από το στενό. Μηχανικοί είχαν κάμει κιόλας τη χάραξη. Αυτό το νέο έφτασε σ' αυτιά του γέρου Γιότζο, τον χτύπησε κατακέφαλα σαν ρόπαλο και ταρακούνησε το λήθαργο της ψυχής-του. Μιά παλιά ανάμνηση ξύπνησε τότε από τα βάθη της μνήμης-του. Είχε ακούσει στα νιάτα-του ένα τρανό πρόσωπο, στη Βράτσα, το τζορμπατζή Μάνο, να λέει πως πασάδες και Γάλλοι μηχανικοί είχαν πει πως ήταν αδύνατο να περάσει από το στενό σιδηρόδρομος και πως όσα εκατομμύρια κι αν ξοδεύονταν, θα πήγαιναν χαμένα.

—Πώς; Σιδηρόδρομος βουλγάρικος;

Ήταν απίστευτο. Σιδηρόδρομος ανάμεσα στο άγριο αυτό στενό, σ' αυτούς τους απόγκρεμους τόπους, όπου το άλογο δε βρίσκει τόπο ν' ακουμπήσει τα πέταλά-του κι όπου κι οι γίδες ακόμα μόλις μπορούν να περάσουν;

Έτσι λοιπόν! Θα καταπιστούμε μ' αυτό που μιά μεγάλη Δύναμη δεν τόλμησε να δοκιμάσει!

Όμως οι διαδόσεις ήταν επίμονες, κεντούσαν τη φαντασία του τυφλού και κάνανε να δουλεύει με πυρετό το κοιμισμένο μυαλό-του.

Και νά που μιά μέρα έμαθε πως είχαν αρχίσει οι εργασίες για το έργο και πως οι χωριάτες, που είχαν μπει σαν εργάτες στη δουλειά, όλο και κατέβαιναν προς το Ίσκαρ. Έμεινε αποσβολωμένος.

Πρέπει, χωρίς άλλο, νά 'χουν βρει κάπου μηχανικούς πιά ικανούς από τους πρώτους —ο κόσμος είναι τόσο μεγάλος! Να ήταν τάχα και τούτοι Γάλλοι;

Τού 'παν πως ήταν Βούλγαροι.

Έμεινε μ' ανοιχτό το στόμα.

—Πώς; Δικοί-μας; Βούλγαροι μηχανικοί θα κάμουν εκείνο που πασάδες και Γάλλοι σοφοί θεωρούσαν αδύνατο; Πρέπει τότε νά 'χουμε μεις ανθρώπους πιά ανώτερους! Και τα εκατομμύρια, οι κατοσταριές τα εκατομμύρια που γι' αυτά μιλούσε ο τζορμπατζής Μάνο;

—Μα τά 'χουν κι αυτά! Όποιος έχει τα γένηια, έχει και τα χτένια!

Τότε, η ψυχή του γέρου ξάναψε από ενθουσιασμό. Στρατός, πασάδες, κανόνια, πρίγκηπας, σοφοί, εκατομμύρια και θαύματα θαυμάτων! Νά-τος μπροστά-του ο «Βούλγαρος» σαν κάτι το δυνατό, το μεγάλο, το θεόρατο.

Το φτωχό μυαλό-του δε μπορούσε να χωρέσει όλη αυτή τη λάμψη. Ός τώρα το σύμβολο του «Βούλγαρου» βρίσκονταν μονάχα στις επωμίδες του νασιάλνικ και στο σπαθί του στρατιώτη, που τα είχε αγγίξει και τα είχε αγκαλιάσει. Τώρα ο «Βούλγαρος» τού 'φερνε θαυμασμό, τον γέμιζε περηφάνια, ταρακουνούσε τη φαντασία-του. Τα βουλγαρικά μπράτσα έσκιζαν τα βουνά, η βουλγάρικη διανοήση δημιουργούσε πράγματα θαυμάσια! Πού νά 'ταν τώρα ο τζορμπατζής Μάνο για να τά 'βλεπει!

Όταν ο τυφλός άκουσε τον κρότο των πρώτων βράχων να κυλάνε από τα ύψη, σφούγγισε με την ξανάστροφη του χεριού-του τα μάτια-του, γεμάτα δάκρυα.

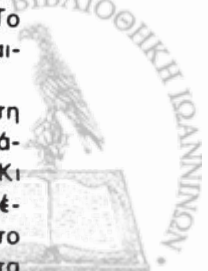
Από τότε η αγαπημένη θέση του γέρου Γιότζο ήταν ένας βράχος, που κρέμουνταν, κάπου πενήντα βήματα μακριά από το χωράφι-του, πάνου από τα βάθη του στενού, που αχολογούσε από την πυρετώδικη δουλειά. Από το πρωί ως το βράδυ έμενε εκεί ακούοντας τις δυνατές φωνές, τις εκρήξεις των φουρνέλλων, το χτύπημα των κασμάδων, το κύλισμα των βαγονέτων, τους χίλιους δυό μπερδεμένους θορύβους, που μαρτυρούσαν προσπάθειες για ένα έργο γιγάντιο.

Σαν τέλειωσε το φτιάξιμο του δρόμου, άρχισαν να περνούν τα τραίνα. Ο γέρο Γιότζο άκουσε αναρριγώντας τα πρώτα σφυρίγματα της ατμομηχανής και το κύλισμα των βαγονιών πάνου στις ράγες. Ήταν το βουλγάρικο τραίνο που σφύριζε και μούγγριζε.

Ο γέρος ένιωθε να ξαναγεννιέται.

Πήγαινε ταχτικά να καθίσει πάνου στην πέτρα, την ώρα που θα περνούσε το τραίνο για ν' ακούσει το σφύριγμα και «να δει» το συρμό που κυλούσε. Ο σιδηρόδρομος γίνονταν ένα στη σκέψη-του με την ιδέα της λεύτερης Βουλγαρίας. Το μούγκρισμά-του του μιλούσε καθαρά για την καινούργια εποχή, για τη βουλγάρικη εποχή.

Όπως και πρώτα, κανένας στο χωριό δεν τη σκέφτονταν την καινούργια τούτη εποχή. Μονάχα το σφύριγμα του τραίνου τη διαλαλούσε. Κι όταν έρχονταν η στιγμή που θ' ακούουνταν, ο γέρος τα παρατούσε όλα κι έτρεχε στο παρατηρητήριό-του. Οι ταξιδιώτες, σκυμμένοι στα

παραθυράκια των βαγονιών για να χαρούν τις ομορφιές του κάθε τόπου, βλέπανε, παραξενεμένοι, καθισμένοι πάνω σ' ένα βράχο, έναν άνθρωπο να κουνάει το σκούφο-του. Ήταν ο γέρο Γιότζο που χαιρετούσε έτσι τη νέα Βουλγαρία.

Οι κάτοικοι του χωριού, συνηθισμένοι να τον βλέπουν όλες τις μέρες στο βράχο-του, έλεγαν χαμογελώντας.

—Ο γέρο Γιότζο κοιτάζει...

Αυτός ο άνθρωπος που είχε το ένα πόδι-του στον τάφο, ξαναγενιόταν αμέσως μόλις άκουε το μούγγρισμα της ατμομηχανής και χαιρούνταν σαν παιδί. Αλλά, καθώς δεν είχε δει ποτέ-του τραίνο, η φαντασία-του το παράστανε σαν ένα δράκο που σάλταρε ανάμεσα στα βουνά μουγκρίζοντας και ξερνώντας φλόγα για να διαλαλήσει την πρόοδο, τη δύναμη και τη δόξα της λεύτερης Βουλγαρίας.

Η τυφλαμάρα κι η απλοϊκή καλωσύνη του γέρου, είχαν σκεπάσει, σαν θώρακας την ψυχή-του και τον είχαν φυλάξει από τις απογοητεύσεις που οι κατοπινοί εμείς, εμείς που έχουμε μάτια, δοκιμάσα-

με.

Ευτυχισμένη τυφλέ!

Κάθε καινούργιος οδηγός τραίνου, έβλεπε, με κατάπληξή-του, την ίδια πάντα ώρα, πάνω στο βράχο, ένα γέρο να κουνάει το σκούφο-του, χαιρετώντας το τραίνο, και ρωτούσε τους χωριάτες που ανέβαιναν από τη στάση κείνη:

—Ποιός είναι αυτός ο άνθρωπος που κουνάει το σκούφο-του πάνω από το βράχο; Είναι κανένας τρελός;

—Όχι! Είναι ο γέρο Γιότζο που κοιτάζει, απαντούσαν.

Κάποια μέρα ο γέρο Γιότζο δε γύρισε στο σπίτι-του. Ανήσυχος ο γιός-του, με τη σκέψη πως ίσως να γκρεμίστηκε ο γέρος από το βράχο, έτρεξε αλόι-σα προς τα κει που συνήθιζε ο πατέρας-του να κάθεται.

Τον βρήκε νεκρό, με το σκούφο στο χέρι.

Ο γέρο Γιότζο είχε παραδώσει την ψυχή-του χαιρετώντας την καινούργια Βουλγαρία.

Βασικό κόστος ζωής και ορισμένα τρωτά

Ένα δωάρι διαμέρισμα στη Βουλγαρία, νοικιάζεται με 11 λέβα το μήνα. Το ηλεκτρικό ρεύμα κοστίζει 3 με 4 λέβα και το νερό 1. Το εισιτήριο στο θέατρο σε πρώτη θέση, έχει 3 λέβα, στον κινηματογραφο 0,35 στουτίγκες (τρισημίση δεκάρες). Μιά μπριζόλα ή μπιφτέκι 1 λέβα μόνο.

Ο κατώτερος μισθός είναι 150 κι ο ανώτερος 600 λέβα. Όποιος θέλει ν' αγοράσει σπίτι, το κοστολογούν από 5.000 λέβα και ως 8.000. Πληρώνει το 1/3 προκαταβολή, και τα υπόλοιπα εξοφλούνται σε 25 χρόνια. Το σπίτι τό 'χει πάντα δικό-του.

Ένα ιατρικό τσεκάπ για τον ξένο επισκέπτη έχει 10 δολάρια, ενώ πριν από λίγα χρόνια ήταν δωρεάν.

Ο δείκτης του εγκλήματος πριν 5 χρόνια, ήταν στο μηδέν. Μα τελευταία, παρουσιάστηκαν κρούσματα εγκλημάτων από τις επιδράσεις και τις διαφθορές των ξένων τουριστών του καπιταλιστικού κόσμου.

Από 400.000 νέοι που ζούνε στη Σόφια, υπάρχει κι ένα ποσοστό από 1.000 νέους που κάνουν κρυφά βρώμικες συναλλαγές, λαθροχειρίες και απάτες. Όμως αυτοί όταν πιάνονται... πληρώνουν τα επιτίμια. Με την ευκαιρία της επετείου των 1.300 χρόνων του κράτους και των 90 του ΚΚΒ χαρίζουν στους κρατούμενους και μέχρι 5 χρόνια φυλακή και

αμνηστεύονται. Αυτοί ανέρχονται στο 70% απ' όλους τους κατάδικους που υπάρχουνε στη χώρα, τιμωρημένοι οι πιό πολλοί απο κλοπές και μικροπαραβάσεις. Γίνεται διαφωτιστικός αγώνας και μάλιστα σε πλατιά κλίμακα, να περιστέλεται και να συρικνώνεται όσο είναι δυνατό, κάθε κοινωνικό και ηθικό κακό.

Ο πρόεδρος Ζιβκωφ άλλωστε είπε χαρακτηριστικά:

«Δεν έχουμε κοινωνία αγγέλων. Κι αυτό δεν θα γίνει στον καιρό-μας. Αλλά εμεκ, κληθήκαμε από την ιστορία, να επιλύσουμε τα βασικά κοινωνικά προβλήματα των μαζών».

Ανδρείαντας του Ι. Βάζωφ στη γενέτειρά-του.

Ιστορικές Μνήμες

Ο Ρήγας-μας για την ενότητα, τη φιλία και την αδερφική βαλκανική συνεργασία

Από τα παλιά χρόνια η πραγματικότητα της βαλκανικής κοινότητας δείχνονταν ολοφάνερα στους χορούς, τα τραγούδια, τα έθιμα και τα κοστούμια των λαών της Σερβίας, της Βουλγαρίας, της Αλβανίας και της Ελλάδας.

Και στις μεγάλες στιγμές της ιστορίας-τους οι βαλκανικοί λαοί χέρι με χέρι βάδιζαν για τις μεγάλες εθνικές και ανθρωπίνες κατακτήσεις. Κάτω απ' τον τουρκικό ζυγό, κοινή ήταν η σκλαβιά, κοινός όμως ήταν και ο πόθος για το ξεσήκωμα, την απελευθέρωση. Και έτσι, σαν έφτασε η ώρα οι σκλάβοι δώσανε όρκο για «βοήθεια αδελφική» και για «συμμαχία και επιμαχία παντοτεινήν και αδιαχώριστον εν παντί καιρώ και ανάγκη και καθ' όλας τας περιστάσεις».

Ο Ρήγας χαραξε στη Χάρτα-του και σάλπισε το όραμα της Βαλκανικής Κοινότητας. Στο σάλπισμα του Ρήγα που καλούσε όλους τους βαλκανικούς λαούς σε κοινό ξεσηκωμό και κοινούς αγώνες για τη λευτεριά, ξεδίπλωσαν τις σημαίες-τους όλοι οι καταδυναστευόμενοι λαοί της βαλκανικής. «Όλοι είναι παρόντες σ' αυτήν, κανένας απών —λέγει αργότερα ο γέρος του Μοριά. Τα ξεφτέρια των Αγραφών, οι σταυραετοί του Ολύμπου, τα καπλάνια του Μαυροβουνίου, τα λιοντάρια του Σουλιού, Μάνης και Μακεδονίας. Και τα δελφίνια της Θάλασσας, οι νησιώτες κι οι χριστιανοί του Δούναβη και Σάβου ποταμού, όλοι υπακούουν σε μια μεγάλη

προσταγή:

“...Σ' Ανατολή και Δύση και Νότον και Βοριά για την πατρίδα όλοι νά 'χουμεν μιά καρδιά: στην πίστιν-του καθένας ελεύθερος να ζει στην δόξα του πολέμου να τρέζωμεν μαζί. Βούλγαροι κι Αρβανίτες, Αρμένιοι και Ρωμιοί...”

κλπ.

Ο Ρήγας όμως προχώρησε και πιά περά. Τους βαλκανικούς λαούς τους οραματίσθηκε ενωμένους και τους κάλεσε σε αδερφική συνεργασία, αλληλοσεβασμό και ισοτιμία.

«...Όταν ένας μόνος κάτοικος του βασιλείου τούτου αδικηθή, αδικείται όλον το βασίλειον· και πάλιν όταν το βασίλειον αδικείται ή πολεμείται, αδικείται ή πολεμείται κάθε πολίτης. Διά τούτο δεν ημπορεί ποτέ κανείς να ειπή όταν η τάδε χώρα πολεμείται δε με μέλλει, διότι εγώ ησυχάζω εις την ιδικήν-μου αλλ' εγώ πολεμούμαι, όταν η τάδε χώρα πάσχει ως μέρος του όλου όπου είμαι· ο Βούλγαρος πρέπει να κινείται όταν πάσχει ο Έλληνας· και τούτος πάλιν δι' εκείνον· και αμφότεροι δια τον Αλβανόν και Βλάχον...».

Σε λίγο οι λαοί της Χερσονήσου σφράγισαν με το αίμα-τους την ιδέα της αδελφότητας και οι ρίζες του δένδρου της φιλίας στέριωσαν πιά βαθειά στις καρδιές των λαών...

Όσο και αν εξωβαλκανικοί παράγοντες και συμφέροντα έγιναν αφορμή για πολυαιμακτούς πολέμους, όμως η ιστορία, η γεωγραφία, οι κοινοί αγώνες και πόθοι και οι κοινές παραδόσεις, δείχνουν στους βαλκανικούς λαούς το φωτισμένο δρόμο της φιλίας ανάμεσά-τους.

Ο εθνικός ήρωας της Βουλγαρίας κι απόστολος της Λευτεριάς Βασίλ Λεφβυκι, που κρέμασαν οι Τούρκοι τυράννοι σε κεντρική πλατεία της Σόφιας.

Αγωνιστές από το κίνημα της Μολδοβλαχίας που κατέφυγαν στην Ελβετία: 1. Ο Καραμπούλης, υπασπιστής του Γεωργάκη Ολύμπου. 2. Ένας Σουλιώτης. 3. Ένας Αθηναίος. 4. Ένας Σέρβος. 5. Ένας Ρουμελιώτης. 6. Ένας Αλβανός. (Ιχνογράφημα εκ του φυσικού του C. Pasi).

Συγγένειες κι επιδράσεις

Για το πόσο είμαστε αδερφικοί όλοι οι βαλκανικοί λαοί, αυτό δεν το μαρτυρούν μόνο τα μνημειακά τραγούδια, οι χοροί, τα κοστούμια, τ' άλλα έθιμα, τα χαρακτηριστικά-μας γνωρίσματα και όλα τα στοιχεία που συνθέτουν το λαϊκό-μας πολιτισμό· κι ούτε μόνο οι κοινοί απελευθερωτικοί-μας αγώνες, παρά, το βεβαιώνουν, στα 500 χρόνια της ασύνορης βαλκανικής χερσονήσου και οι ανάλογες κατά καιρούς μετοικήσεις από την Ελλάδα προς βορρά, και από κει προς νότο. Ιδού ένα παράδειγμα που σημειώνει ο ιστορικός της Ηπείρου-μας Ι. Λαμπρίδης στα μελετήματά του «Κουρεντιακά και Τσαρκοβίσιτικα» (Αθήνα 1887).

«...Λέγεται από του 1798, ότε ο Αλής επανακάμψας εκ Δουνάβεως, μετήνεγκεν εκείθεν και Βουλγάρους διδάξαντες τους Έλληνες την κατασκευήν των ανθράκων. Ανήρχοντο δε οι εκ Βουλγαρίας μετενεχθέντες εις 350 περίπου οικογενείας· και εγκατεστάθησαν εις Βοδιβίσταν, Μπουνίλαν ΒΑ των Ιωαννίνων περί τους 150, Μπισδούνη, Μπισδουνόπουλον, Μαυρονόρον, Μόσιορην και αλλαχού ίσως».

Ο Γιάννης Κορδάτος θα μας πει στην «Ιστορία»-του πάνω στά χρόνια της τουρκοκρατίας ότι:

«...Τα ονόματα Βούλγαρις, Βουλγαρής, Βουλγαράκης, και τα παράγωγά-τους, δείχνουν πως πολύ πριν από το 1821 ήταν στην Ελλάδα εγκατεστημένοι Βούλγαροι. Εξάλλου τα τοπωνύμια: Βουλγαρινή, Βουλγάρ-Κιοϊ, Βούλγαρο, Βουλγάρα, Βουλγαρέλι, Βουλγαρέτσι, άλλα έχουν επικρατήσει από τη βυζαντινή εποχή και άλλα από την εποχή της τουρκοκρατίας. Για να πάρουν διάφοροι συνοικισμοί κυρίως της Ηπείρου και Θεσσαλίας τέτοια ονόματα, είναι φανερό πως κατοικούντανε από Βουλγάρους, που αργότερα εξελληνίστηκαν».

Αλλά και οι ελληνικές επιμιξίες κι επιδράσεις στη Βουλγαρία, σημειώθηκαν κατά καιρούς σε πλατιές διαστάσεις, κι αφομοιώθηκαν ανάλογα μέσα στην εξελικτική πορεία των πραγμάτων. Στα νότια μέρη της Βουλγαρίας, πρωτοκατοίκησαν θρακικές φυλές. Οι ελληνικές επιρροές επικράτησαν ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις όπου αναπτύσσονταν το εμπόριο, οι τέχνες και τα γράμματα. Σε όλες

τις κεντρικές νότιες κι ανατολικές πολιτείες, όπως π.χ. Φιλιππούπολη, Γκάμπροβο, Τύρνοβο, Βάρνα, Σωζόπολη, Μπουργκάς, Αετόπολη, Καρτζαλί, Νευροκόπι, Στάρα Ζαγόρα, Χάσκοβο, Ασένοφγκραντ, κ.ά. κάθε ναός, κάθε Μουσείο, κάθε παλιό σχολείο και κάθε παραδοσιακό πολιτισμικό στοιχείο, φέρει κάποια σφραγίδα του ελληνικού πολιτισμού.

Σ' όλες αυτές τις ιστορικοκοινωνικές εντελέχειες, τα βασικά αίτια δεν ήταν παρά, οι ζωτικές ανάγκες, τα οικονομικά προβλήματα· καθώς και άλλες αναγκαστικές μετακινήσεις στόμων, ομάδων και πληθυσμών από καταπιεστικά μέτρα δουλείας επιδρομέων και καταχτητών ή και άλλα φυσικοσυντελεσιακά φαινόμενα, από τα βυζαντινά ακόμα χρόνια. Έτσι, επήλθαν οι ανάλογοι συγχρωτισμοί και στις ελληνοβουλγάρικες συγγένειες από τα δεσποτάτα και τους σταυροφόρους, ίσαμε τα κηρύγματα του Ρήγα και των «Φιλικών», τις αλληλοβοήθειες του 1821 και 1877, τη δράση των μοναστηριών, κι αργότερα των παρτιζάνων, ίσαμε την προσφυγιά του καιρού-μας, που συντέλεσε κι αυτή σχετικά στη γεωργική και βιομηχανική ανάπτυξη της νέας Βουλγαρίας. Σ' όλους τους καιρούς και για τη σύσφιξη των συγγενικών και ακατάλυτων συναισθηματικών δεσμών με τις ρίζες των φυλών-μας, πρωτεύοντα ρόλο έπαιξαν και οι λογοτεχνικές και ιδεολογικές σχέσεις ανάμεσα στους δυό λαούς-μας.

Ός το 1880, οι Έλληνες κ' οι Βούλγαροι συνεργάζονταν πολύ φιλικά κι αδερφικά στους αγώνες, για την υπόσταση, την επιβίωση και την απολύτρωσή-τους.

Αργότερα, ο φασισμός της τοτινής Βουλγαρίας ίσαμε τα καθεστώτα των Βόρηδων και τα χιτλερικά αντρίκελα, καλλιέργησε συστηματικά και φανατικά τα μίσση και τα πάθη, με βάρβαρες επιδρομές στη Μακεδονία και Θράκη, που επέφεραν σφαγές χιλιάδων αθώων Ελλήνων και πολλές καταστροφές σ' ελληνικά χωριά, ίσαμε το 1944. Τα αίτια αυτών των σκληρών αντιθέσεων, οφείλονταν κύρια σε φασίστες και σοβινιστές ηγεμόνες, και στα χτηνώδικα ένστιχτα της αμορφωσιάς και της αθλιότητας οχλοεπιδρομικών μαζών.

Όμως, η σημερινή Βουλγαρία και ο ανανεωμένος λαός-της, με τη φωτισμένη ηγεσία-του, καταδίκασαν κι αποκήρυξαν την όποια εγκληματική κι ολέθρια πράξη και ταχτική του προγονικού-τους φασισμού· κι ανοίγουν διάπλατα λεωφόρους με τριαντάφυλλα αγάπης και φιλίας, για μόνιμη κι ειρηνική συνεργασία των λαών-μας, σε όλους τους τομείς.

Λ. Μάλαμας

Από τις ελληνοβουλγάρικες συμμετοχές στον κοινό αγώνα του 1821 και 1877

Του Λάμπρου Μάλαμα

Η κυβέρνηση της φαναριώτικης ολιγαρχίας και της αγγλογαλλικής ραδιουργίας, στη διάρκεια του 1822-26 με τους Μαυροκορδάτο, Κουντουριώτη, Κωλέτη κλπ. άγρευε εύκολα και πλήρωνε ελεεινούς μισθοφόρους Βούλγαρους κι Αρβανίτες τυχοδιώκτες και πειναλέους, για ν' αντιπαλαίψει την τίμια και λεβέντικη πατριωτική ηγεσία τ' Αντρούτσου - Καραϊσκάκη - Κολοκοτρώνη. Αυτοί «οι τσίντσιλε φίντσιλε, οι σαπιοκοιλιάς», όπως τους παρατσούκλιζε ο Δυσσέας, αποδείχτηκαν τυφλοί υπηρέτες των ξένων ιμπεριαλιστών για το ξεπούλημα της Πατρίδας-μας. Έτσι εδραίωναν τα συμφέροντά-τους στην Ελλάδα, πληρωμένοι κι άκαπνοι αφέντες αυτοί... κι ο αγωνιστής λαός - φτωχός συγγενής και ζητιάνος στους δρόμους! Κι ας έδιωχνε με το αίμα του τον Τούρκο δυνάστη. Αυτοί απεργάζονταν τη νέα σκλαβιά στον τουρκορωμιό κοτσάμπαση και στον άτιμο Άγγλο και Φράγκο. Όμως, οι λαοί που ο ένας συμμερίζεται τη δουλεία του άλλου και τους ενώνουν τα κοινά-τους συμφέροντα σ' ένα γειτονικό γεωγραφικό χώρο, πάντα και σ' όλους τους αγώνες με κοινά ιδανικά, αλληλοβοηθιούνταν αυθόρμητα συναισθηματικά συγγενικά και φιλικά. Έτσι, και το 1821-28 υπήρξαν εθελοντές Βούλγαροι πατριώτες, μ' αίσθημα αλληλεγγύης κι αυτοθυσίας, που συμμετείχαν στο σκληρό και δύσκολο αγώνα των Ελλήνων αδερφών.

«Οι Βουλγαρόφωνοι συνήθιζαν να φορούν σαρίκι. Ήταν γενναίοι, αλλά έπιναν πολύ και φιλονεικούσαν...».

(Κυρ. Σιμόπουλου «Πώς είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του 1821» τ. Γ' σ. 494).

Πολέμησαν λοιπόν κι αναδείχτηκαν ορισμένοι απ' αυτούς, όπως ο Χατζη-Χρήστος, ωσφ' του ήτανε σείζης αρχιηποκόμος του Κολοκοτρώνη. Αργότερα, έγινε και πρωτοστράτηγος των κυβερνητικών...

«Ο Χατζη-Χρήστος έδειξε γενναιότητα και καλή συμπεριφορά...» (Humphers στο ίδιο έργο σ. 488).

Ο Ηλίας Κιουλιόφσκι στο βιβλίο-του «Βουλγαρία 1878-1978» γράφει:

«Οι Βούλγαροι έβλεπαν τους γείτονές-τους σαν φυσιολογικούς συμμάχους στον αγώνα ενάντια στον Τούρκο κατακτητή. Συμμετείχαν πλατιά στην Ελληνική Επανάσταση του 1821-27. Μάλιστα συγκρότησαν μαχητικές μονάδες και σε διάρκεια πολλών χρόνων πήραν μέρος και βοήθησαν στις πιά σφοδρές μάχες και δοκιμασίες τους Έλληνες πατριώτες μέχρι την απελευθέρωση της Ελλάδας».

Επίσης ο Βούλγαρος Ευστάτιεφ Απρίλωφ ονομαστός μεγαλέμπορας της Μόσχας και της Οντέσσας, έγινε από τους πρώτους μέλος της «Φιλικής Εταιρίας» και βοήθησε τον αγώνα. Αλλά και στην πατρίδα-του το Γκάμπροβο, ίδρυσε ελληνικό σχολείο όπως γράφει κι ο Π. Καρολίδης.

Μα πρώτ' απ' όλους, και πάνω απ' όλους, ο Ρήγας-μας ο Βελεστινλής, στις διακηρύξεις-του, στη Χάρτα και στον ηθικό αγωνιστικό του κώδικα, πρόβαλλε φωτεινά το μέγα όραμα της Βαλκανικής Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας, όπου παρότρυνε και στο «Θούριό»-του:

**«Βούλγαροι κι Αρβανίτες και Σέρβοι και ρωμιοί
Νησιώτες κι Ηπειρώτες με μια κοινή ορμή
για την ελευθερίαν να ζώσωμε σπαθί
πως είμαστε ανδρείοι παντού να ακουσθεί...».**

Απ' όλ' αυτά επηρεασμένοι οι ομοϊόπαθοι κι ομόεθνοι καλοί και φιλότιμοι βαλκάνιοι αδελφοί έτρεχαν κι έπαιρναν μέρος στις μάχες του μεγάλου ξεσηκωμού.

Στο επαναστατικό Κίνημα του Αλέξανδρου Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία από τους 1002 εθελοντές αγωνιστές, οι 132 ήταν Βούλγαροι.

Όταν ο Χατζη-Χρήστος πολεμούσε σα λιοντάρι τους Οσμανλήδες στα Δερβενάκια, ο σείμνηστος ακαδημαϊκός Ν. Βέης που περιέσωσε αποσπάσματα τραγουδιών, αποφάνθηκε πως οι Τούρκοι έκαναν έκκληση στο Χατζη-Χρήστο:

«Βρε Χατζη-Χρήστο Βούλγαρε
μην πας με τους ραγιάδες
έλα κι εδώ προσκύνησε
να πας με τους αγάδες...».

Κι εκείνος απαντάει περήφανα:

«Εγώ δεν είμαι νιόνυμφη να 'ρθώ να προσκυνήσω
μον' μ' έστειλε το έθνος-μου
για να σας πολεμήσω...».

(Δημ. Σούτζου: «Οι Φιλέλληνες στην Επανάσταση του 1821).

Ο Χατζη-Χρήστος τολμηρός και στρατηγικός εγκέφαλος πήρε δραστήριο μέρος με τη
ιππικό-του σε πολλές μάχες και στην απελευθέρωση της Ναυπάκτου, του Μεσολογγίου και
του Αντίριου. Αλλά κι ο Υψηλάντης όταν τον κάλεσε για βοήθεια στην πολιορκία της Θήβας,
πήγε από τη Δ. Ρούμελη με 200 ιππείς και πριν ορμήσει, εξόρκισε τους άντρες-του με τα παρα-
κάτω λόγια:

«Σήμερα δειπνούμεν εις το σκότος της νυκτός του κόσμου, και αυριον έχομεν τον δειπνον
εις το αιώνιον φως...».

Εννοούσε πως έπρεπε να πέσουν όλοι. Όταν τον αιχμαλώτισε ο φοβερός Ιμπραήμ σε μια
μάχη και περίμενε το τέλος-του... και καθώς λάτρευε πολύ τη γυναίκα-του και τ' αλογό-του,
έβαλε μια κραυγή στους Έλληνες σα νά 'δινε τη διαθήκη-του:

«Ομόνοια όσον δύνασθε αδελφοί, δια να σώσετε το έθνος εις το οποίον παραδίδω την
Μαριάν-μου και τον Ντορή-μου».

Διακρίθηκαν επίσης στον αγώνα, πολλοί οπλαρχηγοί, όπως π.χ. οι παρακάτω: Χατζηπρό-
δας, Δ. Μακεντόνσκι, Χατζηστεφανής, Στάικος, Γκόγκος, Στράντζαλης, πολλοί Βούλγαροι και οι
Φιλικόι Χρήστο Πάνκο, Αλ. Νικολάβεβιτς κ.ά. Ο Βασίλης Τράικωφ στη μελέτη-του «Πότε και
πώς έφτασαν στην Ελλάδα οι Βούλγαροι αγωνιστές για την ελευθερία 1821-29» που εξέδωσε
στη Σόφια το βουλγάρικο Ινστιτούτο Ιστορίας το 1973 και τύπωσε το «Ίδρυμα Μελετών Χερ-
σονήσου του Αίμου» αναφέρουν πάρα πολλά ονόματα και περιστατικά.

Την 1 Απρίλη του 1877, 40 Έλληνες εθελοντές έτρεξαν κατατάχτηκαν και πολέμησαν για
τη λευτεριά του βουλγάρικου λαού, ανάμεσά-τους και οι Σ. Αποστολίδης, Α. Ασπάρης, Ν.
Λεβεντέρης, Γ. Βιτζιανός, Γ. Αποστολής, Σ. Κριτάκης, Ν. Αναγνωστόπουλος, Α. Αθανάσιος, Λ.
Κυριάκος κ.ά. Μα πιότερο απ' όλους, ο ηρωικός εθελοντής που θρυλοποιήθηκε στη Βουλγαρία
Γεώργιος Καραϊσκάκης, και που είναι ελάχιστο γνωστός στην Ελλάδα. Αυτός ο ακέραιος Έλλη-
νας πατριώτης γεννήθηκε στην Αθήνα ή κατ' άλλους στην Αδριανούπολη. Η συμμετοχή και η
δράση-του στο βουλγάρικο απελευθερωτικό αγώνα του 1877, στάθηκε πολύτιμη. Είχε ακού-
σει για χιλιάδες Βούλγαρους εθελοντές που είχαν κατέβει στην Ελλάδα το 1821, πολέμησαν
γενναία στο πλευρό των Ελλήνων και πολλοί έπεσαν στις μάχες. Είχε ακούσει και για τον
Βούλγαρο ηγέτη Χατζη-Χρήστο που πρόσφερε πολλά στην Ελληνική Επανάσταση... και υποκι-
νήθηκε κι ο Καραϊσκάκης και πήρε μέρος δραστήριο στον αγώνα του βουλγάρικου λαού. Όταν
τον ρώτησαν στη Βουλγαρία το πώς και το γιατί, τους αποκρίθηκε παλικαρίσια:

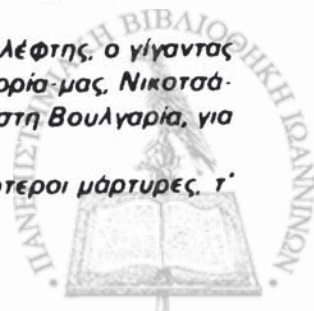
«Πολέμησα και θα πολεμήσω κατά του κοινού εχθρού των αδερφών βαλκανικών λαών.
Εμείς πρέπει να βοηθάμε τους Βούλγαρους, όπως κι αυτοί μας βοήθησαν στην Επανάστασή-
μας».

Ο Γ. Καραϊσκάκης διακρίθηκε ιδιαίτερα στις μεγάλες και σκληρές μάχες της Στάρα Ζαγό-
ρας, και της Σίπκας και τραυματίστηκε στο κεφάλι. Οι συμπολεμιστές-του τον παρακαλούσαν
για να τον πάνε στα μετώπισθεν, αλλ' αυτός αρνιόταν και συνέχιζε να πολεμεί, όπου στις μά-
χες του Σέινοβο βραβεύτηκε και του απένειμαν και στρατιωτικό παράσημο για τη στρατηγική
εφυία και τη γενναιότητά-του. Ο υπέροχος αυτός Έλληνας και λαϊκός αγωνιστής στη Βουλγα-
ρία, πέθανε στο Ρούσε το 1894.

Αλλά, μήπως στις αρχές του 19 αιώνα, ο θρυλικός και μεγάλος πρωτοκλέφτης, ο γίγαντας
στην πάλη των μαχών και τόσο αδικημένος από τη γραμμένη κι άγραφη ιστορία-μας, Νικοτσά-
ρας, με την Κλεφτουριά του Όλυμπου, πόσες φορές δε χρειάστηκε να μπει στη Βουλγαρία, για
να βοηθήσει αδερφικά τ' αντάρτικο των Χαινουτών;

Αυτά τα γεγονότα, μας τα βεβαιώνουν και οι αδιάψευστοι και πειστικότεροι μάρτυρες, τ'
αθάνατα δημοτικά τραγούδια του λαού-μας:

«—Νίκο-μου, τι δε φαίνεσαι τούτο το καλοκαίρι;
Να περπατείς αρματολός, αρματολός και κλέφτης;

Οι Βούλγαροι βοηθούν την Ελληνική Επανάσταση του 1821

*Μια ντοκουμενταρισμένη μελέτη
Του ακαδημαϊκού και
πρεσβευτή στην Ελλάδα
Νικολάι Τοντόρωφ**

Στην ιστορία των βαλκανικών λαών, ο 19 αιώνας κατέχει ιδιαίτερη θέση. Είναι η εποχή, που με το επαναστατικό πάθος-τους οι βαλκανικοί λαοί ξεσηκώνουν όλη την Ευρώπη. Η ελληνική εξέγερση στις αρχές αυτού του αιώνα, ανεμίζει τη σημαία της Επανάστασης. Στην Ευρώπη θριαμβεύει η αντίδραση, στηριγμένη στην «Ιερή Συμμαχία» των ενωμένων μοναρχιών.

Η ιδέα της παλλαϊκής εξέγερσης είναι αποτέλεσμα της βαθμιαίας πολιτικής ωρίμανσης των ελληνικών προοδευτικών δυνάμεων κάτω από την επίδραση βασικά της μεγάλης Γαλλικής Επανάστασης. Η προετοιμασία του ξεσηκωμού, πραγματοποιήθηκε από την επαναστατική οργάνωση «Φιλική Εταιρεία» και από το κατάλληλο έδαφος που καλλιέργησε η παρτιζάνικη Κλεφτουριά. Αυτοί οι φορείς δεν κάλυψαν μόνο τις περιοχές, που κατοικούσαν από ελληνικό πληθυσμό, αλλά και μεγάλο μέρος της βαλκανικής χερσονήσου.

Η εξέγερση, που άρχισε από το Δούναβη, βρίσκει τις καταλληλότερες συνθήκες ανάπτυξης στην Ελλάδα και στην Πελοπόννησο, που καθορίστηκε σαν κέντρο των επαναστατικών ενεργειών. Ενώ είναι συγκεντρωμένος συμπαγής ελληνικός πληθυσμός με συγκριτικά λιγότερους Τούρκους. Ανεξάρτητα απ' αυτό, οι κοινωνικές αντιθέσεις στην Πελοπόννησο είναι οξυμένες στο έπακρο λόγω της συγκέντρωσης της γης στα χέρια μεγάλων γαιοκτημόνων, Τούρκων και Ελλήνων, και γι' αυτό το λόγο, δεν σταματούν εκεί ποτέ οι ταραχές. Η γεωγραφική θέση της Πελοποννήσου, σχεδόν νησί με εύκολη σύνδεση προς στασία με την ηπειρωτική Ελλάδα, καθώς

και το ανώμαλο έδαφος με απρόσιτες σχεδόν ορεινές περιοχές, μετατρέπουν το Μοριά σε εξαιρετικά κατάλληλο τόπο για διεξαγωγή παρτιζάνικου πολέμου.

Το καθήκον-μας δεν είναι να κάνουμε επισκόπηση της εξέγερσης. Ο επίμονος οχτάχρονος σχεδόν αγώνας του ελληνικού λαού για απελευθέρωση, είναι γεμάτος με τόσους ηρωισμούς και δραματικές πατριωτικές εξάρσεις, που προσελκύει τα θερμά αισθήματα συμπάθειας όλης της πολιτισμένης ανθρωπότητας. Προς την Ελλάδα και την Πελοπόννησο κατευθύνονται εκατοντάδες εθελοντές, για να πολεμήσουν υπέρ της χώρας - λίκνο του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Ανάμεσα σ' αυτούς τους εθελοντές - φιλέλληνες, που ήρθαν από κοντινές και μακρινές χώρες, είναι και μεγάλος αριθμός Βουλγάρων. Όμως, ενώ στις διάφορες ιστορίες της επανάστασης δίνονται λεπτομερείς πληροφορίες για τους εθελοντές από τη Δ. Ευρώπη, για τους εθελοντές - Σλάβους γίνεται πολύ λίγο λόγος, και για τους Βουλγάρους δεν αναγράφεται σχεδόν τίποτα, παρ' όλο που ο αριθμός-τους είναι μεγαλύτερος από το συνολικό αριθμό όλων των άλλων εθελοντών.

Στα ελληνικά κρατικά αρχεία διαφυλάσσονται εκατοντάδες ντοκουμέντα, που συνδέονται με τον αγώνα για τη λευτεριά της χώρας. Ακόμα, πριν 35 χρόνια, ο ερευνητής των ελληνο-βουλγαρικών σχέσεων, ο αποθανών Νικόλα Τράικοφ, συγκέντρωσε πολυάριθμα υλικά για άγνωστους μέχρι τότε σεμνούς προπαπούδες-μας, που πήραν ενεργό μέρος στην Ελληνική Επανάσταση, η οποία έληξε με την απελευθέρωση της νότιας γειτονικής-μας χώρας. Αργότερα και ο γράφων τις σειρές αυτές, κατά την εργασία-του στα αρχεία της ελληνικής πρωτεύουσας και αλλού ανακάλυψε νέα ντοκουμέντα για τη συμμετοχή των Βουλγάρων στον αγώνα του ελληνικού λαού για κατάκτηση της εθνικής-του λευτεριάς. Όλα αυτά τα ντοκουμέντα, που πρόκειται να εκδοθούν από την Ακαδημία Επιστημών Βουλγαρίας, περιέχουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες για εκατοντάδες Βούλγαρους απ'

*Άφες τον Βλαχοθόδωρον ψωμί το πατρικόν-σου;
-Πέρυσ' ήμουνα στη Βουλγαρία, μάζωνα παλικάρια.
Τα μάζωξα τα σύναξα τὰ 'κανα πεντακάσια'
κι εφέτος μπήκα στο γιαλό, μπήκα να σεργιανισω...»*

Κι αργότερα ο οπλαρχηγός Χατζη Μιχάλης που πήγε στην Κρήτη να πολεμήσει τους Τούρκους με 300 παλικάρια είχε μαζί του κι εθελοντές αγωνιστές Βούλγαρους. Νά πώς μοιρολόγησε ο Μουσταφασάς από το φόβο-του σαν άκουσε για τον πηγαϊμό του Χατζη Μιχάλη εκεί «...Αυτοί 'ναι Βουλγαρόπουλα ατλήδες τιμημένοι και θα μας εσκοτώσουσι, κι ας υμναστέ γνοιασμένοι...».

όλες τις περιοχές των βουλγαρικών εδαφών, που πολέμησαν χρόνια κατά σειρά ενάντια στον κοινό καταπιεστή. Εδώ θ' αναφέρουμε στοιχεία για ορισμένους απ' αυτούς.

Ένας από τους διακεκριμένους αγωνιστές για τη λευτεριά της Ελλάδας είναι ο Άγγελ Γκάτσο από την Έδεσσα. Γεννήθηκε το 1765. Προσχωρεί στους επαναστάτες από την αρχή ακόμα της εξέγερσης και ως το τέλος του αγώνα συμμετέχει δραστήρια σε δεκάδες μάχες. *«Η φήμη για την αδιάκοπη αποφασιστικότητά-σου θα φτάσει και στις πιο απομακρισμένες περιοχές και όλοι οι φιλικό-μας λαοί, θα μάθουνε μ' έκπληξη κι ευγνωμοσύνη, για τους άθλους-σου, που θα σου πλέξουν αμάραντο στεφάνι της αθανασίας»* —γράφει προς τον ίδιο στις 4 του Απρίλη 1822 ο Έλληνας κρατικός παράγοντας Ι. Κωλέτης, την εποχή εκείνη υπουργός της άμυνας και των εσωτερικών. Ο Βούλγαρος Άγγελ Γκάτσο, που πολεμούσε για τη λευτεριά του ελληνικού λαού, ένωθε τον αγώνα σαν κοινή υπόθεση. Ο Χρ. Περραιβός, υπουργός της άμυνας γράφει προς τον Γκάτσο στις 16 του Ιούνη 1823. *«Η πατρίδα θα σε τιμήσει αντάξια, και βασιζόμενος σ' αυτήν, θ' αποκτήσεις προνόμια και δικαιώματα φιλόπατρη και μέσον αυτής θα σε γνωρίσουν σαν τέτοιο και εκείνοι, που σε αποκαλούν σήμερα και μεταχειρίζονται σαν ξένο»*. Για τα βάσανα και τις θυσίες, που έδωσε ο Άγγελ Γκάτσο, γράφει ο γιός-του Νικόλα Γκάτσο σε μιά αίτησή-του από τις 25 του Απρίλη 1846: *«Αυτός πολέμησε θαρραλέα ενάντια στους εχθρούς τόσο μέσα, όσο και έξω από την ελεύθερη σήμερα Ελλάδα —διαβάζουμε σ' αυτή την αίτηση. Διεξήγαγε σπουδαίες μάχες με την ιδιότητά-του του στρατηγού και διοικητή καταυλισμού. Συμμετείχε ιδιαίτερα στις μάχες στη Νάουσα, Κομπότιον, Πλάκα στο Σούλι, Δαδί, Σκιάθο, Αταλάντη και σε όλες τις μάχες στα Δερβενάκια, Τρίκερι και Νεόκαστρον. Στη Νάουσα αιχμαλωτίστηκε η μητέρα-μου με πέντε αδερφές, εγώ ο ίδιος, όπως και όλες οι συγγενικές-μου οικογένειες, που αποτελούνταν από τριάντα περίπου άτομα, τα περισσότερα από τα οποία σφαγιάστηκαν αλύπητα από τους εχθρούς, και οι άλλοι, που πάρθηκαν αιχμάλωτοι, εξαφανίστηκαν... Μ' αυτό τον τρόπο —εξηγεί ο γιός του Άγγελ Γκάτσο— σκόρπισαν σε διάφορες μεριές γονείς και συγγενείς, η δε πατρική περιουσία, που ανέρχονταν σε 300 χιλιάδες περίπου γρόσια —μεγάλο ποσό για την εποχή εκείνη— ληστεύθηκε και κατασχέθηκε από τον εχθρό. Ο Άγγελ Γκάτσο, που έπεσε στα γεράματα*

σε μεγάλη φτώχεια, πεθαίνει στις αρχές του 1839, δίχως να πάρει αποζημίωση για τις θυσίες, που υπέστη».

Ενδιαφέροντα είναι τα ντοκουμέντα και για έναν άλλον Βούλγαρο εθελοντή από το Βίντιν. Μένοντας «άπατρις», όπως γράφει ο ίδιος στην αίτησή-του από τις 8 του Νοέμβρη 1836, κάτω από την οποία υπογράφει με σλαβικά γράμματα, στη διάρκεια της εξέγερσης διοικεί ένα τμήμα από 25 άντρες και υπάγονταν στο ιππικό του Χατζη-Χρήστο. Είναι μεγάλος ο κατάλογος των μαχών, όπου πήρε μέρος από το 1822 ως την κατάκτηση της λευτεριάς στην Ελλάδα —Βελίτσα, Χάνιον, Δερβενάκια, Ναύπλιον, Κρήτη, Ψαρά, Κάρυστος, Νεόκαστρον, Κρεμμύδι, Βέρβαινα, Αράχωβα, Πειραιάς, Ναύπακτος και πολλές άλλες, όπου επέδειξε μεγάλη τόλμη. *«Ο ίδιος πήρε μέρος σε πολλούς πατριωτικούς ιερούς αγώνες και πολεμώντας ηρωικά ενάντια στους οθωμανούς υποδουλωτές, στάλισε τα χέρια-του με δύο τραύματα»* —γράφει γι' αυτόν ο Χατζη-Χρήστο.

Στην Ελληνική Επανάσταση, παίρνουν μέρος και αρκετοί κάτοικοι της Σόφιας. Για έναν απ' αυτούς —τον Ντιμήταρ Νένος— έχει διαφυλαχθεί βεβαίωση, υπογραμμένη από τους οπλαρχηγούς Γ. Λύκο και Ι. Γιουρούκο. *«Ο Νένος πήρε μέρος στην πολιορκία της Αθήνας ενάντια στους εχθρούς —γράφουν αυτοί για τον ίδιο— και σε πολλές άλλες μάχες μαζί με εμάς έδειξε μεγάλη τόλμη, πίστη και αφοσίωση μέχρι την στιγμή, οπότε στην Ελλάδα βασίλευε η γενική ηρεμία»*.

Για έναν κάτοικο του Λόβετς ονόματι Ντιμήταρ Πετρόπουλος, τα διαφυλαχθέντα ντοκουμέντα δείχνουν, ότι υπηρετούσε από τις αρχές του 1824 σαν στρατιώτης υπό την διοίκηση των τοτινών οπλαρχηγών Χατζή Μιχάλη, Θεόδωρο Γρίβα, Χατζή Χρήστο και Παπάζογλου. Αργότερα πήρε προαγωγή και έγινε υπαξιωματικός στο ιππικό του Χατζή Χρήστο, όπου διακρίθηκε στις μάχες με τον εχθρό. Στη Λιβαδειά τραυματίστηκε στον ώμο, και στη Θήβα ξανατραυματίστηκε στο κεφάλι. *«Γεννήθηκα στη Βουλγαρία —γράφει ο ίδιος σε μιά αίτησή-του— εγκατέλειψα την πατρική εστία και προσέτρεξα στην υπηρεσία της Ελλάδας... Εκτός από τους προσωπικούς-μου αγώνες και κινδύνους, που πέρασα, μέτρησα από τα δικά-μου χρήματα για ν' αγοράσω άλογο, οπλισμό, πολεμοφόδια κλπ.»*

Ενδιαφέρουσες είναι οι πληροφορίες για τον Ηλία Γκέκα από την Μακεδονία. Σε μια αίτησή-του από τις 21 του Δεκέμβρη 1843 ο ίδιος παρακαλεί να του δοθεί το μετάλλιο,

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

που του ανήκει και να του αναγνωριστούν δικαιώματα στρατιωτικού βαθμού σαν δραστήριος μέτοχος στον αγώνα για την απελευθέρωση. «*Αμέσως μόλις η Ελλάδα ύψωσε την σημαία ενάντια στους Τούρκους*—γράφει ο ίδιος— *μαζί με άλλους συμπατριώτες-μου προστρέξαμε προς βοήθειά-της*». Επί πολύ καιρό το ζήτημά-του δεν λύνονταν. Το 1860 η Ελληνική εθνοσυνέλευση εξέτασε νέα αίτησή-του. Εκεί δίνονται και άλλες λεπτομέρειες για τις θυσίες, που υπέστη τούτος ο μέτοχος στον απελευθερωτικό αγώνα. «*Από τα αδέρφια του προαναφερόμενου Ηλία του Βούλγαρου*—γράφει ο έφορος της Εθνοσυνέλευσης Ι. Ν. Ταμπακόπουλος— *δύο σκοτώθηκαν στην επανάσταση με βαθμό συνταγματάρχη, ο ένας Ατανάς ο Βούλγαρος στο Νεόκαστρον στις μάχες με τον Ιμπραχίμ, και ο άλλος Στέφαν ο Βούλγαρος στο Κερασίνι ενάντια στον Κιουταχή*». Ο ίδιος ο Ηλία Γκέκα έφτασε στη διάρκεια του αγώνα στο βαθμό του χιλιάρχου. Διαφυλάσσεται και ο μακρύς κατάλογος των μαχών, όπου ο Γκέκα πήρε μέρος από το 1821 μέχρι το τέλος της επανάστασης.

Πολλοί από τους Έλληνες, που πήραν μέρος στην επανάσταση περνούν τα γερατειά τους σε στερήσεις και ανέχεια. Είναι βαριά η κατάσταση και εκείνων των Βουλγάρων, που δημιουργούν οικογένειες στην Ελλάδα. Είναι αναγκασμένοι να ζητήσουν βοήθεια σαν παλιοί μαχητές για τη λευτεριά της χώρας. «*Ο υπογεγραμμένος είμαι από την Βουλγαρία*—γράφει π.χ. ο Ιωάννης Μάρκο ο Βούλγαρος— *και από αγάπη προς την προσφιλή πατρίδα Ελλάδα εγκατέλειψα και πατρίδα και πλούτο και ήρθα εδώ στην Ελλάδα, για να χύσω ακόμα και το αίμα-μου για την ανεξαρτησία-της, όμως ύστερα από τόσες θυσίες, που έδωσα, σήμερα είμαι αδικημένος και ζω σε μεγάλη δυστυχία*». Ο ίδιος τελειώνει την αίτησή-του με την παράκληση να του δοθεί τουλάχιστον ένα στρέμμα γης, για να χτίσει ένα σπιτάκι, όπου να στεγάσει τα παιδάκια-του (αίτηση από τις 27 του Γενάρη 1840).

Από παρόμοιες αιτήσεις για βοήθεια μαθαίνουμε για τη συμμετοχή στην επανάσταση και μιάς σειράς άλλων Βουλγάρων:

Ενδιαφέρουσα είναι και η αίτηση του Χ. Μόσχο του Βούλγαρου, από τις 28 του Γενάρη 1839. Αφού αναφέρει τις μέχρι τώρα ενέργειές-του για βοήθεια, ο ίδιος γράφει: «*Εξέθεσα τα τραύματα, που έχω, και ότι είμαι προστάτης πολυμελούς οικογενείας, ότι έχω εγκαταλείψει τα προσωπικά-μου συμφέροντα*

στην πατρίκη-μου γη Βουλγαρία. Μόλις αντήχησε η σάλπιγγα της δίκαιας εξέγερσης, εγώ άρπαξα το όπλο και ήρθα εδώ, στην Ελλάδα...». Άλλος ένας που πήρε μέρος στην εξέγερση—ο Νικόλα ο Βούλγαρος από τις Σέρρες— ήρθε να πολεμήσει μαζί με τον αδερφό-του Άγγελ τον Βούλγαρο, ο οποίος και έπεσε νεκρός στον αγώνα. Ο Νικόλα έμεινε επίσης στα γερατειά πάμφτωχος. Σε μια αίτησή-του από τις 20 του Απρίλη 1865 γράφει για τον εαυτό-του: «*Είμαι ένας από τα παλιά ιερά υπολείμματα του αγώνα. Μόλις ξέσπασε η ιερή εξέγερση του 1821 πήρα το όπλο-μου και έτρεξα εδώ για προάσπιση της λευτεριάς της πατρίδας. Εγκατέλειψα γονείς, αδέρφια, συγγενείς, πατρίδα και κάθε τι, που είχα, εγκατέλειψα για την λευτεριά*». Άλλος αγωνιστής—ο Νικόλα Ατανάς ο Βούλγαρος— που έχασε στις μάχες το ένα-του μάτι, στα γερατειά έπεσε επίσης σε απελπιστική κατάσταση. Στην αίτησή-του από τις 11 του Ιούνη 1865, γράφει: «*Ο υπογεγραμμένος με εκτίμηση Νικόλα ο Βούλγαρος, αμέσως μόλις αντήχησε η σάλπιγγα του ιερού αγώνα για την ανεξαρτησία της πατρίδας, εγκαταλείποντας οικογένεια και περιουσία και παίρνοντας μαζί-μου όσα χρήματα είχα και έζη στρατιώτες-μου, έσπευσα να προστρέξω, όπου με καλούσε το ιερό χρέος*».

Ανάμεσα στους Βούλγαρους παλαίμαχους αγωνιστές για τη λευτεριά της Ελλάδας και αναγκασμένους αργότερα να ζητήσουν τα δικαιώματά-τους, είναι και ο Πασκάλ ο Βούλγαρος. Προσωπικά από τον ίδιο ντοκουμέντα δεν έχουν διαφυλαχθεί, αλλά βρίσκονται έμμεσες πληροφορίες για τη δράση-του στη διάρκεια της εξέγερσης. Έτσι π.χ. σε ένα γράμμα από τον Ιούνη 1830 ο άμεσος διοικητής-του τον υποστηρίζει ανοιχτά. «*Ο υπαξιωματικός του τρίτου λόχου Πασκάλ ο Βούλγαρος*—γράφει αυτός προς τον Νικόλαο Κριεζιώτη— *σας είναι καλά γνωστός με τους κινδύνους, στους οποίους εκτέθηκε για την πατρίδα από την αρχή του αγώνα, και με την τόλμη-του. Ο άντρας αυτός σαν Βούλγαρος δεν έχει λόγο να εκφράσει τις αξιώσεις-του και έμενε πάντα αδικημένος, όπως το ξέρετε αυτό. Όλοι οι στρατιώτες, που τον βλέπουν, λένε, ότι αδικούνται εκείνοι, που επέδειξαν τόλμη και εκτέθηκαν σε κινδύνους από την αρχή του αγώνα, έχοντας υπόψη ακριβώς τούτον τον αρκετά γνωστό αγωνιστή*».

Ενδιαφέρουσα είναι η αίτηση του Σταυρου Ιωάννου από την Οχρίδα. Αναγκασμένος να αναζητήσει τα δικαιώματά-του, ο ίδιος γράφει σε μιά αίτησή-του από την 1 του Ιούνη 1865:

«Πολέμησα στη διάρκεια του ιερού πολέμου και διακρίθηκα σε όλη την περίοδο της εξέγερσης, επιδείχνοντας παράδειγμα αφοσίωσης και πίστης προς την πατρίδα. Πήρα μέρος με τον οπλαρχηγό Νικήτα (Νικηταρά) Σταματελόπουλο στις μάχες της Στυλίδας, Αγίας Μαρίας και Υπάτης. Με τον αρχηγό Οδυσσέα (Αντρούτσο) στο Δαδί ενάντια στον Τζαλεντίν μπέη... Σε συνέχεια πήρα μέρος στα Δερβενάκια με τους διοικητές-μου Νικηταρά Σταματελόπουλο, Πάνο Δ. Κολοκοτρώνη, Κεφάλα, και με τον Γενναίο Θ. Κολοκοτρώνη στην Τριπολιτά. Στη μάχη με τον εχθρό της πατρίδας Δράμαλη τραυματίστηκα στην αριστερή μεριά της κοιλιάς. Στο Νεόκαστρο (Ναυαρίνο) πήρα μέρος στη μάχη μαζί με τον Χατζή Χρήστο, καθώς και στην Κάρυστο υπό την διοίκηση του συνταγματάρχη Φαβιέ. Στο Χαϊδάρι με τον Στέφο στην περίοδο του Κιουταχλή». Την αίτησή-του ο παλιός αγωνιστής επιγράφει: «Αίτηση από τον μακεδόνα Σταύρο Ιωάννου τον Βούλγαρο, τόπος γέννησης Οχρίδα, Βουλγαρία, τώρα κάτοικος της πόλης Θήβα, κεφαλή οικογενείας, παλαίμαχος αγωνιστής ηλικίας 70 ετών, εκατόνταρχος στην περίοδο του Εκτελεστικού σώματος».

— Συνέχεια στη σελ. 187 —

ΟΙ ΚΟΙΝΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΥΤΡΩΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ. ΠΕΤΚΟ ΒΟΕΒΟΔΑ Ο ΞΑΚΟΥΣΤΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

Του Γιώργη Ζωΐδη

Ένας από τους συνεχιστές του έργου του Ρακόφσκι για κοινό ανειρήνευτο αγώνα των βουλγάρων και ελλήνων ενάντια στον τούρκο τύραννο είναι ο θρυλικός Πέτκο Βοεβόδα. Ο Πέτκο, ύστερα από τριχρόνη επαναστατική δράση σαν οπλαρχηγός, συνδέθηκε με τους Έλληνες επαναστάτες και την ελληνική επαναστατική επιτροπή, που προετοίμαζε τότε την επανάσταση της Κρήτης και με πρόσκλησή-της, το φθινόπωρο του 1864, έφτασε στην Αθήνα, όπου έγινε δεχτός από μέρους-τους με εγκάρδιότητα. Η επιτροπή τον έστειλε στη στρατιωτική σχολή της Αθήνας, για να καταρτισθεί καλύτερα στρατιωτικά. Το χειμώνα φοίτησε στη σχολή και τον Ιούλη του 1865 στάλθηκε στη Μακεδονία, για να μελετήσει τις δυνατότητες ταυτόχρονης εξέγερσης του λαού της Μακεδονίας με τον κρητικό λαό.

«Η συνεργασία του Πέτκο με την ελληνική επαναστατική επιτροπή αποτελεί εξαιρετικό σοβαρή περίοδο της δράσης-του. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζει τον Πέτκο πραγματικό πατριώτη επαναστάτη, ξένο προς κάθε σωβινιστικό αίσθημα, αγω-

νιστή της λευτεριάς του ελληνικού και του βουλγάρικου λαού, θερμό οπαδό της αδελφικής φιλίας ανάμεσα στους Έλληνες και Βούλγαρους, για ενότητα και αλληλοσύνη όλων των βαλκανικών λαών» (Απ' το βιβλίο «Πέτκο Βοεβόδα», 1844 - 1900, στα βουλγάρικα).

Στα 1866 ο Πέτκο έφυγε για την Ιταλία, για να συναντηθεί με τον Γαριβάλδη. Πιθανόν την αποστολή αυτή να του την ανέθεσε η ελληνική επαναστατική επιτροπή. Ο Γαριβάλδη τον δέχτηκε με χαρά. Ο Πέτκο του μίλησε για την κατάσταση στα Βαλκάνια, για τον κοινό απελευθερωτικό αγώνα των βαλκανικών λαών και, φαίνεται, ότι ζήτησε τη βοήθειά-του. Ο Γαριβάλδη σύστησε τον Πέτκο στον ιταλό επαναστάτη Φριντερίκο και ανέθεσε στους δυό να συγκροτήσουν ένα απόσπασμα από ιταλούς εθελοντές, για να πάρει μέρος στην επανάσταση της Κρήτης. Το απόσπασμα αποτελέσθηκε από 220 εθελοντές και ονομάστηκε «Γαριβαλδινό τάγμα». Όταν το απόσπασμα έφτασε στην Αθήνα κατατάχτηκαν σ' αυτό άλλοι 67 εθελοντές. Συμφωνημένα με τους βούλγαρους ιστορικούς Σισνόφ και Κωνσταντίνοφ, στο «Γαριβαλδινό τάγμα» υπηρετούσαν και αρκετοί βούλγαροι. Στην Κρήτη το «Γαριβαλδινό τάγμα» μπήκε κάτω απ' τις διαταγές του Κορωναίου.

Ο Πέτκο σαν διοικητής του τάγματος πήρε μέρος σε πολλές μάχες: στις 20/5/1866 στην Ιερόπετρα, στις 1/8/66 στο Αρκάδι, κ.ά. Σ' όλες τις μάχες έδειξε απαρύμιλλη ανδρεία και άφθαστο ηρωισμό. Στην επανάσταση της Κρήτης πήρε μέρος και ο Δημ. Όπσι, ο γνωστός συναγωνιστής και φίλος του μεγάλου βουλγάρου επαναστάτη Βασίλη Λέφσκι.

Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Η συμμετοχή του Πέτκο Βοεβόδα στην εξέγερση της Κρήτης επικεφαλής 300 περίπου εθελοντών είναι μία από τις φωτεινότερες σελίδες στην ιστορία των κοινών αγώνων των Ελλήνων και Βουλγάρων ενάντια στην τουρκική σκλαβιά κι αποτελεί συνέχεια των ευγενικών παραδόσεων που κληροδότησαν στους δύο λαούς ο Ρήγας, το 1821, και ο Ρακόφσκι, των παραδόσεων της φιλικής, της αδελφικής συνεργασίας των δύο λαών.

Μετά την αποτυχία της επανάστασης της Κρήτης, ή καλύτερα, την προδοσία-της από την ελληνική αντιδραστική κυβέρνηση και τον Γλύξμπουργκ, ο Πέτκο κατέφυγε με 18 παλικάρια-του στην Αλεξάνδρεια, κι απ' εκεί μέσω Γαλλίας και Ιταλίας ήρθε ξανά στην Αθήνα και άρχισε πάλι την επαναστατική δράση-του. Τότε έκανε έκκληση στους βούλγαρους που βρίσκονταν στην Αθήνα να καταταχθούν στο τμήμα, που οργάνωνε και να πάνε να πολεμήσουν μαζί-του ενάντια στους τούρκους. Με τη βοήθεια των Ελλήνων επαναστατών, οργάνωσε τμήμα από 82 μαχητές, προμηθεύτηκε τουρκικές στολές, ναύλωσε καΐκι και στις 31/6/1867 έφθασε στη Θράκη κοντά στον Αίνο. «Από τότε ο Πέτκο άρχισε ανειρήνευτο αγώνα ενάντια στους τούρκους φεουδάρχες υποδουλωτές. Υπεράσπισε τα δίκαια του φτωχού βουλγάρικου και ελληνικού πληθυσμού και κέρδισε την απεριόριστη αγωνιστική συμπάθεια όλων των υπόδουλων». (Απ' το βιβλίο «Πέτκο Βοεβόδα», 1844 - 1900, σελ. 35, στα Βουλγάρικα).

Ο Πέτκο Βοεβόδα ήταν αγαπητός όχι μόνο στους βούλγαρους, αλλά και στους φτωχούς Έλληνες και τους τούρκους αγρότες. «Τα ένδοξα κατορθωμά του τα τραγούδησε όχι μόνο ο βουλγάρι-

κος, αλλά κι ο ελληνικός λαός, που ένιωθε τον Πέτκο και σαν δικό-του, ταξικό προστάτη». (Απ' το ίδιο βιβλίο, σελ. 141).

Στο χωριό Ενίκιοϊ της Αλεξανδρούπολης τραγουδιόταν το παρακάτω τραγούδι για τον Πέτκο:

Στα χίλια οχτακόσια εβδομήντα έξι
Ο Πέτκο καπετάνιος γυρίζει στα βουνά.
Ένα Σάββατο βράδυ, μία Κυριακή πρωί
Επιάσανε το Γιάννη, το Γιάννη Τζορμπατζή.

Επίσης στη Μαρώνεια τραγουδιόταν το τραγούδι:

Θέλω, μωρή θέλω
θέλω Βουλγαράκι
που φορεί καλπάκι.

«Στην ομάδα του Πέτκο υπηρετούσαν και αρκετοί Έλληνες αντάρτες. Οι βούλγαροι κι οι φτωχοί Έλληνες κρύβανε την ομάδα του Πέτκο» (στο ίδιο, σελ. 30).

Μετά την απελευθέρωση της Βουλγαρίας, όταν ο Άγγλος κατάσκοπος Σένγκλερ, σε συνεργασία με τους τούρκους, άρχισε να οργανώνει κίνηση ενάντια στα ρωσικά στρατεύματα, κι οι ληστοσυμμορίες-του καίγαν και ρημάζαν τα χωριά, κακοποιούσαν και σφάζαν ειρηνικούς πολίτες, βούλγαρους και Έλληνες, ο Πέτκο άδραξε ξανά τ' όπλα και προστάτευσε το λαό. Έσωσε το ελληνικό χωριό Πόλεβεν (Πλάβο ή Πλάβοφ). Ο Πέτκο στην πάλη-του ενάντια στους τούρκους είχε επιτυχίες σοβαρές.

Γενικά όλη η επαναστατική-του δράση παρουσιάζει τον Πέτκο σαν αγωνιστή της λευτεριάς του βουλγάρικου και του ελληνικού λαού.

Βούλγαροι «Χαιντουτοϊ» (αγρότες επαναστάτες) πιστοι στο λαό σ' όλη τη θλιβερή περίοδο της ξένης τυρμννίας (Από έργο του Φετίχ Κανίς 1876).

Βουλγάρικη δύναμη αντάρτων μ' επικεφαλής τον επαναστάτη ποιητή Χρήστο Μπότσεφ, αποβιβάζει και στην πατρίδα για το 1876.

Ο Ασπαρούχ «ι» ανάμεσα ο Ντανουμπία 1679 μ.χ. |

Η κατάκτηση της Ίερνιτσα (Ισόφιας το 809).

Ο Κυρίλλος «ι» ο Μεθόδιος

Ο Κολάν καταστράφηκε τους σταυροφόρους το 1205

Η μετόνοια «ι» η μεταμόρφωση 1864

Κάτω από τα τείχη του Τυρνάβο το 1277.

Ο Συμεών και οι δάσκαλοι (8 αι.).

Πάισιος. Ο συγγραφέας της πρώτης βουλγαρικής ιστορίας.

Ένα μικρό δείγμα από την ιστορική
 Ύπορεια του βουλγάρικου λαού

«Χρονικά του 13 αιώνα»

*Μετάφραση από τα Ιταλικά
 Λ. Μάλαμα*

1201 Στρατεύματα απελευθερώνουν τα φρούρια της Βάρνας και Κωσταντζας από τη βυζαντινή κυριαρχία κοντά στη σημερινή πόλη Μαρίτσα.

1202 - 1207 Επιχειρήσεις μιλιταριστών μεταξύ Βουλγάρων και Μαγιάρων.

1204 Ο καρδινάλιος Λέονε και ο πρέσβυς Παπάλε στη στέψη του βασιλιά Καλοϊάν.

1205 Στρατιά των Κροατών εκμηδενίζεται κοντά στην Αδριανούπολη.

1206 - 1207 Συναντήσεις μεταξύ Βουλγάρων και Λατίνων.

1208 Βουλγαρικά και λατινικά στρατεύματα έρχονται σ' επαφή σιμά στο Πλόβντιφ.

1230 Κοντά στην Κλοκότνιτσα βουλγαρικά στρατεύματα κατατροπώνουν δυνάμεις Ηπειρωτών του Θεόδωρου Κομνηνού.

1232 - 1233 Μιλιταριστές δίνουν μάχες κατά των Μαγιάρων.

1235 Ανασυσταίνεται το πατριαρχείο στο

Τύρνοβο.

1235 - 1236 Επιχειρήσεις μιλιταριστών ενάντια σε Λατίνους.

1237 Οι μιλιταριστές δρύνε κατά των δυνάμεων της Νίκαιας.

1253 Εμπορική Συμφωνία, ανάμεσα στη Βουλγαρία και στο Ντουμπρόβνικ.

1254 - 1256 Επιχειρήσεις μιλιταριστών ενάντια στον αυτοκράτορα της Νίκαιας.

1259 Οι στρατοκράτες μιλιταριστές πολεμούνε τους Μαγιάρους.

1263 Δράση των ίδιων κατά των Βυζαντινών.

1273 Οι Τάρταροι εισβάλουν στη βουλγάρικη γη.

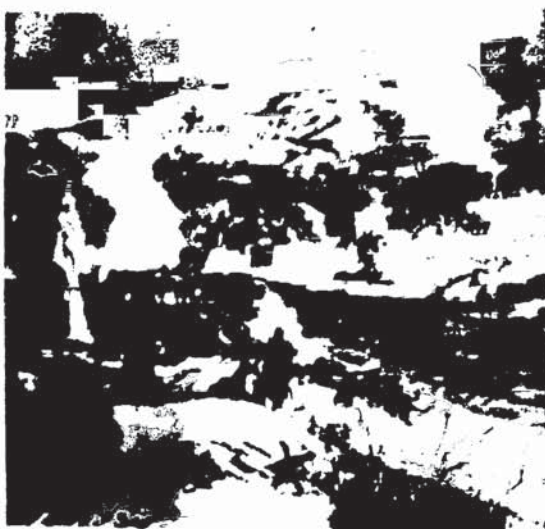
1277 Αντιφεουδαρχική κίνηση στη Βουλγαρία.

1278 Στο Τύρνοβο, ο θρόνος του Ιβαίλο, αρχή ατυχιών, σε βάρος των φεουδαρχών.

1279 Οι αγέλες του όχλου με διαταγή του Ιβαίλου έτρεψαν σε φυγή δύο βυζαντινούς στόλους.

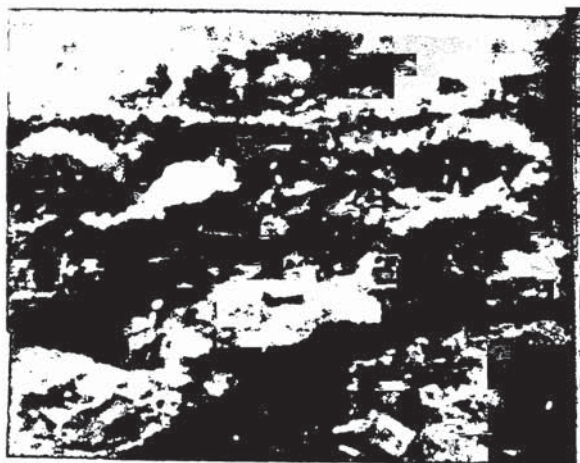
1285 Οι Τάρταροι ξανακάνουν επιδρομή στη Βουλγαρία.

1291 Νέα ταρταρική επιδρομή σε βουλγάρικους τόπους.

Από τις παραστάσεις της μεγαλόπρεπης όσο και τραγικής πανθάρμαστης τέχνης μέσα στο «Πανόραμα» του Πλέβεν. Η μεγαλύτερη και φονικότερη επίθεση των Ρώσων και Βουλγάρων για την άλωση της πόλης και την κατατρόπωση του Οσμάν.

Από τη ζωντανή αναπαράσταση της πολεμικής τραγωδίας του Πλέβεν. Η ζωγραφική κ' η ανάγλυφη τέχνη στον πιο καταπληκτικό της θρίαμβο μέσα στο «Πανόραμα».

Ο Βογομήλος στη φωτιά.
(Έργο του ζωγράφου Γκιουτζένωφ).

Σκηνή από το Ιδρυτικό του Κόμματος στα 11

Λάμπρου Μάλαμα
«Να ποιά είν' η Αμερική

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΛΑΟΣΟΦΙΑΣ

Έτυμα φιλομάθειας
παροιμιακά - μύθοι - αναλύσεις

Ο Γιώργης Δημητρώφ και ο Βασίλης Κολάφης ανάμεσα σε αντιφασίστες αγωνιστές το 1923.
Μιχαήλοφγκραντ.

★ Η ταχτική ύλη της Επιθεώρησής-μας μετατίθεται στο επόμενο τεύχος. ★

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

Σκιαγραφίες πολιτικών ηγετών

Λίγα λόγια από τον αγώνα του Δημητρώφ στη Δίκη της Λειψίας

Το Μάρτη του 1933, ο Κομμουνιστές στη Γερμανία που είχαν πάρει 6 εκατομμύρια ψήφους και θα ενίσχυαν ακόμα περισσότερο την επιρροή-τους στη ζωή της χώρας, ο Χίτλερ χρειαζόταν μιά τερατώδεια προβοκάτσια. Τη μαγείρεψε λοιπόν με το Γκέμπελς και την εφάρμοσε ο Γκαίριγκ. Έκαψαν μόνοι-τους το Ράισταγ (Καγκελαρία) και απέδωσαν το έγκλημα στους Κομμουνιστές μαζί και στον παράνομο (παρεπιδημούντα εκεί μεγάλο ηγέτη του ΚΚΒ και της Γ΄ Διεθνούς Γιώργη Δημητρώφ, γιά να στήσουν τη στυγνή, δικτατορία-τους.

ΔΗΜΗΤΡΩΦ: «Να γιατί η κάθε λέξη-μου ενώπιον του δικαστηρίου είναι μπορούμε να πούμε αίμα από το αίμα-μου εκφράζει τη βαθιά-μου αγανάκτηση ενάντια στην άδικη κατηγορία γιά τον εμπρησμό του Ράισταγ' ενάντια στο γεγονός ότι ένα τέτοιο αντικομμουνιστικό έγκλημα αποδίδεται σε κομμουνιστές...».

• • •

«Είμαι βαθιά πεπεισμένος, ότι στην παρούσα δίκη ο Βαν Ντερ Λιούμπε είναι μόνο, ας πούμε, ο Φάουσι του εμπρησμού του Ράισταγ, πίσω από τις πλάτες του οποίου βρισκόταν αναμφισβήτητα ο Μεφιστοφελής. Ο δυστυχής Φάουσι βρίσκεται ενώπιον του δικαστηρίου, ενώ ο Μεφιστοφελής εξαφανίστηκε...».

• • •

Στις 31 Αυγούστου γράφει από τη φυλακή στο Γάλλο συγγραφέα Ροαίν Ρολάν:

«Η δίκη εναντίον-μου, επιτέλους καθορίστηκε γιά τις 21 Σεπτέμβρη. Επειδή δεν έχω απολύτως καμιά σχέση με τον εμπρησμό του Ράισταγ, με μεγάλη ηρεμία και πεποίθηση αναμένω τη δίκη, αποτέλεσμα της οποίας, κρίνοντας απ' όλα τα περιστατικά, θά 'ναι η αθώότητά-μου».

• • •

Μέσα στη φυλακή, ο Δημητρώφ διάβασε 6.700 σελίδες από 130 βιβλία ιστορίας, πολιτικής και λογοτεχνίας. Μελέτησε θεμελιακά το κατηγορητήριο, καθώς και τις αποδείξεις που έπρεπε να παραθέσει στη δίκη, τις θέσεις που θα προσσίζονταν ακράδαντα, κι ετοιμάστηκε γερά, κι έδωσε τη μεγάλη ιδεολογική μάχη που καταξεδιέλιξε και ταπεινώσε τους Μεφιστοφελήδες Χιτλερικούς. Η περιβόητη εκείνη δίκη, πήγαινε με την περιπλοκή-της να εξελιχτεί σε άλλης μορφής υπόθεση Ντρέυφους. Είχε ξεσηκώσει παγκόσμια θύελλα διαμαρτυριών. Μα... ο «γίγας στους γίγαντες» Δημητρώφ, την αντιμετώπισε (βοηθούμενος κι από τους Κολάρωφ κι άλλους ηγέτες) ηρωικά και νικηφόρα. Σ' ένα γράμμα-του στις 16 Απρίλη υπογράμμισε τα παρακάτω λόγια του Γκαίτε:

«Δειλές σκέψεις, λιπόψυχοι διαταγμοί, γυναικίοι φόβοι, φοβισιάρικα παράπονα δε σε σώζουν από τη συμφορά, δεν σε κάνουν ελεύθερο. Γιά ν' αντέξεις σε όλους τους εκφοβισμούς ποτέ μην υποκύπτεις, δείξε πως είσαι δυνατός, ζήτησε τη βοήθεια των θεών... Αν χάσεις την περιουσία-σου, λίγα χάνεις. Αν χάσεις την τιμή πολλά χάνεις. Αν χάσεις το θάρρος όλα τα χάνεις. Θάρρος λοιπόν, θάρρος και πάλι θάρρος!».

Ποιός είναι ο Τ. Ζίβκωφ

(70 χρόνια από τη γέννησή-του)

Στις 7 του Σεπτέμβρη 1981 ο Γενικός Γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΒ και Πρόεδρος του Κρατικού Συμβουλίου της Λαϊκής Δημοκρατίας Βουλγαρίας Τόντορ Ζιβκώφ κλείνει τα 70-του χρόνια.

Πάνω από ένα τέταρτο του αιώνα είναι ο ηγέτης του Κόμματος που οδηγεί το λαό και τη χώρα στο δρόμο της προόδου, της πάλης γιά την ειρήνη και της κατανόησης ανάμεσα στους λαούς.

Γεννημένος πριν από 70 χρόνια στο χωριό Πράβets, γαλουχημένος στην επαναστατική περιοχή του Μπότεφργκραντ και διαπαιδαγωγημένος από φτωχούς και φίλεργους γονείς - φορείς υψηλών ηθικών αρετών, φλογερούς πατριώτες, κι από την παιδική κι εφηβική-του ηλικία ζει με το πνεύμα της αγάπης και του σεβασμού προς τον εργαζόμενο λαό, καθώς και με το πνεύμα του μίσους και της απέχθειας προς την εκμετάλλευση και την κοινωνική καταπίεση.

Τούτο καθορίζει την πορεία της μελλοντικής-του διαμόρφωσης σαν επαγγελματία επαναστάτη και συμβάλλει ώστε να αποκτήσει εκείνα τα πολύτιμα γνωρίσματα και τις αρετές που χαρακτηρίζουν τις επιφανείς προσωπικότητες.

Όντας ακόμα 17χρονος τυπογράφος, ο Τόντορ Ζίβκωφ γίνεται μέλος και δραστήριο στέλεχος της Κομμουν. Νεολαίας (1923), ενώ λίγο αργότερα του ΚΚΒ. Στη δεκαετία του '30 συμμετέχει δραστήρια στους αγώνες, συγκεντρώνει με την πάροδο του χρόνου πείρα σαν οργανωτής και καθοδηγητής, διαμορφώνει τις ιδιότητες του παράνομου στελέχους του Κόμματος, κι εκπληρώνει με πάθος και αυταπάρνηση κομματικά καθήκοντα σε διάφορες περιοχές της χώρας, βοηθούμενος ενεργά και ολόψυχα από την πιστή σύντροφο της ζωής-του, (σεμνή και αφοσιωμένη επαναστάτρια) τη γιατρό Μάρα Μαλέεβα Ζίβκοβα. Οι εργαζόμενοι του επαναστατικού Σρεντνογκόριε, της περιοχής του Παβλικένη και της Ρίλας διατηρούν τις πιο θερμές αναμνήσεις για την ακάματη επαναστατική δράση και τη μεγάλη φιλία-τους, για τον ηρωισμό και την ανθρωπιά-τους.

Στα χρόνια του Δεύτερου παγκόσμιου πολέμου ο Τόντορ Ζίβκωφ είναι γραμματέας αχτιδικών νεολαιίστικων και κομματικών επιτροπών στην πρωτεύουσα της χώρας και ξεχωρίζει σαν ένας από τους πιο δραστήριους μαχητές και ηγέτες του ένοπλου αντιφασιστικού αγώνα.

Σαν μέλος της Νομαρχιακής Επιτροπής του ΚΚΒ στη Σόφια, υποδιοικητής της Πρώτης Επαναστατικής Ζώνης της Σόφιας, έχει μεγάλες υπηρεσίες για την έκταση και τις επιτυχίες του ανταρτικού κινήματος στη Βουλγαρία, για τη συγκρότηση και την καθοδήγηση της ανταρτικής ταξιαρχίας «Τσαβντάρ» που δρούσε κοντά στη Σόφια, σε μιά περιοχή, όπου ήταν συγκεντρωμένες οι ισχυρότερες στρατιωτικές και αστυνομικές δυνάμεις της μοναρχοφασιστικής εξουσίας.

Στις αξέχαστες μέρες του Σεπτεμβρίου 1944 το κόμμα ανέθεσε στον Τόντορ Ζίβκωφ ν' αναλάβει την καθοδήγηση του Επιχειρησιακού Γραφείου, που συντόνιζε τη δράση των ενόπλων αντιφασιστικών δυνάμεων στην πρωτεύουσα κατά την αποφασιστική επίθεση ενάντια στην αστική εξουσία. Από όργανο της ένοπλης εξέγερσης το Επιχειρησιακό Γραφείο μετεξελίχθηκε μετά τη νίκη σε όργανο της λαϊκής εξουσίας και ανέλαβε λειτουργίες έθνικης σημασίας.

Στον αγώνα ενάντια στο μοναρχοφασισμό και την αστική κυριαρχία ο Τόντορ Ζίβκωφ απέκτησε την ικανότητα να συνδυάζει την περιφρούρηση των άμεσων συμφερόντων της εργατικής τάξης με τον τελικό-της σκοπό, τον αγώνα για τη δημοκρατία με τον αγώνα για το σοσιαλισμό, να συνδέει τα ταξικά με τα εθνικά καθήκοντα, με τα διεθνιστικά. Με συνέπεια και υπομονή, δημιουργούσε μέσα-του τις πολυτιμότερες αρετές του κομμουνιστή - επαναστάτη λενινιστικού τύπου: αυταπάρνηση και πεποίθηση, αγάπη προς τη μεγάλη Σοβιετική Ένωση, ταξική τοποθέτηση απέναντι στα κοινωνικά φαινόμενα και τις διεργασίες επαναστατική ευλυγισία και τήρηση των αρχών, σεμνότητα και εγκάρδια συντροφικότητα.

Αφού παρουσίασε τα γνωρίσματα προικισμένου οργανωτή και ηγέτη, γενναίου και συνεπούς επαναστάτη, αμέσως μετά τη νίκη της σοσιαλιστικής επανάστασης κατέλαβε επάξια τη θέση-του ανάμεσα στη νεαρή γενιά κομματικών ηγετών. Κάτω από την καθοδήγησή-του η κομματική οργάνωση της πρωτεύουσας έγινε φρούριο του κόμματος στην πάλη για την εδραίωση της λαϊκοδημοκρατικής εξουσίας. Πιστός μαθητής και συνεργάτης του Γιώργη Δημητρώφ και αφού συγκέντρωσε μιά πλούσια πείρα στην οικοδόμηση της νέας ζωής, ο Ζίβκωφ εκλέχτηκε διαδοχικά γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής, μέλος του Πολιτικού Γραφείου, ενώ το Έκτο Συνέδριο (1954) τον ανέδειξε πρώτο γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΒ.

Το μυστικό της μακροζωίας είναι:
Να ανήκεις εξ ολοκλήρου στη ζωή.

Ιορντάν Μίλεφ (100 χρονών)
(Ο παλιότερος κομμουνιστής στον πλανήτη)

«Η επανάσταση είναι η αψίδα του θριάμβου για κάθε λαό».

«Η αμείλιχτη λογική της ιστορίας

απαιτεί, να εξαφανίζονται το παλιό και το σάπιο... και να ζει κάθε τι το καινούριο, το υγιές, το ανθρώπινο».

«Η θρησκεία είναι όργανο πνευματικής υποδούλωσης των εργαζομένων».

Χρήστο Μπότεφ

Γιώργης Δημητρώφ.

Ο Γενικός Γραμματέας της ΚΕ του ΚΚΒ και Πρόεδρος του Κρατικού Συμβουλίου της Λ.Δ. Βουλγαρίας Ζιβκωφ.

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ Εθνικών ποιητών

Χρήστο Μπότσεφ

Ο μεγάλος εθνικός ήρωας του βουλγάρικου λαού, γεννήθηκε στο Καλόφερ το Δεκέμβριο του 1847. Ο πατέρας-του ήταν διαπρεπής δάσκαλος και δημοσιολόγος. Ο Χρήστο Μπότσεφ έγινε ένας από τους θαυμαστότερους αγωνιστές και ποιητές της πατρίδας-του. Σπουδάζοντας δέχτηκε τις καιριές επιδράσεις από την τέχνη και την αισθητική του Τσερνιτσέφσκι και στις πολιτικές επαναστατικές-του ιδέες από το κεφάλαιο του Μαρξ. Είχε συνειδητοποιήσει απόλυτα όχι μόνο το πρόβλημα της απολύτρωσης του λαού-του, μα όλων των καταπιεζομένων και αδικημένων του πλανήτη. Τρίπτυχο των ιδεών και πεμπτουσιακό νόημα της ποιήσής-του ήταν ο αγώνας για τη μυριοπόθητη λευτεριά, την επιστημονική αλήθεια και την κοινωνική δικαιοσύνη. Στάθηκε ένα από τα ηρωικότερα παλικάρια του λαού-του. Οργάνωσε αντάρτικο τμήμα και στις 20 Μάη του 1876, έγινε ο τυραννοχτόνος ποιητής, πολέμησε τους Τούρκους κι έπεσε πάνω στον αγώνα και πάνω στη δημιουργική και πνευματική ποιητική-του ευφορία. Αποδείχτηκε ένας ευαίσθητος δέχτης των καταστάσεων της πείνας της εξαθλίωσης και της δυστυχίας των σκλάβων αδερφών του κόσμου. Ο δρόμος και ο όρκος-του ήταν: «Λευτεριά ή θάνατος». Και με την αυτοθυσία-του χάρισε τη νίκη στον καταδυναστευόμενο λαό-του. Όλα όλα 20 ποιήματα πρόλαβε να γράψει στη σύντομη ζωή-του. Αλλά, μ' αυτά και μόνο, η ρεαλιστική και υγιής ρομαντική ποιητική-του τέχνη, έφτασε σε ζηλευτά ύψη, γιατί έχει το μήνυμα του ανθρωπισμού, της απολύτρωσης και του καινούργιου κόσμου. Επαναστάτης ποιητής κι οριοθέτης της βουλγάρικης αναγέννησης, εμφορούμενος από τα ιδεώδη του Σοσιαλισμού προπορεύτηκε της εποχής-του γιατί πίστευε βαθιά, ότι: Η αποτελεσματικότερη μορφή

της κοινωνικής πάλης είναι η Επανάσταση. Στην αρχή ήταν ουτοπιστής σοσιαλιστής, αλλά σιγά σιγά έγινε διεθνιστής, γιατί είχε καταλάβει ότι «η ρίζα του κακού δεν ήταν ο χαρακτήρας τ' σπλού κι σθώου Οθωμανού, αλλά η σπιλία της οθωμανικής κοινωνικής ζωής που επέτρεπε να υπάρχουν σκλάβοι και κεφαλαιοκράτες». Οι δεύτεροι προκαλούσαν τα βάσανα στους βάλκανικούς και τους άλλους λαούς της γης. Γι' αυτό ο Μπότσεφ πολέμησε σαν ένας μικρός Αισχυλος. Πίστεψε βαθιά κι οραματίστηκε τη βάλκανική σοσιαλιστική ομοσπονδία σαν ένας νεώτερος Ρήγας Βελεστινλής. Σωστά και δίκαια με την κοινωνική αναγκαιότητα και την επιταγή της ιστορίας ο Μπότσεφ ξεσήκωνε τους δούλους κι έλεγε:

«Οι λαοί πρέπει να χύσουν αίμα για να ξεπλύνουν όλες τις φυλετικές έχθρες και δυσαρέσκεις. Η αδελφική ενότητα των απελευθερωμένων λαών θα δώσει στο κάθε μέλος-της την πρέπουσα θέση στον πολιτισμό της οικουμένης». Και πίστευε πως «μοναχο η λογική και αδελφική ενότητα ανάμεσα στους λαούς είναι σε θέση να εξολοθίσει το βάσανο της φτώχειας και τα παράσιτα του ανθρώπινου γένους, να επιβάλλει αληθινή ελευθερία, αδελφότητα, ενότητα και ευτυχία πάνω στην υδρόγειο» «Όσον καιρό θα διαιρούν τους λαούς αναμεταξύ-τους οι εχθροί-τους, με τις μηχανορραφίες των κάθε λογής πειρατικών και αποικιοκρατικών βλέψεων, ως τότε δεν θα υπάρξει: παλλσική ευτυχία στη γη».

Αυτές ήταν οι επαναστατικές-του αντιλήψεις και η κοσμοσωτήρια φιλοσοφική και κοινωνιολογική-του διδασκαλία. Σ' αυτόν το μεγάλο εθνικό ήρωα και κορυφαιο ποιητή-του, ο βουλγάρικος λαός πρόσφερε μεγάλες τιμές. Και οι νεώτερες γενιές θα τον τιμούνε πάντα.

Λ. Μαλαμας

Νικόλα Γ. Βαπσάρωφ

Ο έξοχος τρυφερός κ' υποβλητικός ποιητής Ν. Βαπσάρωφ ήταν ο εργατής αγωνιστής που καταδικάστηκε σε θάνατο από το βουλγάρικο πολεμικό συμβούλιο, για την αντιφασιστική-του δράση και τουφεκίστηκε στις 23-7-42 στη Σόφια. Λίγες ώρες πριν από την εκτέλεσή-του έγραψε τον «Αποχαιρετισμό» στη γυναίκα-του, και με τα ποιήματά-του έγινε θρύλος. Σήμερα είναι ένας από τους πιο αγαπημένους εθνικούς ποιητές της Βουλγαρίας.

Τα 70χρονα (1909-1979) από τη γέννηση του μεγάλου Βούλγαρου ποιητή - αγωνιστή Ν. Βαπσάρωφ, πήραν πανεθνικό γιορταστικό χαρακτήρα. Πραγματοποιήθηκαν εκατοντάδες συγκεντρώσεις γιορτές, διαλέξεις και ομιλίες στα σχολεία, στα ανώτατα κι ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα, σε επιχειρήσεις. Προς τιμήν των 70χρονων πραγματοποιήθηκε και διεθνής επιστημονική συνδιάσκεψη, όπου με τις ομιλίες-τους βούλγαροι και ξένοι λογοτέχνες, έθεσαν νέα στοιχεία της τέχνης του Βαπσάρωφ, υπόγραψε τη χαραυγή του ήλιου της λευτεριάς με το αίμα-του. Θα ζει αιώνια, πλάι στο Ρήγα, στον Μπότσεφ, στον Μαβίλη, στο Λόρκα και σ' άλλους εθνικούς ήρωες και μάρτυρες ποιητές του κόσμου. Θα παραμένει κι ο Βαπσάρωφ ένα φωτεινό σύμβολο αγώνα κι αυτοθυσίας για τα υψηλότερα ιδανικά.

Τα ποιήματα του Βαπσάρωφ έχουν κυκλοφορήσει πλατεία στο βουλγάρικο κοινό. Είναι ζήτημα αν υπάρχει νέος και νέα που να μην απαγγέλει απ' έξω μερικά από τα ποιήματά-του.

Δεν είναι τυχαίο και το γεγονός ότι από τις 9.9.1944, τα βιβλία για τον Βαπσάρωφ που εκδόθηκαν

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

στη Βουλγαρία ανέρχονται σε 49 με τιράζ 1.409.000 αντίτυπα. Ούτε είναι τυχαίο το γεγονός ότι μεταφράστηκαν και κυκλοφόρησαν σε 48 γλώσσες 27 χωρών, 46 βιβλία-του. Το έργο-του έχει εμφανιστεί μέχρι σήμερα σε 45 διάφορα βιβλία και 50 ανθολογίες ξένων, που αναφέρονται στη Βουλγάρικη λογοτεχνία.

Αλλά, ας αφήσουμε ξένους λογοτέχνες να μιλήσουν για τον Ν. Βαπσάρωφ. Θ' αναφερθούμε σε μερικά μόνο αποσπάσματα μερικών.

Ο Γ. Βαν Μόομ σε δηλώσεις-του είπε: «Ο βουλγάρικος λαός αγαπάει το Βαπσάρωφ διότι βρίσκεται στη ζωή-του, στους στίχους-του τη δικιά-του ιστορία, τους αγώνες, τη δυστυχία, τα βασανιστήρια, που πέρασε και επί πλέον τις ελπίδες-του που θα πραγματοποιηθούν στο μέλλον. Ο Ν. Βαπσάρωφ είναι Βούλγαρος, αλλά η δημιουργία-του κι ο αγώνας-του έχουν παγκόσμια σημασία».

Φερέντε Τούχας: «Ένας ποιητής είναι στ' αλήθεια μεγάλος τότε μόνο, όταν είναι σύγχρονος, όχι μόνο της εποχής-του, αλλά και μετά απ' αυτόν, όταν τα λεγόμενα απ' αυτόν έχουν αιώνια ακτινοβολία, σαν το ράδιο, που θεραπεύει κι επιδρά. Ο Βαπσάρωφ είναι ακριβώς αυτού του είδους ποιητής».

Μάριο ντέ Μικέλι: «Οι ηθικές και ποιητικές αξίες που δημιούργησε ο Βαπσάρωφ δεν ανήκουν μόνο στο βουλγάρικο λαό, αλλά είναι μέρος της γενικής κληρονομιάς του αντιφασιστικού και αντιστασιακού αγώνα όλων των λαών».

Ο Νικόλας Γκέλεν: «Ο Ν. Βαπσάρωφ είναι προσωπικότητα διεθνούς σημασίας. Είναι γιγάντια βαλανιδιά, της οποίας οι ρίζες βρίσκονται στη γη και τα κλωνάρια δίνουν ξεκούραση και δύναμη σ' όλους όσους αγωνίζονται για λευτεριά, σ' όλες τις γωνιές του κόσμου».

Ο Χούγκο Χούπερτ: «Όσο πιά βαθύς είναι ο γκρεμός που απανθρωπίζει τους δολοφόνους, τόσο πιά βαθιά ανθρώπινο είναι το θάρρος και ο ουμανισμός των σκοτωμένων. "Αυτός που πέφτει στον αγώνα για τη λευτεριά, αυτός δεν πεθαίνει" (Χρ. Μπότσεφ). Αυτή είναι η αλήθεια!».

Νά γιατί Βούλγαροι και ξένοι λογοτέχνες ονομάζουν τον Ν. Βαπσάρωφ «ποιητή της Βουλγαρίας και του κόσμου», «ποιητή - αγωνιστή», «αγωνιστή της αλήθειας», «υμνητή του ανθρώπου», «ποιητή - πατριώτη» κλπ. Άλλωστε οι τίτλοι και μόνο μερικών από τα ποιήματά-του επαληθεύουν τους παραπάνω χαρακτηρισμούς: «Το τραγούδι για τον άνθρωπο», «Πίστη», «Ιστορία», «Μονομαχία», «Άνοιξη-μου», «Θα χτίσουμε εργοστάσιο», «Ισπανία»...

Και, δικαιολογημένα ο βουλγάρικος λαός έδωσε τόσο μεγάλη σημασία στα 70χρονα από τη γέννησή-του. Χαρακτηριστική ήταν και η εκδήλωση της 8.12 στο Μπάνσκο –γενέτειρα του ποιητή. Το πατρικό-του σπίτι μετατράπηκε σε μουσείο, μορφωτική Λέσχη «Ν. Βαπσάρωφ», με αίθουσα 500 θέσεων, με βιβλιοθήκη με δυό αναγνωστήρια κ.ά. Μπροστά στο πατρικό-του σπίτι ένα τεράστιο πέτρινο άγαλμα του ποιητή. Εκεί αντιπρόσωποι του κράτους και του κόμματος, της περιοχής, ξένοι συγγραφείς, δημοσιογράφοι, ο αδελφός, η αδελφή και η γυναίκα του ποιητή και πλήθος κόσμου, κατέθεσαν στεφάνια, έγιναν ομιλίες. Εκεί ο Ισπανός ποιητής Μανουέλ Μούνιος Ιντάλμο, επέδωσε από μέρους των Ισπανών συναδέλφων στον Π. Ζάρεφ το βραβείο, για πρώτη φορά σε ξένο ποιητή, «Χρυσή κουκουβάγια», σύμβολο της σοφίας και της δημιουργίας και απάγγειλε κι ένα από τα ποιήματά-του, ειδικά γραμμένο για τα 70χρονα. Άλλωστε παρόμοια ποιήματα για τα 70χρονα του Β. έχουν γράψει πολλοί Βούλγαροι και ξένοι ποιητές.

Αυτός είναι ο Ν. Βαπσάρωφ, που τον σκότωσαν οι φασίστες, μόλις 32 χρονών. Ένας ποιητής, ήρωας και μάρτυρας πατριώτης και μεγάλος ανθρωπιστής. Αγάπησε τη ζωή και τον άνθρωπο με πάθος, κι έδωσε και τη ζωή του, για να τραγουδιέται το έργο-του από γενιά σε γενιά και να της δείχνει το δρόμο.

Λ.Μ. & «Σ. Πρες»

Ελίν Πελίν

Ο πεζογράφος και τραγουδιστής του χωριού

Με απόφαση της ΟΥΝΕΣΚΟ η παγκόσμια πολιτιστική κοινή γνώμη σημειώνει την 100η επέτειο από τη γέννηση του μεγάλου βούλγαρου συγγραφέα Ελίν Πελίν. Γεννηθείς στις 30.11.1877 στο χωριό Μπόιλοβο κοντά στη Σόφια, ο Ελίν Πελίν εργάζεται πρώτα σαν δάσκαλος σε χωριό, σε συνέχεια βιβλιοθηκάριος στο Πανιπιστήμιο της Σόφιας και έφορος του μουσείου «Ιβάν Βάζοφ». Είναι συντάκτης και συνιργάτης σε διάφορες λογοτεχνικές εκδόσεις, σε περιοδικά και παιδικές εφημερίδες. Το 1940 εκλέγεται ταχτικό μέλος της Βουλγάρικης Ακαδημίας Επιστημών. Πέθανε στις 3.12.1949 μόνο μερικούς μήνες μετ' την παλλαϊκή γιορτή της 70ης επέτειου του.

Βασικό θέμα στα έργα του Ελίν Πελίν είναι η ζωή του χωριού, οι βαθιές κοινωνικές αντιθέσεις, οι κακουχίες των χωρικών και οι αυθόρμητες εξεγέρσεις τους. Τεχνίτης του τοπίου, των γεμάτων με τρυφερό λυρισμό και παρμιουθένια όμορφα φυσικών εικόνων, ο Ελίν Πελίν κατά κανόνα τις συνδέει με το χαρακτήρα των ηρώων του, με τον εσωτερικό τους κόσμο. Τα έργα του αποτελούν μία εξαιρετική έρευνα της πνευματικής ουσίας του ανθρώπου παρμένα τόσο απ' την ιδιωτική ζωή του, όσο και από την επαφή του με τη φύση και το κοινωνικό περιβάλλον.

Βαθυστόχαστος ψυχολόγος αναλυτής των χαρακτήρων του λαού, ο Ελίν Πελίν χωρίς θορυβώδικες

διαδηλώσεις προσανατολίζεται προς τις πύ οουμανιστικές και ηθικές αναζητήσεις της Λογοτεχνίας στις αρχές του αιώνα-μας. Σε μιά σειρά διηγήματά-του, με τον τρόπο-του, προσεγγίζει ως τις δραματικές διαστάσεις του Ίψεν και η προσωπικότητά-του συγγενεύει με το ουμανιστικό πάθος του Τσέχωφ και του Γκόρκι.

Ένα από τα αξιόλογα έργα του Ελίν Πελίν είναι η νουβέλα-του «Τα γεράκια» (1911), στην οποία αποκαλύπτει την αποσύνθεση της πατριαρχικής αγροτικής ζωής. Με το έργο αυτό και ιδιαίτερα με την επόμενη νουβέλλα του «Γης», ο Ελίν Πελίν επικυρώνει την πεποίθησή-του, ότι ο άνθρωπος είναι γεννημένος να ζει καλά, απλά και φρόνιμα, σύμφωνα με τους αιώνιους νόμους της φύσης. Καταδικάζει κάθε πράξη, που είναι ενάντια στους νόμους της φύσης, κάθε τι που διώχνει την αγάπη απ' τις ανθρώπινες καρδιές και εμποδίζει τους ανθρώπους να ζούνε σαν αδέρφια.

Σ. Πρες

Ελισαβέτα Μπαγκριάνα

Για τη Βουλγαρία το όνομα Ελισαβέτα Μπαγκριάνα θα πει αρκετά. Αντιπροσωπεύει όχι μόνο την εποχή της βουλγαρικής ποίησης. Είναι προσωπικότητα, που είναι γερά συνδεδεμένη με τη βουλγαρική λογοτεχνική ζωή.

Στο ερώτημα: «Για τι πράγμα περισσότερο χαρήκατε στη ζωή σας;» η ποιήτρια απάντησε:

—Οι πύ ωραίες στιγμές της ζωής-μου είναι οι στιγμές εκμηστήρευσης, της τιμότητος, της ειλικρίνειας των ανθρώπων, σ' αυτό - αυτοί να με πιστεύουν κι εγώ να αισθάνομαι την ανάγκη να τους πιστεύω».

Στα λόγια-της αυτά κρύβεται ίσως η πύ ακριβής διατύπωση του εαυτού-της. Η αιώνια επιδίωξή-της προς εκείνο που κάνει τον άνθρωπο πύ ισχυρό, πύ καλό.

Σ' αυτό βρίσκεται η δύναμή-της, σ' αυτό βρίσκεται η γοητεία-της.

Ο μεγάλος σοβιετικός συγγραφέας Ηλίας Έρεμπουργκ, έγραφε γι' αυτήν:

«Η Βουλγαρία δεν είναι μικρή χώρα. Η Βουλγαρία έχει ποιητές σαν τη Μπαγκριάνα».

Γεμάτη από ειλικρινή αγάπη γιά τη γη-της, το λαό-της, δραστήρια κοινωνικός παράγων, ενθουσιώδης πολίτης η Ελισαβέτα Μπαγκριάνα και τώρα, αφήνοντας οκτώ δεκαετίες πίσω-της, υπερασπίζεται το ποιητικό-της ιδανικό την ανθρώπινη τελειότητα. Και ο δρόμος που ακολουθεί την οδηγεί πάντοτε στις καρδιές των ανθρώπων.

Κάποτε η Μπαγκριάνα κατονομάστηκε γενέτειρα αδελφή του αέρα, του νερού, του κρασιού, ελεύθερη και ανυπότακτη περιπλανήτρια δελεασμένη από το ακατόρθωτο, το απέραντο και αχανές, που όλο ονειρεύεται δρόμους άφαστους, απέραντους.

Μιάος αιώνας πέρασε από την εποχή, που έγραψε τό πρώτο-της βιβλίο «Αιώνια και άγια» (1927), που έγινε αποδεκτή κι από τους αναγνώστες κι από την κριτική σαν κάτι το νέο κι εκπληκτικό στη βουλγαρική ποίηση. Όμως και μέχρι σήμερα οι στίχοι-της δεν γηράζουν. Είναι πάντα έτσι ζωντανόι, υποβλητικοί, βαθιά ανθρώπινοι.

Στην ποίησή-της κατοχύρωσε τον αγώνα του ανθρώπου γιά το δικαίωμα στη ζωή και την ευτυχία. Παντού στους στίχους-της παραμένει γυναίκα, που δεν συμβιβάζεται με τις περιορισμένες αντιλήψεις της αστικής τάξης, αγωνίζεται γιά το δικαίωμά-της ν' αγαπάει, νά εκφράζει ελεύθερα τα αισθήματά-της να λαχταραει αγνωστες χώρες, μακρινούς δρόμους πάντοτε προσηλωμένη προς τη λευτεριά, εγκαταλείποντας το παρελθόν, που παραλύει τα φτερά-της για έξαρση.

Γιά τη Βουλγαρία η Μπαγκριάνα είναι σύμβολο κάθε ωραίου, που γνωστοί και άγνωστοί Βούλγαροι εξύμνησαν στα τραγούδια τους. Γι' αυτό και η τέχνη-της είναι ένα ποιητικό πεδίο, φωτεινό και ρεαλιστικό σαν την ίδια τη ζωή.

Στις ανήσυχες μέρες, πριν το Δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η Μπαγκριάνα δεν έμεινε βουβή μπροστά στον κίνδυνο που απειλούσε την ανθρωπότητα κι έστρεψε την προσοχή-της προς τις ανησυχίες της ταραγμένης εποχής-της. Θέλησε να κατεβεί στις «θορυβώδεις μπετονένιες πόλεις κι επαναστατημένες πλατείες». Στις θυελώδικες αιματωβαμένες μέρες του πολέμου στην ποίησή-της αντήχησαν αντιϊμπεριαλιστικές και ανθρώπινες διαθέσεις, προαισθήσεις γιά τις βαθιές κοινωνικές αλλαγές μετά την απελευθέρωση.

Συνήθως, όταν μιλούμε γιά την ποίηση της Μπαγκριάνα, συνδέουμε το βασικό στοιχείο της δημιουργίας-της με την αγάπη. Στους στίχους που έγραψε γιά την αγάπη, εκφράζει την τάση γιά την επιδίωξη της ευτυχίας. Σαν αχτινοβόλοι πήδακες, στους στίχους αυτούς, ξεχειλίζουν τα αισθήματα και υποκλίνονται μπροστά στην ομορφιά, φωτίζουν με την κοινωνική-τους ιδέα. Μέσα απ' αυτά τα κίνητρα η ποιήτρια δίνει νόημα στις προσωπικές-της ανησυχίες.

Είναι δύσκολο να γράψει κανείς γιά τον ερωτικό λυρισμό της Μπαγκριάνα. Πρέπει να τον αισθάνεται κανείς, να τον ζει, να σε κάνει το βράδυ ήσυχα να επαναλαμβάνεις τους στίχους-της, που έπαψαν πλέον να είναι μόνο δικό-της. Γίνονται δικό-σου —που βρήκαν τον πύ σωστό δρόμο στην καρδιά-σου. Και «...αόρατες σκέψεις ανακατεύονται και τραβούν τη θέλησή-μου, χέρια, πόδια, μάτια κλπ.».

Γιά την ποιήτρια ο έρωτας δεν είναι αυτοϊκανοποίηση, δεν είναι ησυχία και εκπληρωμένη επιθυμία. Είναι αιώνια κι ακράτητη κατεύθυνση γιά περιπέτεια και την ανακάλυψη νέων κόσμων, ωραίων και

μαγευτικών.

«...και θα είμαστε δύο φωτιές ενωμένες
και στη νύχτα, ανάμεσα σε αναρίθμητα άστρα,
σαν διπλό αστέρι θα λάμπουμε».

Η ποίηση της Μπαγκριάντα δεν έγινε προσιτή μόνο στο βουλγάρικο λαό. Οι σίχιοι-της πέταξαν σαν τα πουλιά τα σύνορα πολλών κοντινών και μακρινών χωρών κι έχουν μεταφραστεί σε δεκάδες ξένες γλώσσες. Βιβλίο-της με ποιήματα υπάρχει και στην ελληνική γλώσσα.

Η Μπαγκριάντα διαβάζει πολύ. Όμως πάντα βρίσκει καιρό για φιλικές συζητήσεις, για συμβουλέ προς τους νέους, για φιλονικία κάποιου νέου ενδιαφέροντος βιβλίου. Μιλάει ελεύθερα μερικές ξένες γλώσσες, όμως παρ' όλα αυτά, είναι δύσκολο ν' απαντάει στα εκατοντάδες γράμματα, που παίρνει απ' όλες τις γωνιές της γης.

Η ίδια είναι και μιά από τις καλύτερες μεταφράστριες και εκλαϊκεύτριες στη Βουλγαρία πολλών ξένων ποιητών. Οι ποιητικές-της μεταφράσεις είναι από τις καλύτερες στη βουλγάρική μεταφραστική ποίηση.

Η Ελισαβέτα Μπαγκριάντα είναι βραβευμένη-με χρυσό μετάλλιο της Διεθνούς Ένωσης για την ποίηση και με υψηλούς τίτλους: του «Λαϊκού παράγοντα της κουλτούρας» και του «Ήρωα της σοσιαλιστικής δουλιές της Λ.Δ. Βουλγαρίας».

Θεοδώρα Τσολάκοβα

Λάμπρος Μάλαμας

Το νέο μεγάλο και πρωτότυπο έργο του Λάμπρου Μάλαμα: «Η Μάνα του Βορρά» (Η ΕΣΣΔ χωρίς μύθο) σε 55 κεφάλαια και 200 πρωτότυπες φωτογραφίες. Ένα έργο τέχνης και Ταξιδιωτικής Λογοτεχνίας που πρώτη φορά προσφέρεται στην Ελλάδα για τη μεγάλη χώρα του Σοσιαλισμού.

(Περιήγηση, ανθρωπογεωγραφία, κοινωνιολογία, ποίηση, κριτική, ψυχολογία, ιστορία, προοπτική κλπ.)

Η κ. Π. Γκορίνη απονέμει χρυσό μετάλλιο της Διεθνούς Ένωσης ποίησης στην Ελισαβέτα Μπαγκριάντα.

«Η Μάνα του Βορρά»

Γκεόργκι Τζάγκαρωφ

Ο Γκ. Τζάγκαρωφ είναι ένας σύγχρονος κι επιφανής ποιητής. Γεννήθηκε το 1925 στη Μπιάλια του Σλίβεν όπου και τέλειωσε το Γυμνάσιο. Μετά σπούδασε στο Ινστιτούτο Φιλολογίας «Μ. Γκόρκι» της Μόσχας. Νεολαίος όντας ο Τζάγκαρωφ παίρνει μέρος στο προοδευτικό κίνημα της πατρίδας-του. Συμμετέχει ενεργά στην Εθνική αντίσταση του βουλγάρικου λαού. Πιάνεται και καταδικάζεται κι ελευθερώνεται από τις φυλακές με την προέλαση του Σοβιετικού Στρατού στα Βαλκάνια το Σεπτέμβρη του 1944.

Ο Γκ. Τζάγκαρωφ χρημάτισε Πρόεδρος της Ένωσης Βουλγάρων Συγγραφέων. Τώρα είναι αντιπρόεδρος του Κρατικού Συμβουλίου της Λ.Δ. Βουλγαρίας Έγραψε ποιήματα και θεατρικά έργα. Το πρώτο-του ποιητικό βιβλίο βγήκε το 1954. Ακολούθησαν κι άλλα που βγαίνουν χρόνο παρα-

χρόνο. Από τα θεατρικά-του έργα εξέχουσα θέση κατέχει «Ο δημόσιος κατηγορος» που πρωτοπαίχτηκε το 1965 κι από τότε διατηρεί σταθερά τη θέση-του σ' όλα σχεδόν τα ρεπερτόρια των θεατρικών σκηνών της χώρας.

Μιά επιλογή των ποιημάτων-του μεταφρασμένων στα ελληνικά κυκλοφόρησε σε ξεχωριστό βιβλίο στην Ελλάδα το 1977 με τον τίτλο «Πουλιά στη Θύελλα».

Στην ποίησή-του ο Τζάγκαρωφ είναι πηγαίος θαρραλέος, πυκνός, κοινωνικός κι αγωνιστής με μιά βαθιά πίστη στην πρόοδο και την προκοπή της ανθρωπότητας. Τα χαρίσματά-του αυτά τα κληρονόμησε από τους Βούλγαρους επαναστάτες ποιητές Χρίστο Μπότεφ, Γκέο Μίλεφ, Χρίστο Σμύρνεσκι, Νικόλα Βαπτσάρωφ και ιδίως από το δημοτικό τραγούδι.

Π. Πασχάλεφσκι

Συνεντεύξεις με προσωπικότητες Του Διευθυντή του περιοδικού-μας Λάμπρου Μάλαμα

Με τον υφυπουργό Πολιτισμού

Ο Αιμίλ Αλεξανδρόφ υφ/ργός Πολιτισμού, μας περίμενε εν' απόγεμα, στο υπουργείο-του στη Σόφια. Είναι και αντ/δρος της Επιτροπής για το γιορτασμό των 1.300 χρόνων του Βουλγάρικου Κράτους. Έχει πλούσια μόρφωση και βαθιά καλλιέργεια σε κάθε πρόσωπο και πράμα που αφορά την ιστορία και τον πολιτισμό στα Βαλκάνια. Μίλησα πρώτος για την απώλεια της προισταμένης του υπουργείου-του Ζίφκοβας... κι έπειτα μου είπε τα παρακάτω με ευγένεια και μετριοφροσύνη:

—Σας ευχαριστούμε για τη σωστή αποτίμηση της προσωπικότητας της Λουντμίλας. Το ξέρετε πως αγαπούσε πολύ την Ελλάδα και φρόντιζε ιδιαίτερα τη σύσφιξη των σχέσεων φιλίας ανάμεσα στις δύο χώρες-μας. Καλλιεργούσε γερά το έδαφος κι ερευνούσε τις ρίζες για να οικοδομούμε πιά στέρεα τη συνεργασία-μας σε όλους τους τομείς. Συνιστούσε και διαφώτιζε να προχωρούμε μ' αυτές τις προϋποθέσεις τις φιλικοσυγγενικές-μας σχέσεις. Τις έβλεπε σαν κινητήριες και φωτεινές συντεταγμένες, πάνω στα σχέδια ενός νέου πανβαλκανικού πολιτισμού.

—*Εσείς θα βαδίζετε στο δρόμο που ανοίξε εκείνη;*

—Ελλάδα και Βουλγαρία σήμερα ανασπύσσουμε ένα καινούργιο και πλούσιο πρόγραμμα συνεργασίας. Έχουμε σε πρώτο πλάνο βαθιάς μελέτης τους αρχαίους Θράκες που πρωτοκατοίκησαν εδώ. Είμαστε, όπως έλεγε ο Ηρόδοτος, από την πιά συμπαγή και μεγάλη μάζα των ινδοευρωπαϊκών εκείνων φυλών, όπου στ' αρχαία χρόνια, μετακινούνταν συχνά, χωρίς να δημιουργούν ένα σταθερό και μόνιμο κράτος. Όμως, είχαν στενές συγγενικές σχέσεις με τους αρχαίους Έλληνες.

—*Πώς εκτιμάτε τις επιδράσεις από τους δικούς-μας προγόνους σε σας;*

—Οι επιδράσεις από τους προγόνους-σας στους δικούς-μας, ήταν σημαντικές, και θα διαιωνίζονται ανάλογα σε όλους τους λαούς. Εμείς, προσπαθούμε αδιάκοπα, να διαλευκάνουμε καλύτερα και τις αρχαιότερες και τις βυζαντινές αυτές εντελέχειες πάνω στην πιά ισχυρή κουλτούρα της προγονικής Ελλάδας που είχε μια καθολικότερη αίγλη στα Βαλκάνια.

Ο Κύριλος κι ο Μεθόδιος ήταν περισσότεροι επηρεασμένοι από το βυζαντινό πολιτισμό και λιγότερο από το σλαβικό. Ο τσάρος Συμεών σπούδασε στην Κων/πολη. Έχουμε κάνει έρευνες και μελέτες πάνω στην ελληνοβουλγαρική συνεργασία, και στην απελευθέρωση των λαών-μας από τον τούρκικο ζυγό.

—*Ποιά είναι τώρα το γενικό-σας πρόγραμμα;*

—Το γενικό-μας πρόγραμμα, διατυπώνει με σαφή κι επιστημονικό τρόπο, το σκοπό και τα μέσα της μορφωτικής κι αισθητικής αγωγής όλων των Βούλγαρων πολιτών. Θέλουμε κι επιδιώκουμε, να 'χουμε πάντα σύντροφο κι οδηγό, το δημιουργικό εκείνο πνεύμα και όλα τα στοιχεία που αξιοποιούν τις δυνατότητές-μας και μας φέρουν συντομότερα στον τελικό στόχο, στα υψηλά επίπεδα της γενικής ανθρωπιστικής κι αισθητικής αγωγής. Προσπαθούμε ν' αξιοποιήσουμε όλες τις δυνατότητες και τις εμπειρίες κάθε ατόμου, πάνω στη δημιουργική εργασία, και να του δώσουμε πλατιά κατάρτιση, πάνω στις φυσικές-του κλίσεις και προτιμήσεις: να του ανοίξουμε δρόμους για κάθε δημιουργική χαρά και πρόοδο.

—*Τι επιτύχατε ως τώρα;*

—Σ' όλη τη χώρα-μας γίνεται σήμερα ένας οργασμός σε αναπτυξιακά στάδια, μια κοσμογονία σ' όλους τους τομείς που ενσαρκώνει κάθε ανθρώπινο χάρισμα, για να φτάσουμε στις επιτυχίες εκείνων των ποιοτικών παραδειγμάτων που υπαγορεύει το σοσιαλιστικό-μας σύστημα και αξιώνει και ο Λένιν. Σαν υπουργείο Κουλτούρας που είμαστε, μας απασχολεί η ολόπλευρη και αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε Βούλγαρου πολίτη.

Το 1979 κάναμε γνωστό σε όλη την πατρίδα-μας τον Λεονάρδο Νταβίντσι...

—*Πώς και προτιμήσατε την αρχή από τον Νταβίντσι;*

—Διότι ήταν πολύ μεγάλο και πολυσύνθετο ταλέντο και το έργο-του πλουσιότατο και διδαχτικό. Το 1980 γνώρισαν όλοι τον Βλαδήμηρο Ίλιτς Λένιν σαν κριτικοαισθητικό και φιλόσοφο κοινωνικό αναμορφωτή. Φέτος έχουμε στο πρόγραμμα τον Κων/νο Κύριλο και του χρόνου το 1982 τον Αινστάιν.

Κάναμε πρόσφατα ένα Συνέδριο και πήραν μέρος 2.000 μέλη και στελέχη, που ενέκριναν αυτό το πρόγραμμα. Ο κάθε άνθρωπος έχει πολλά δημιουργικά στοιχεία μέσα-του, και με την πλατιά μόρφωση και καλλιέργεια πρέπει να τ' αναπτύσσει σε διάφορες βαθμίδες για να τα προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο, μ'

όλες τις δυνατότητές-του, πάντοτε βέβαια στη βάση του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού.

Το νόημα της Εθνογραφίας κ.ά.

Με τον καθηγητή και δ/ντή του Ινστιτούτου Γ. Γεωργιέφ

Ένα βροχερό απόγεμα στη Σόφια, επισκεφτήκαμε με το Γέρμαν και τον Πλάμεν το Ινστιτούτο εθνογραφίας. Εκεί γνώρισα ένα πολυφωτισμένο και υπέροχο πνεύμα, τον καθηγητή κι επιστημονικό διευθυντή του επιτελείου του Ινστιτούτου Γ. Γεωργιέφ, και είχα μια εξαιρετική και σπουδαία συνομιλία μαζί-του.

—Ποιά η πρόοδος της εθνογραφίας της χώρας-σας και πόση σημασία αποδίδετε σ' αυτή;

—Η βασική υποχρέωση των ερευνητών του εθνογραφικού Ινστιτούτου είναι: Να μελετάνε την κουλτούρα σε συνδυασμό με την ιστορικοκοινωνική εξέλιξη του λαού, από τ' αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα. Η εθνογραφία, κι αν πέρασε από πολλά στάδια, υπάρχει σαν επιστήμη και προοδεύει.

Πρώτο χαρακτηριστικό στοιχείο, είναι η έρευνα και το ενδιαφέρο για την ανάπτυξη κάθε φολκλορικής δημιουργίας. Βέβαια, δεν θα γίνουν όλοι καλλιτέχνες κι επιστήμονες πάνω στο φολκλόρ. Αλλά, σκοπός-μας είναι να πάρουν ενεργό μέρος, όλο και μεγαλύτερα τμήματα του λαού-μας. Η σύγχρονη ανάπτυξη, μας έδωσε τις δυνατότητες να μελετήσουμε τα εθνογραφικά στοιχεία και τις ρίζες του πολιτισμού-μας. Τα τελευταία 20 χρόνια, έχουμε πολύ πλατιά αξιοποίηση και διάδοση στην επιστήμη της εθνογραφίας, όση δεν έχει γίνει ποτέ μέχρι σήμερα. Τώρα ασχολούνται 100 επιστήμονες και τυπώνονται μεγάλες μελέτες. Πολλοί απ' αυτούς, εργάζονται στο Ινστιτούτο, άλλοι στα πανεπιστήμια της Σόφιας και του Τύρνοβου, κι άλλοι στα εθνογραφικά Μουσεία της ενδοχώρας. Είναι πολύ ενθουσιαστικό το γεγονός που μετέχουν νέοι άνθρωποι, με μεγάλες ελπίδες για το μέλλον. Όταν αυτοί θα χωνέψουν περισσότερο την επιστήμη της εθνογραφίας, θα έχουμε πιο μεγαλύτερα αποτελέσματα. Μια νέα 22 χρόνων, η Ζένια Μπόνινα, μελετούσε από φοιτήτρια κι έμαθε φαρσί την ελληνική γλώσσα. Τώρα, κάνει πλατύτερες έρευνες και οργανώνει σεμινάρια στο Ινστιτούτο Βαλκανιολογίας.

— Πώς βλέπετε την εθνογραφία σε σχέση με τη γενική κουλτούρα;

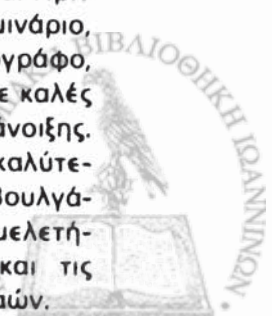
Η μελέτη της εθνογραφίας, ταυτίζεται

απόλυτα και γενικά με την κουλτούρα. Κι εκτός από την καθαρή επιστημονική πλευρά-της, η εθνογραφία συνυφασμένη με την κουλτούρα παίρνει και σπουδαία κοινωνική σημασία. Έχουμε βαθιά πεποίθηση ότι, η βουλγάρικη σοσιαλιστική κουλτούρα, που βασίζεται στη λαϊκή-μας παράδοση, θα φέρει μαζί με τα νέα βιώματα του λαού-μας, μια μεγάλη αναγεννητική πολιτισμική πρόοδο, όταν βέβαια αξιολογείται δημιουργικά αυτή η παράδοση, κι όταν γίνεται πιό εφικτή και θετική, στη σημερινή ανάπτυξη της χώρας-μας. Αυτή η πλευρά του ζητήματος, θα καθορίσει παραπέρα και την πρόοδο της εθνογραφικής επιστήμης. Μελετώντας την κουλτούρα του παρελθόντος, διαπαιδαγωγούμε γνήσια και πατριωτικά το λαό-μας. Δημιουργούμε στον κόσμο-μας, αληθινά και πατριωτικά αισθήματα. Έτσι σε σχέση και με την ξένη κουλτούρα, καλλιεργούμε και μορφώνουμε το Βούλγαρο πολίτη, και με τα πολιτιστικά γνωρίσματα των άλλων λαών. Βέβαια, κάθε λαός δημιουργεί τη δική-του κουλτούρα με τις ανάλογες ιδιομορφίες-του. Αλλά, βαδίζοντας με τρόπους συλλογικούς και συνεργάσιμους, δίνουμε τη συμβολή-μας για όλους τους βαλκανικούς λαούς. Αυτή την ιδιότητα, το σκοπό, κι αυτές τις βασικές κατευθύνσεις έχει το Ινστιτούτο-μας.

—Πώς βλέπετε τη συνεργασία με τους αδελφούς βαλκανικούς λαούς, για πληρέστερες μελέτες εθνογραφίας;

—Έχουν δημιουργηθεί εδώ μεγάλες προϋποθέσεις, που θα έχουμε σημαντική πρόοδο σ' αυτόν τον τομέα. Το λάθος ακόμα είναι ότι, δεν αξιοποιήσαμε απόλυτα και πλατύτερα τα μέσα που εξασφαλίζει το κράτος. Μπορούμε πιό ορθολογικά κι επιστημονικά να δουλέψουμε πάνω στα στοιχεία που σύνθεσαν την ιστορική εξέλιξη του λαϊκού-μας πολιτισμού. Τις αλληλοεπιδράσεις των βαλκανικών λαών, το Μεσαίωνα, την Αναγέννηση κλπ. Μας εμποδίζει κατά τι βέβαια και το γλωσσικό υλικό για τη μελέτη. Εμείς μαθαίνουμε την ελληνική εθνογραφική πρόοδο, από τη γαλλική και την αγγλική γλώσσα. Πριν δυό χρόνια, οργανώσαμε ένα σεμινάριο, καλέσαμε και μια διακεκριμένη εθνογράφο, την Παπαδοπούλου. Έτσι, αποκτήσαμε καλές επαφές. Ήταν το πρώτο χελιδόνι της άνοιξης. Ελπίζουμε ότι, στο μέλλον θα έχουμε καλύτερη συνεργασία. Είναι αλήθεια ότι, τη βουλγάρικη κουλτούρα, δε μπορούμε να τη μελετήσουμε χωρίς τις αλληλεπιδράσεις και τις μελέτες των αδελφών βαλκανικών λαών.

— Ποιά η προοπτική-σας για παραπέρα

θετικότερες συνεργασίες:

—Όταν έχουμε ειρήνη και φιλία, όλα θα πάνε καλύτερα. Σήμερα είναι αναγκαίο, όσο ποτέ άλλοτε, να διαφυλάξουμε την ειρήνη, αυτό το μέγα αγαθό. Βλέπουμε, πως όλοι οι προοδευτικοί επιστήμονες και διανοούμενοι, αγωνίζονται για την ιερή υπόθεση της ειρήνης. Όταν λοιπόν την έχουμε σταθερή, δεν αντιμετωπίζουμε πρόβλημα επαφών. Θα βρούμε την κοινή γλώσσα της φιλίας και της καλής συνενόησης. Σήμερα η νεοελληνική γλώσσα διδάσκεται στα πανεπιστήμιά-μας κι ας καθυστερήσαμε λίγο.

—Από ποιούς φορείς διδάσκεται η εθνογραφία στη χώρα-σας;

—Το δικό-μας Ινστιτούτο, υπάγεται στην Ακαδημία Επιστημών. Έχουμε και άλλο τμήμα Λαογραφίας που ασχολείται με το λαϊκό τραγούδι, το παραμύθι κλπ. Έχουμε δυό έδρες εθνογραφίας, μια εδώ στη Σόφια και μια στο Τύρνοβο, που καταρτίζουν τους φοιτητές. Αυτοί οι νέοι παίρνουν μέρος και σε διεθνή σεμινάρια εθνογραφίας.

—Θα μου επιτρέπατε δυό ερωτήσεις, που είναι μαζί και παρατηρήσεις;

—Βεβαίως και σας ευχαριστούμε, γιατί, οι παρατηρήσεις-σας μας χρειάζονται πολύ, μας είναι απαραίτητες για να διορθώσουμε τυχόν αδυναμίες και λάθη-μας.

—Γιατί, ενώ έχετε μια υπέροχη και κορυφαία λαϊκή μουσική, που αυτή σας δοξάζει πολιτιστικά και στον έξω κόσμο, δεν καταφέρατε ίσως, πολλές και άριστες επιδόσεις σε μια σύγχρονη μουσικοσυνθετική πρόοδο; Δε θα μπορούσαν οι συνθέτες-σας να συνυψώνουν τη μουσική-σας παράδοση, με τα αισθήματα, τα βιώματα και τις απαιτήσεις της νέας βουλγάρικης κοινωνίας; και 2) Γιατί παντού στα Κέντρα Ψυχαγωγίας-σας βλέπουμε και ακούμε να επιβάλεται αμερικάνικη και νέγρικη μουσική (ροκ, σέικ κλπ.); Πώς αντιστοιχούν αυτά στη δική-σας μουσική αγωγή;

—Σας συγχαίρω για τις παρατηρήσεις-σας. Έχετε απόλυτο δίκιο. Έχουμε στ' αλήθεια ανεκτίμητη λαϊκή μουσική. Αλλά, δεν καταφέρανε οι δικοί-μας μουσικοσυνθέτες, ό,τι κατάφερε ο Θοδωρακης και άλλοι δικοί-σας. Οι μουσουργοί-μας παρά τις ανέσεις και τη συμπαράσταση λαού και πολιτείας, στον τομέα αυτόν υστερούν, έμειναν πίσω· τους έχουμε παραχαϊδεμένους σαν τ' αυγά της πασχαλιάς.

Όσο για την άλλη-σας παρατήρηση, και σ' αυτήν έχετε δίκιο. Η δυτική μουσική μπήκε εδώ στη νεολαία-μας σαν μια μόδα περίεργη στην αρχή, κι ένα στάδιο δοκιμασίας· για μας τους μεσήλικες μάλιστα, θά 'λεγα κι αποστρο-

φής. Στην αρχή, πήραμε και διοικητικά μέτρα και κάναμε το παν, να φράξουμε το δρόμο αυτού του αμερικάνικου φρούτου, αλλά, δεν είχαμε επιτυχίες. Έπειτα την αφήσαμε ελεύθερη, ώσπου να ξεπεραστεί. Ας το δοκιμάσει αυτό το φρούτο κ' η βουλγάρικη νεολαία, να της φύγει η περιέργεια και ο συρμός. Έτσι, ελπίζω να κατορθώσουμε να κερδίσουμε τη μάχη. Είμαστε πάντως πεπεισμένοι, ότι θα φτάσουμε εκεί που θέλουμε. Όλ' αυτά τα νόθα και ξένα στοιχεία που μπαίνουν στη χώρα-μας με το ρεύμα του Τουρισμού, δεν πρόκειται νά 'χουν την αφομοιωτική δύναμη να νοθέψουν τα ήθη του λαού-μας. Οι ξένοι είναι υποχρεωμένοι να προσαρμόζονται στο δικό-μας περιβάλλον. Έρχονται κατά χιλιάδες οι τουρίστες από τη Δύση, γιατί εδώ η ζωή είναι πολύ προσιτή και βολεύουν εύκολα τ' αγαθά για τις διακοπές-τους. Πολλοί απ' αυτούς είναι μέσης κοινωνικής τάξης. Όσοι αποτόλμησαν να προκαλέσουν επεισόδια σε βάρος του λαού και της εθνικής-μας υπόστασης, απελάθηκαν αμέσως. Θα σας πω ένα προχτεσινό παράδειγμα: Μια ομάδα Αμερικανών τουριστών, σε μια πλαζ στη Σωζόπολη, κραιπάλισε στο μεθύσι, προκάλεσε επεισόδιο. Οι γιάγκηδες ύψωσαν μια δική-τους σημαία, κι έκαναν κάποιες τρέλες. Αμέσως τους περίλαβε η αστυνομία-μας και τους έδιωξε άρον άρον από τη χώρα.

Εμείς με τα παραδείγματά-μας, αποδειχνουμε σε όλους τους ιδεολογικούς-μας αντιπάλους, ότι:

Ο Σοσιαλισμός είναι ανώτερος και δικαιότερος σαν κοινωνικό σύστημα, για να κυβερνηθούνε οι λαοί.

Από φεστιβάλ στο Μπουργκάς.

Με την Άννα Τρίσκοβα

στην καλλιτεχνική ερασιτεχνία

Στη Βουλγαρία δεν πάει κανένα ταλέντο του λαού χαμένο. Η Πολιτεία, οι οργανώσεις, τα Συνδικάτα, τα εντοπίζουν και τα προωθούν συστηματικά για την πλήρη αξιοποίηση και τον κοινωνικό προορισμό-τους.

Μια μέρα στη Σόφια πήραμε βροχή τις συνεντεύξεις. Το πρόγραμμα στο φουλ, δεν άφηγε ούτε ώρα κενή. Πρέπει να γνωρίσουμε όλο και πιάτερα πρόσωπα και πράγματα και να συνομιλήσουμε μ' αυτά. Ορισμένοι μάλιστα παράγοντες της Κουλτούρας αποσκοπούσαν να πάρουν από μένα συνεντεύξεις και τελικά έπαιρνε ο γράφων απ' αυτούς.

Έτσι, βρεθήκαμε ένα πρωί σε παράρτημα του υπουργείου Πολιτισμού στη λεωφόρο Λένιν, στο γραφείο της Άννας Τρίσκοβα, διευθύντριας της Επιτροπής του Κέντρου Ερασιτεχνικής Εργασίας. Είναι μέσης ηλικίας, εφύεστατη κι ετοιμόλογη. Ο διερμηνέας ο Πλάμεν είχε λίγο αργήσει στο ραντεβού, κι ο Γέρμαν τον παρατήρησε σχετικά. Μπαίνοντας στο γραφείο-της, μετά τη σύσταση, τη συλλυπήθηκα θερμά για το χαμό της Λουντμίλας...

—Είμαι στη διάθεσή-σας. Μου είπε, κι άρχισε να μ' ενημερώνει χωρίς ανάσα.

Ήταν όπως είπατε μια εθνική απώλεια για μας ο θάνατός-της, που την πήρε τόσο ξαφνικά το δρολάπι του χάρου από το δραστικό προσκήνιο της Κουλτούρας. Δε χάσαμε μόνο την υπουργό πολιτισμού-μας, αλλά κι ένα θεωρητικό κεφάλαιο του Σοσιαλισμού. Μόλις είχε αρχίσει το μεγαλόπνοο πρόγραμμά-της, που θα το συνεχίσουμε εμείς. Εκείνη εργαζόταν μέρα-νύχτα, προγραμμάτιζε και πρόβλεπε λαμπρό το μέλλον του βουλγάρικου λαού.

—Ποιές οι διαθέσεις τώρα για στενότερη συνεργασία με την ελληνική καλλιτεχνική-μας ερασιτεχνία;

Εμείς που ερχόμαστε στη θέση εκείνων που φεύγουν, έχουμε κάθε καλή διάθεση να συνεχίσουμε το έργο-τους και να πλατύνουμε τη συνεργασία-μας, με κάθε φιλικό λαό, και ιδιαίτερα με τον ελληνικό, που μας συνδέουν κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, σε τραγούδια, στολές και χορούς, σε άλλα ήθη κι έθιμα, κι αγώνες' και σ' όλη την ιστορική-μας ανάπτυξη, πέρα απ' όποιες άλλες συγκρούσεις. Εμείς θέλουμε ταχτικότερες καλλιτεχνικές ανταλλαγές με δικά σας ερασιτεχνικά συγκροτήματα.

Ποιές οι ώς τώρα επιδόσεις-σας στον τομέα αυτόν;

—Έχουμε καθιερώσει το εθνικό-μας φεστιβάλ στο Μπουργκάς. Εκεί παίρνουν μέρος και αναδείχνονται τα καλύτερα ταλέντα της καλλιτεχνικής-μας ερασιτεχνίας. Οι ερασιτέχνες-μας έρχονται στην Ελλάδα με μεγάλη ευχαρίστηση, όπως και σε άλλες χώρες. Αλλά την Ελλάδα την αγαπούνε πιάτο, γιατί όλοι οι Βούλγαροι τρέφουν και τα φιλικοσυγγενικά αισθήματα απέναντί-σας. Σας έχουμε και γείτονες και δε μας κοστίζουν και πολλά έξοδα αυτά τα ταξίδια.

Εδώ πετύχαμε μεγάλη πρόοδο στην αξιοποίηση όλων των ερασιτεχνικών-μας ταλέντων. Ο Ζίβκωφ είπε:

«Η Βουλγαρία είναι δημοκρατία της μαζικής ερασιτεχνικής εργασίας».

—Ποιά η σημασία που αποδίδετε στην ερασιτεχνία της Κουλτούρας γενικά;

—Έχουμε ερευνήσει πλατιά και χωνέψει την ιδέα πως: οι ρίζες των καλών τεχνών του λαού και του πολιτισμού, είναι στην ερασιτεχνία. Πράγματι μέχρι τις 9-9-44 που απελευθερωθήκαμε, είχε παίξει εξαιρετικά σπουδαίο ρόλο και στους αγώνες του λαού και στην ανάλογη ψυχαγωγία-του. Ο Μπλαγκόφ και ο Δημητρώφ είχαν θεωρήσει ότι: Η ερασιτεχνία είχε επιφέρει κάποια θετικά αποτελέσματα στη βασική ανάπτυξη του Κόμματος. Μάλιστα και ο πρόεδρος Ζίβκωφ έγραψε τελευταία σ' εφημερίδα της πόλης Παζαρτζικ ότι **«ήταν ο δάσκαλος μιάς ερασιτεχνικής χορωδίας».**

Μετά τη νίκη της σοσιαλιστικής επανάστασης το κόμμα και το κράτος φροντίζει στοργικά όλα τα ερασιτεχνικά συγκροτήματα και ταλέντα. Γι' αυτό, ιδρύσαμε οργανώσεις, ινστιτούτα και υπουργεία, για τη δημιουργική πρόοδο της ερασιτεχνίας και του λαϊκού-μας πολιτισμού.

—Τι θα μας λέγατε ιδιαίτερα για το δικό-σας εδώ Ινστιτούτο;

—Λειτουργεί από το 1954, και με την κάλυψη της τηλεόρασης βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο πολιτισμού. Πολλοί άρχισαν τότε να διερρωτιούνται: μήπως η τηλεόραση είναι ανασταλτικό μέσο... μα ο χρόνος τους απάντησε για τη θετική κι εποικοδομητική-μας συμβολή και δράση. Ο κάθε χρόνος έχει τα ερωτήματά-του και τα προβλήματά-του. Όταν είδε το φως η φωτογραφία, όλοι είπαν ότι «ήρθε το τέλος της ζωγραφικής». Κι όταν βγήκε η τηλεόραση είπαν ότι: «τώρα σβήνουν οι ζωντανές θεατρικές και κιν/γραφικές παραστάσεις». Κι όμως, διαφεύστηκαν. Η ερασιτεχνία-μας, στον ελεύθερο καιρό που ασχολείται, φτάνει σε υψηλά επίπεδα επιδόσεων. Βοηθιέται βέβαια, κι έχει όπως είπαμε

τη συμπάρσταση όλων των οργανώσεων και του κράτους. Εμείς δεν θα πλάσουμε το άτομο απόλυτα αρμονικό. Αλλά, με την εζάσκηση, ο κάθε ταλεντούχος θα συμβάλει ταυτόχρονα με τη δική-του αρέσκεια και ψυχαγωγία, θα γίνει μια θετική μονάδα για την ανέλιξη της βουλγαρικής παλλαϊκής κουλτούρας. Η χρήση της εκδήλωσης των καλλιτεχνικών χαρισμάτων, δεν είναι φόρμα έτοιμη, θέλει και την εκπαίδευσή-της. Το πρόγραμμα της αισθητικής ανάπτυξης του κόσμου, εμείς κρίνουμε ότι είναι το πιο αναγκαίο. Η Λουντμίλα έλεγε: «Να οργανώνουμε, να καλύτερεύουμε και να τελειοποιούμε τις μορφές και τις διαδικασίες για την αξιοποίηση όλων των δυνάμεων και τη γενική ανάπτυξη του λαού». Πρέπει να κάνουμε κάθε ερασιτεχνικό συγκρότημα με ανώτερη μόρφωση και αυτομόρφωση. Δηλαδή, σε μια χωρωδία, για να τραγουδάει κανείς, οφείλει να ξέρει τους βασικούς κανόνες της αισθητικής κλίμακας του είδους. Το ίδιο και στο θέατρο, την Όπερα κλπ. Αλλά και μόνο αυτά δεν είναι επαρκή για μας. Πρέπει ν' αφυπνήσουμε το ενδιαφέρον όλων των ερασιτεχνών ταλεντούχων, να οργανωθούν στους αντίστοιχους κλάδους και να συνδεθούν ανάλογα και με άλλους κλάδους των τεχνών. Έτσι θα διαμορφώνουν το χαρακτήρα-τους και θα ολοκληρώνουν την προσωπικότητά-τους, που πρέπει να είναι δημιουργική. Ο στόχος-μας έχει σαν κίνητρο το παρακάτω αξίωμα του Μαρξ:

«Ο κάθε άνθρωπος, πρέπει να δουλεύει, να δημιουργεί και να χαιρείται τους νόμους της φύσης και τις ομορφιές της ζωής».

—Πόσοι είναι οι ερασιτεχνικοί όμιλοι και πόσοι οι οργανωμένοι καλλιτέχνες σ' αυτούς σ' όλη τη Βουλγαρία, και πώς τους βοηθάτε εσείς σαν κεντρικός φορέας;

—Από στοιχεία που έχουμε το 1980, τα ερασιτεχνικά συγκροτήματα σ' όλη τη χώρα, ανέρχονται σε 12.500. Σ' αυτά παίρνουν μέρος πάνω από 62.917 άτομα· κι έχουνε δώσει 128.511 παραστάσεις σ' όλη τη χώρα που τις απόλαυσαν 38.892.473 επισκέπτες.

Τα τελευταία 5 χρόνια είχαμε αύξηση 1.600 συγκροτήματα και 1.500.000 θεατές. Έχουμε 16 μεγάλες οργανώσεις που έχουν δικούς τους συγκροτήματα. Τα μεγαλύτερα δίκτυα είναι οι μαθητικές οργανώσεις οι «Τσιτάλιστε» (οίκοι πολιτισμού) και τα Συνδικάτα. Το Κέντρο-μας εδώ, ιδρύθηκε με κοινωνικές και κρατικές αρχές πάνω στις βάσεις και τις ανάγκες του λαϊκού-μας πολιτισμού. Περισσότερα από 550 πρόσωπα εργάζονται εδώ, δωρεάν. Το προσωπικό που πληρώνεται είναι 80 άτομα. Εκδίδουμε 6 μηνιαία περιοδικά που καλύπτουν όλη την ερασιτεχνική ενημέρωση. Βγάζουμε κι ένα άλλο ξεχωριστό με τη δράση και τα προβλήματα των συγκροτημάτων. Από τα στελέχη-μας, τα 40% έχουν ανώτερη μόρφωση. Έχουμε και μια σχολή που τα προετοιμάζει σε μια τετράμηνη εκπαίδευση. Στο εξωτερικό πηγαίνουν 100 περίπου συγκροτήματα. Κάθε 5 χρόνια, οργανώνουμε ένα πανεθνικό φεστιβάλ ερασιτεχνών καλλιτεχνών στην πατρίδα-μας που το χρηματοδοτεί το κράτος. Οι αρχηγοί από τα συγκροτήματα παίρνουν και βραβεία.

—Τι είδους βραβεία απονέμετε;

—Έχουμε 4 μορφές βραβείων. 1) Βραβεία με χρηματικά έπαθλα του υπουργείου-μας μέχρι 2.000 λέβα. 2) Απονομή ηθικών αμβίων. 3) Οι πολλές υπηρεσίες βραβεύονται και με τίτλους υπεροχής και άδειες για το εξωτερικό και 4) Βραβεία του Κέντρου-μας από 100 λέβα, 300 σε αρχηγούς και 500 σε όλο τον όμιλο. Έχουμε 5 συγκροτήματα που έχουν το μέγα παράσημο του «Γιώργη Δημητρώφ» και πολλά άλλα, έχουν και τ' άλλα παράσημα που δίνει το κράτος. Η 1η του Μάρτη είναι καθιερωμένη σαν ημέρα των ερασιτεχνικών ταλέντων. Το υπουργείο-μας φροντίζει πολύ στοργικά, όλη την καλλιτεχνική-μας ερασιτεχνία. Στις 6 και 7 Αυγούστου κάνουμε κάθε χρόνο στην Κοπρίφστιτσα φεστιβάλ που τραγουδάνε 5.000 ερασιτέχνες σε 8 σκηνές, και πλούσιες φολκλορικές στολές από 14 περιοχές και υποπεριοχές.

Σοφία και τέχνη του λαού.

Στη Λέσχη ξένων

Δημοσιογράφων

Είναι η ώρα 2 στη Σόφια. Βρισκόμαστε για το γεύμα με τον ποιητή και βουλευτή Ισάεφ τον τ. υπουργό και δίντσή του «Πρες» Μπουντίνωφ και τον αρχισυντάχτη Γιάτσεφ στη Λέσχη ξένων Δημοσιογράφων. Ώρα φαγητού και το ρέστοραν είναι γεμάτο. Κοιτάζω για μια στιγμή τον εσωτερικό διάκοσμο. Σάλα πλατιά και άκρα πολυτέλεια. Ανάγλυφοι κίονες και κιονόκρανα και πάνω σ' οροφές γύψινες και σκαλιστές ροζέτες κι αγγελοΐδια. Ο Ισάεφ με κοιτά, κι αναθυμάται και μου εξηγεί.

—Αυτά που βλέπεις, όλα τα καλλίμορφα κτίρια εδώ στην καρδιά της Σόφιας, μας τά 'χουν βομβαρδίσει τ' αγγλοαμερικάνικα αεροπλάνα. Μας τά 'χανε κάνει συντρίμμια, τότε, αλλά, τα φκιάσαμε μετά, με τη βοήθεια της ΕΣΣΔ, πανομοιότυπα, όπως υπήρχανε πριν το χαλασμό. Ο Τσώρτσιλ, εκείνος ο αρχιδάιμονας του Καπιταλισμού, πρόβλεπε τον Σοσιαλισμό εδώ, μετά την απελευθέρωσή-μας... και μας βομβάρδιζε επίτηδες, για να μας προκαλέσει περισσότερες πληγές, να μας καθυστερήσει πιάτερο στη σημερινή-μας πρόοδο. Είχε σκοτεινά και προδοτικά για τη συμμαχία του Στάλιν σχέδια. Αφού και για σας το 1944 έγινε άγριος μακελάρης. Χμ, ο μουστάκιας όμως του την έφερε τη σκούφια γύρω... και το πούρο τού 'τρεμε στα χείλη-του. Έκανε το βομβαρδισμό σε μας νωρίτερα και πονηρά. Ήτανε και οι γιάγκηδες σαν οι ναζήδες, σκληροί και ανελέητοι. Τότε μας έπληξαν βαριά. Κι αφού ξέρανε πως δεν υπήρχαν εδώ στόχοι στρατιωτικοί. Είχαμε άμαχα θύματα χιλιάδες! Κι ο Μπουντίνωφ συμπληρώνει.

Τέτοιοι ήτανε και είναι πάντα οι Άγγλοι. Δουλεύουν ύπουλα και σου τη φέρουνε πιασώπλατα ή πλάγια, μπηχτή και κατακέφαλη. Πάντα από πίσω από τα παρασκήνια: μπροστά δε βγαίνουν εύκολα. Κρύβονται μέσα στην εικόνα, κι ας είναι και φριχτή, κι ας τηνε προκαλούν κ' οι ίδιοι. Μλάντεν μου θύμισες με τους Άγγλους το φίλο-μου Καζάκωφ το ζωγράφο που λέει: Είμαι πάντα πίσω και μέσα απ' την εικόνα, μπροστά ποτέ. Κι εγώ τονε πιράζω όταν φκιάχνει τους μοντέρνους πίνακες και τονε ρωτώ: Τι σκέφτεσαι Καζάκωφ όταν ζωγραφίζεις; Και μου απαντά: «Όταν ζωγραφίζω, το κεφάλι-μου δεν παίρνει μέρος, τ' αφήνω στη μπάντα· κι όταν τελειώνω το έργο, το ξαναβάζω πάλι στη θέση-του». Έτσι κάνουνε κι οι Άγγλοι και... τραβάγαν την ουρά τους.

Ο Ισάεφ του χαμογελάει δίπλα μου, αγέ

ρωχος σα νεοβιβλική και πατριαρχική μορφή.

Συζητούμε για πολλά θέματα γύρω από τη σημερινή πραγματικότητα και τα προβλήματα των λαών-μας, για τα καθήκοντά-μας σαν πνευματικοί άνθρωποι κι αγωνιστές, που πρέπει νά 'μαστε πάντα μέσα στο λαό και να παλεύουμε ακούραστα για τα μεγάλα ιδεώδη-του.

Ο Γιάτσεφ μας κοιτάζει στα μάτια και σα να κρέμεται από τα χείλη-μας, σημειώνει αράδα και γοργά ίσως τα πιά βαριά-μας λόγια. Στο μεταξύ, τα γκαρσόνια μας σερβίρουν και πίνουμε εις υγείαν των λαών-μας...

—Σήμερα, λέει ο Ισάεφ, εμείς έχουμε τη συνείδησή-μας αναπαμένη, γιατί κάνουμε αυτό που πρέπει, κι όχι μόνο για το δικό-μας λαό, παρά και για τους άλλους λαούς.

Έχει και ο λαός-μας την κάποια μακραίωνη ιστορία-του. Πέρασε πολλές δυσκολίες και δεν του απολείπουν. Αλλά, έχει τη δύναμη πάντα, να ξεπερνάει τα εμπόδια.

Τώρα, επειδή η οικονομία-μας έχει σχέσεις και με τον έξω κόσμο... ο πληθωρισμός του καπιταλισμού, έχει κι εδώ την κάποια αντανάκλασή-του.

Ο λαός-μας είναι πολιτικά πολύ ώριμος. Έχουμ' ένα Κόμμα 90 χρόνων που πέρασε από βαριές συμπληγάδες και σκληρούς αγώνες. Τώρα είναι πολύ γερό. Χαλάλι-του. Γιορτάζουμε με το δίκιο-μας τα 90 χρόνια-του. Δεν μπορούμε να πούμε πως τά 'χουμ' όλα στην εντέλεια. Έχουμε ανάγκες και προβλήματα· και πάνω απ' όλα η κριτική κ' η αυτοκριτική βοηθάει πολύ στην πρόδο-μας.

Πρέπει να προστατέψουμε πάση θυσία την Ειρήνη.

Δεν πρέπει να περάσει από μας πόλεμος και μάλιστα πυρηνικός.

Έχουμε τη Σοσιαλιστική Κοινότητα· και θα προστατεύσουμε την εθνική-μας ανεξαρτησία.

Όλες οι κατακτήσεις-μας εξασφαλίζονται από την ενότητα του Σοσιαλιστικού-μας κόσμου.

Εμείς εδώ, νιώθουμε μεγάλη χαρά και τιμή που με την Ελλάδα και το λαό-της είμαστε γείτονες και καλοί φίλοι.

Οι λαοί-μας είναι κηρυγμένοι υπέρ της Ειρήνης!

Θέλω να πιστεύω κι ελπίζω πως με το ίδιο πνεύμα σκέφτονται και με τα ίδια αισθήματα διακατέχονται και οι άλλοι γειτονικοί μας λαοί.

Οι βαλκανικές χώρες οφείλουν και τώρα και πάντα να είναι πραγματικές κι αγαπημένες αδερφές. Του προσθέτω, κι ο Μλάντεν ξαναρχίζει:

—Με συγχωρείτε που πέρασα και στην πολιτική, αλλά... Ο Μπουντίνωφ τον δικαιο-
γεί.

—Μλάντεν, ο ποιητής Ισάεφ, συγχωνεύτη-
κε στον βουλευτή Ισάεφ. Του λέει με χαμόγε-
λο πειραχτικά ο φίλος-του. Κι ο βετεράνος
συνεχίζει.

—Τι να κάνουμε; Ζούμε σε μια εποχή, όπου
το χρέος μας επιτάσσει, και μας στρατεύουν
οι λαοί ν' αγωνιστούμε, να υπάρξουμε. Γιατί,
αν δεν αγωνιστούμε, θα χαθούμε.

—Εμείς οι άνθρωποι του πνεύματος και της
τέχνης, κατέχουμε τα μέσα, να υπερασπίσου-
με την αλήθεια και την ομορφιά, τη λευτεριά
και την Ειρήνη. Του υπογραμμίζω πάλι την
πεποίθησή-μου. Κι ο Ισάεφ τονίζει.

—Εμείς οι Βούλγαροι, νιώθουμε αγανάκτη-
ση όταν μας συκοφαντούν οι πολεμοκάπη-
λοι. Σαν βουλευτής, έχω ψηφίσει πολλές
φορές, για την κατάργηση της προπαγάνδας
του πολέμου, για την πλήρη απαγόρευσή-της.

—Και βέβαια. Αφού είμαστε εργάτες της
Κουλτούρας και του πολιτισμού, κάνουμε
πολύ καλά και σωστά, που καταδικάζουμε
αναφαντών τους άδικους πολέμους. Τονίζει μ'
έμφαση κι ευγενικό πάθος κι ο Μπουντίνωφ
και παραδειγματίζει:

Όταν ρώτησαν κάποτε έναν Γάλλο, «Τι εί-
ναι πολιτισμός», εκείνος τους απάντησε:
«Πολιτισμός είναι, αυτός που έχουμε, όταν
ξεχνούμε όλα τ' απολίτιστα».

Έπειτ' από τα σχετικά τσουγκρίσματα των
ποτηριών, αφήνουμε να μιλάει πιά πολύ ο
πρεσβυτης, ο τόσο ζωντανός και σημερινός
ιεροφάντης της νεώτερης και αγωνιστικής
βουλγάρικης ποίησης, που εξακολουθεί γεμά-
τος κέφι κι αγάπη.

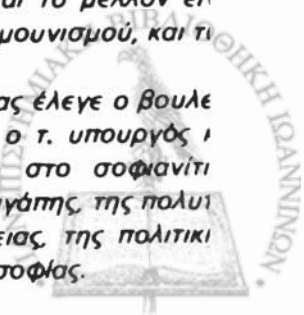
—Σήμερα εμείς οι συγγραφείς της Ελλάδας
και της Βουλγαρίας, πρέπει να κάνουμε το
παν, για να πυκνώσουμε τις επαφές και να
στενέψουμε τις σχέσεις-μας. Πρέπει να δώ-
σουμε στους λαούς-μας τις πολιτιστικές αξίες,
σ' όλο-τους το μέγεθος. Οι δρόμοι είναι δύο:
1) Με προσωπικές συναντήσεις, που έχουμε
δυνατότητες γνωριμιών, και 2) με τις μετα-
φράσεις των καλών λογοτεχνικών καρπών
των δυό λαων-μας. Η κρατική πολιτική, εμάς
μας βοηθάει. Οι εκδόσεις-μας εδώ, γίνονται
σε ιδιαίτερο εκδοτικό οίκο. Όλοι σχεδόν οι
εκδοτικοί-μας οίκοι, κάνουν καλά τη δουλειά-
τους, με την οργανωτική και οικονομική συμ-
βολή του κράτους. Εμείς ξέρουμε ότι εσείς οι
συγγραφείς στην Ελλάδα, αντιμετωπίζετε
μεγάλες δυσκολίες. Αλλά, οι πιά δραστήριοι
μπορείτε να βρείτε τρόπο να προβάλετε τη
βουλγάρικη Λογοτεχνία. Είμαστε βέβαια υπο-

χρεωμένοι απεναντί-σας για ό,τι προσφέρετε
κάτω από τόσο δύσκολες συνθήκες. Είχαμε
οργανώσει το 1964 εδώ στη Σόφια μια
Συνάντηση Συγγραφέων. Πρόεδρος της
Ένωσής-μας τότε ήταν ο Ντιμήτρ Ντίμωφ, ο
γνωστός και στις έξω χώρες από το περίφημο
έργο-του «Τα Καπνά». Η Ελλάδα εκπροσωπή-
θηκε από τρεις Ενώσεις. Ο Ντίμωφ που έχει
μια βίλα στο Ντραγαλέφτσκι, κάλεσε και
φιλοξένησε τους Μυριβίλη, Χατζίλη, Σαράντη.
Εκεί συζητήσαμε για τους πολέμους. Ο Μυρι-
βίλης είπε πως στον Α' Π. Πόλεμο τονε τραυ-
μάτισε ένας Βούλγαρος, αλλά κι εγώ είχα πλη-
γωθεί από Βούλγαρο αργότερα. Ύστερ' από
χρόνια έγιναν συναντήσεις του Μυριβίλη κι
εμένα από συγγενές αυτών που μας επλήγω-
σαν και μας βεβαίωσαν ότι εκείνοι είχαν σκο-
τωθεί. Είδαμε πως όλοι θέλα-μας γινηκαίε
θεριά του θανάτ... κι αγκαλιαστήκαμε
ευχρηθήκαμε να μην ξαναγίνει πόλεμος.

—Αυτό εύχονται ολόψυχα συγγραφείς
λαοί και σήμερα. Του λέω. Και ο Ισάεφ ξι
θυμάται:

—Στη χώρα-μας κάναμε άλλα 3 κατά κ
ρούς Συνέδρια Συγγραφέων. Καλέσαμε πρ
τον το Ρίτσο, αλλά δεν καταδέχτηκε να έρ
Δεν μάθαμε τους λόγους. Τον είχα γνωρί
από πριν. Επικαλέστηκε αρρώστια. Δεν ξέ
αν πραγματικά ήταν άρρωστος, κι ούτε μι
ρώ να κρίνω. Ίσως ν' απόφυγε διπλωματι
και σκόπιμα, για να μη χαλάσει τις σχέσε
του με τους δυτικούς που επίδωκε το Νέ
πελ: Εμείς πρέπει να τα κριτικάρουμε όλα.
μαι ενάντια στα είδωλα και σε κάθε μορφ
προσωπαλατρία. Αυτό ζητάει στην πράξη
Μαρξισμός. Είμαι μέλος του Κομμουνιστικ
Κόμματος πάνω από 50 χρόνια. Τα πέρα
όλα μ' ακλόνητη πίστη κι σφοδσίσωση ο
ιδεωδής του Μαρξισμού - Λενινισμού. Οφ
λουμε νά 'μαστε πάντα σταθεροί. Εσείς εί
αδικημένοι. Έχετε δίκιο για όποια σκλη
κριτική σε πρόσωπα, για τον αγώνα που λ
σατε! Τη συμπωνώ μια τέτοια ήττα, γι
ήμουν εκεί όταν οι 6 Βούλγαροι με Γερμ
νούς φασίστες αποφάσισαν κι εκτέλεσαν σ
21 Ιούλη του 1942 τον φίλο-μου Βαπτ
ρωφ!... Αλλά, υπομονή, και το μέλλον εί
του Σοσιαλισμού, του Κομμουνισμού, και τι
λαών.

Αυτά και άλλα πολλά μας έλεγε ο βουλε
της και ποιητής Ισάεφ κι ο τ. υπουργός ι
πρεσβευτής Μπουντίνωφ στο σοφινίτι
εκείνο γεύμα της φιλικής αγάπης, της πολυ
λειας μα και της ειλικρίνειας, της πολιτικ
της ποίησης και της φιλοσοφίας.

Τι μου είπε ο Πέτερ Γιάτσεφ

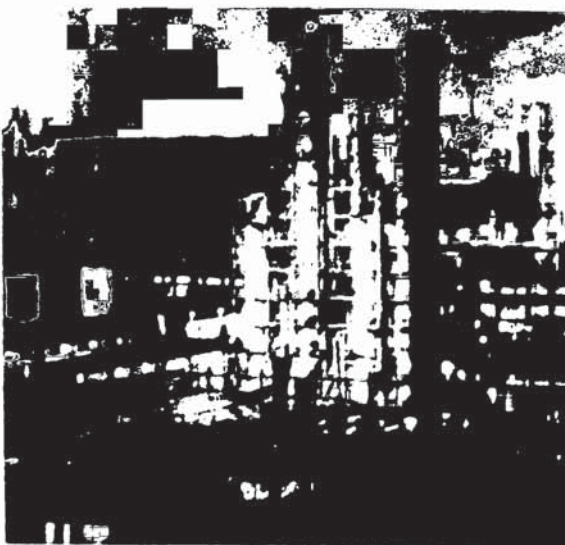
Ειδικός στις σχέσεις των βαλκανικών χωρών και αρχισυντάχτης του «Σόφια Πρες»

Το πρωί στις 20 Ιούλη, μας παίρνει στο γραφείο-του ο Γιάτσεφ, ένας ψηλός, ήμερος κι εφύης διανοούμενος, με καλή ευφράδεια, ευγενικό χαμόγελο και στοχαστικό ύφος. Κοιτάζει στα μάτια το διερμηνέα. Κρέμεται κι από τα χείλη-μας και σημειώνει ό,τι ωφέλιμο κι αξιόλογο κρίνει. Προσφέρει τον καφέ-του και μας καλοσωρίζει.

—Καλώς ήρθατε στην πατρίδα-μας. Είμαστε ευτυχείς που επισκέπτεστε τη χώρα-μας. Σας ευχαριστούμε που ανταποκριθήκατε στην τιμητική-μας πρόσκληση. Χαιρόμαστε ολόψυχα που θα γνωρίσετε, θα ζήσετε και θα μελετήσετε από κοντά τη σύγχρονη Βουλγαρία. Έχουμε υπόψη-μας τα έργα-σας και την αξία-τους. Σας εκτιμούμε πολύ σαν συγγραφέα, πνευματικό άνθρωπο και δημοσιογράφο. Χαιρετίζουμε την Περιοδική-σας Επιθεώρηση «Ελ. Πνεύμα» που παρακολουθούμε συχνά και θέλουμε να σας ευχαριστήσουμε για τη γενική συμβολή και κάθε προσφορά-σας στη Βαλκανική Κουλτούρα τα τελευταία χρόνια. Ιδιαίτερα σας ευχαριστούμε και για ό,τι δώσατε σχετικά με τον αγώνα-σας στα Ελληνο-

βουλγαρικά Γράμματα.

Μας είναι γνωστός και οικείος ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός. Εκτιμάμε βαθιά κι αγαπάμε το λαό-σας. Προσπαθούμε να ωφελομαστε ό,τι μπορούμε από τους σοφούς προγόνους-σας. Γιατί, πάνω στην εξελικτική προοδευτική-μας πορεία, περάσαμε δυσκολίες και φτώχειες και στερήσεις. Κάναμε και λάθη· αλλ' αγωνιζόμαστε να μαθαίνουμε, να διδασκόμαστε από τα λάθη και να γινόμαστε τελειότεροι. Μας αρέσει η κριτική. Έχουμε αδυναμίες που θέλουμε να τις ξεπερνάμε· και η στενότερη συνεργασία-μας με σας, μας είναι αναγκαία. Είμαστε γειτονικοί και συγγενικοί λαοί, και πρέπει να δουλέψουμε περισσότερο για την ανάπτυξη των σχέσεων-μας. Σήμερα, κάποια νέφη στη διεθνή οικονομία, σκιάζουν τους ορίζοντες. Εμείς περιορίσαμε σχετικά τις πωλήσεις των πετρελαιοειδών. Γενικά, καταβάλλονται προσπάθειες από τους φορείς της οικονομικής-μας ζωής, για τη διατήρηση των τιμών των προϊόντων-μας στα ίδια επίπεδα. Εξασφαλίζουμε τα καύσιμα και κάθε πρώτη ύλη σίγουρα για τις δικές-μας ανάγκες, κι ας έχουμε κάποιους περιορισμούς στη βενζίνη-μας. Λυπούμαστε με τα πολωνικά γεγονότα. Γιατί, πληρώνει και ο δικός-μας ο λαός τα λάθη-τους. Ήδη, έχουμε στείλει αρκετά βοηθήματα σε τρόφιμα και άλλα είδη. Ευχόμαστε να ξεπεράσουν χωρίς περισσό-τερο δεινά την κρίση και τα λάθη-τους.

Πετροχημικό συγκρότημα στο Πλέβεν.

Βιομηχανικά επιτεύγματα κι εργατικά δικαιώματα

—Χαιρόμαστε ιδιαίτερα που μας κάνετε την τιμή και ήρθατε στο εργοστάσιό-μας όπου θα ιδείτε και τους εργάτες-μας. Έτσι, ελπίζουμε νά 'χουμε κι εμείς μια θέση σ' όποιο βιβλίο ή άλλο έντυπο θα γράψετε σχετικά για την πατρίδα-μας. Επιθυμούμε να μας μαθαίνει πιά καλά και ο ελληνικός λαός, που είναι αδερφικός-μας.

Μ' αυτά τα λόγια μας υποδέχτηκε ο Σβιλέν Μαξιμωφ, πρόεδρος Συνδικάτου και διευθυντής του εργοστασίου επεξεργασίας μετάλλων, σε μια εργοστασιακή γωνιά της Σόφιας.

Ήταν πολύ ενθουσιασμένος από την επίσκεψή-μας· κ' η γραμματέας Αιμιλία Μεθόδιεβα μας πρόσφερε σοκολατάκια, μπισκότα και καφέ. Σήκωσα την τσιάφκα να ευχηθώ στην υγεία, τη δύναμη και την ευημερία της βουλγάρικης εργατιάς... μα δεν δέχτηκαν με τον καφέ. Τρέχει η Αιμιλία και φέρνει κονιάκ.

—Μόνο με το κονιάκ, το κρασί και το ρακί ή τη μπύρα κι άλλα ποτά στέργουμε κι αλλάζουμε ευχές. Μας λέει ο δ/ντής χαμογελώντας μ' ευχαρίστηση.

Καθήσαμε σε πολυθρόνες γύρω σπύνα μοντέρνο τραπέζι, κι αφού τοκάραμε τα πατηράκια... του ζήτησα να μας δώσει λίγα στοιχεία για τη βιομηχανική μονάδα-του. Ο Μαξιμωφ σα φωτισμένο και δραστήριο στέλεχος δεν έχασε καιρό κι άρχισε να μας κατατοπίζει.

—Ρωτήστε-μας ό,τι θέλετε. Μας είπε.

—*Πείτε-μας πρώτα κάτι για το ιστορικό του εργοστασίου-σας.*

—Ο τόπος τούτος που πατάμε, πριν από 33 χρόνια, ήταν λιβαδοχώραφα. Σε μιαν άκρη υπήρχαν μόνο 14 μικρά ιδιωτικά εργαστήρια. Την 1η Αυγούστου του 1948 ενώθηκαν κι αυτά, και τότε ιδρύθηκε τούτο το πολυδαίδαλο «Κρατικό Μηχανικό Εργοστάσιο» που βλέπετε. Η έκτασή-του ήταν τότε 1999τ.μ. περιορισμένη σε μια παλιά ιταλική φάμπρικα υφασμάτων. Τότε λοιπόν, οι εργάτες μετέφεραν από τα εργαστήρια τις μηχανές, στη νέα φάμπρικα που ιδρύθηκε, με τη βοήθεια του Σοβιετικού Λαού. Το «Κόκκινο προλεταριάτο» μας έστειλε και τις πρώτες μηχανές. Πήραμε σχετική βοήθεια κι από την Τσεχοσλοβακία· αλλά τη μεγαλύτερη από την ΕΣΣΔ. Την περιμέναμε τα πρώτα χρόνια κάθε μέρα με λαχτάρα κι αγωνία, μαζί με τους μηχανικούς-της που είχαν την πείρα στο χειρισμό των μηχανών. Είχαμε αρχίσει από χαμηλό επίπεδο

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

παραγωγής μ' έναν τόννο μοναχά και λίγες μηχανές πολυγραφίας. Έπειτα βγάλαμε ανταλλαχτικές μηχανές για βιομηχανία συγκοινωνιών. Το πλάνο παραγωγής που εκτελούσαμε από το 1949 ως το 1950, τώρα το εκπληρώνουμε σε 2-3 μέρες μοναχά. Από το 1950 κ' ύστερα, με τις κατευθύνσεις για την ανάπτυξη του κλάδου, η παραγωγή-μας φορμαρίστηκε μόνο σε μηχανές για επεξεργασίες μετάλλου.

—*Ποιά η συνθετική εξέλιξη της παραγωγικής-σας λειτουργίας;*

—Με τη βοήθεια έμπειρων Σοβιετικών (γιατί εμείς οι Βούλγαροι είμαστε λίγοι) τελειοποιήσαμε φόρμες παραγωγής σε τόννους φρέσες πρέσες κλπ. Πολλές από τις βασικές μηχανές που πλαισιώνουν άλλα εργοστάσια, έγιναν εδώ, από μας. Είμαστε το πρώτο στο είδος σ' όλη τη χώρα, και θεωρούμαστε το εργοστάσιο «μητέρα». Αργότερα ιδρύθηκαν κι άλλα σε πολλές πόλεις. Τώρα πολλά από τα είδη-μας παράγονται και στην πόλη Τροϊάν. Στα 1955, παράλληλα με την ανάπτυξη των άλλων, καλυτέρευε και η βάση. Το 1956, έγιναν πολλά τμήματα και μεγάλες εργασίες εδώ. Το 1962, άλλο τμήμα για ιδιότυπες μηχανές. Τούτα τα χτίρια χτίστηκαν το 1965. Έπειτα ένα σημαντικό τμήμα για πρέσες. Εφέτος άλλο τμήμα για υψηλή παραγωγικότητα. Δημιουργήσαμε και σχολή για τριετή φοίτηση των εργατών. Σήμερα έχουμε έλλειψη εργατικών χεριών, σε σύγκριση με τα καπιταλιστικά καθεστώτα που έχουν ανεργίες! Στη σχολή-μας τούτη, εκπαιδεύονται εργάτες αλλά και παιδιά των εργατών.

—*Πώς και πού διαθέτετε την παραγωγή-σας;*

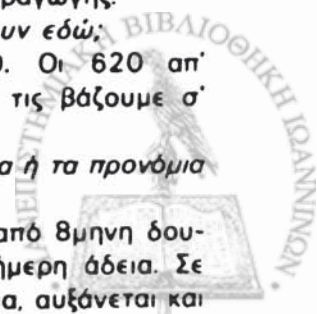
—Η παραγωγή-μας, που η περσινή ήταν κατά 13% μεγαλύτερη από την προηγούμενη χρονιά, έχει κύρος και ζήτηση σ' όλο τον κόσμο. Η εξαγωγή των μηχανών-μας πάει σε 80 χώρες. Ανάμεσα σ' αυτές που αγοράζουν είναι κ' η Αγγλία, η Γαλλία, ο Καναδάς η Δ. Γερμανία, οι αραβικές και φυσικά όλες οι σοσιαλιστικές χώρες. Το 90% της παραγωγής εξάγεται, και είναι σε τόννους και σε άλλες μηχανές υψηλού ρυθμού παραγωγής.

—*Πόσοι εργάτες δουλεύουν εδώ;*

—Σήμερα έχουμε 2.400. Οι 620 απ' αυτούς είναι γυναίκες· που τις βάζουμε σ' ελαφρότερες δουλειές.

—*Ποιά είναι τα δικαιώματα ή τα προνόμια των εργατών;*

—Ο κάθε εργάτης, μετά από 8μηνη δουλειά, έχει δικαίωμα για 14ήμερη άδεια. Σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αυξάνεται και

η άδεια. Όσοι είναι σε βαριές δουλειές, παίρνουν μεγαλύτερη άδεια. Ο μέσος εργάτης παίρνει 280 λέβα και ο ανειδίκευτος 170. Όσο αποδοτικότερα δουλεύει κανείς στο Βωρό-του, τόσο περισσότερες αμοιβές έχει.

— Έχετε δηλαδή έναν Σοσιαλισμό που αμοιβετε δίκαια σύμφωνα με την απόδοση;

— Μάλιστα. Υπάρχουν ειδικευμένοι εργάτες που φτάνουν μισθούς διευθυντών έως και 800 λέβα. Στο εργοστάσιό-μας, έχουμε όλα τ' απαραίτητα για τους εργάτες: Ιατρεία, καντίνες, σούπερ-μάρκετ για τα ψώνια-τους, ντονατσάτικα και «ζακούσκα» (κολασιό), πλυντήρια, κομμωτήρια, το δικό-τους τσούμ, εστιατόριο που τρώνε 1.600 άτομα. Από αυτά τα 500 που είναι σε βαρύτερες δουλειές, τρώνε δωρεάν. Για τους άλλους είναι 25% φτηνότερα από το κόστος. Εδώ εκδίδουμε και μια εφημερίδα. Οι δημοσιογράφοι λαβαίνουν κι άδειες γι' άλλες δημιουργικές εργασίες. Το ποσοστό της φθηνείας στις τιμές των προϊόντων για τους εργάτες, εξαρτάται και από τα κέρδη της παραγωγής. Η μεγάλη φροντίδα-μας είναι για την καλύτερη διατροφή των εργατών. Μπορούν να παίρνουν τα φαγητά και στα σπίτια-τους: ή να τα μαγειρεύουν και όπως θέλουν. Στο εργοστάσιο, εκτός από την κύρια παραγωγή των μηχανών, κατασκευάζουμε και άλλες μικρές μηχανούλες, για ατομικές χρήσεις. Έχουμε αναπαυτικό θέρετρο στο παραθαλάσσιο χωριό Κίτεν, κοντά στο Μπουργκάς, με θέσεις για 250 άτομα. Πέρυσι σ' αυτό το παλατάκι, έκαναν τις διακοπές-τους 1.084 εργάτες. Οι άλλοι παίρνουν κάρτες από τα Συνδικάτα και πάνε όπου τους αρέσει. Η κάθε κάρτα είναι για 14 μέρες, και πληρώνουν μόνο 35 λέβα. Έχουμε φτιάσει 2 πολυκατοικίες με 150 διαμερίσματα για τους δικούς-μας εργάτες. Υπάρχει για τους ανύπαντρους ξεχωριστό συγκρότημα κατοικιών, με φτηνότερο νοίκι.

— Τι φόρους πληρώνει ο Βούλγαρος εργάτης;

— Έναν φόρο εισοδήματος: δηλαδή εκείνον που ορίζει το Σύνταγμα ισότιμα για όλους τους Βούλγαρους πολίτες.

— Πόσους γιατρούς έχετε εδώ;

— Στα ιατρεία-μας έχουμε 5 γιατρούς ειδικοτήτων, 2 οδοντίατρους και 15 νοσοκόμες, για τις πρώτες βοήθειες και τα προληπτικά μέτρα.

— Πώς τιμωρείται ένας εργάτης όταν πέφτει σε παράπτωμα;

— Κάθε τιμωρία, περνάει από την έγκριση του Συνδικάτου για τυχόν σοβαρή παράβαση εργάτη. Και αν ο τιμωρούμενος νομίζει ότι

δεν δικαιώνεται απ' αυτό, έχει δικαίωμα να πάει και σ' ανώτερο δικαστήριο.

— Πώς περνούν τις ώρες διακοπών εργασίας οι εργάτες;

— Έχουμε ερασιτεχνικά μουσικά συγκροτήματα, μικρά γήπεδα αθλητισμού, αναγνωστήρια και 2 βιβλιοθήκες.

— Πώς βραβεύονται όσοι διακρίνονται στη δουλειά;

— Τους απονέμουμε βραβεία. Το ανώτερο είναι του «Ήρωα της Σοσιαλιστικής Εργασίας», καθώς και άλλες αμοιβές.

— Έχετε Έλληνες εργάτες στο εργοστάσιό-σας;

— Έχουν δουλέψει εδώ πολλοί Έλληνες πρόσφυγες και ήταν όλοι-τους καλοί κ' υποδειγματικοί στην απόδοση και στη διαγωγή. Αρκετοί έχουν διακριθεί.

— Πότε ο εργάτης βγαίνει στη σύνταξη;

— Ανάλογα, από τα 55 ως τα 60.

— Στο μεγάλο «πάρκιγκ» είναι πολλά Ι.Χ. αυτοκίνητα: σε ποιούς ανήκουν;

— Στους εργάτες-μας, είναι 600 και γίνονται σιγά σιγά, όλο και περισσότερα.

Η ώρα πέρνούσε, κι έπρεπε να τα περιηγηθούμε όλα από κοντά. Πράγματι, γυρίσαμε με τον δ/ντή Μαξίμωφ και το διερμηνέα Πλάμεν σ' όλα τα τμήματα. Χαιρετήσαμε την εύρωστη και πειθαρχημένη εργατιά του Δημητρώφ, καθώς την ώρα εκείνη τέλειωνε τη δουλειά. Χαρήκαμε, εργάτες κι εργάτριες, όλοι με καθαρές μπλούζες θαλασσί, γεροί και ροδοκόκκινοι, καθώς οικοδομούν με πίστη κι αφοσίωση τα βιομηχανικά αυτά μεγαθήρια της νέας Βουλγαρίας.

Συνδικάτα — ασφάλιση και άμιλλα

Τα Συνδικάτα επιφορτίζονται με τα καθήκοντα της προστασίας και της κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων. Όπως σ' όλες τις σοσιαλιστικές χώρες, το ίδιο και στη Βουλγαρία.

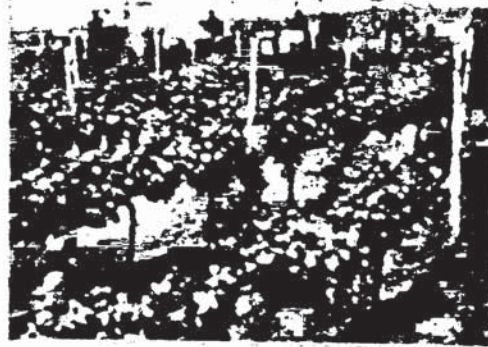
— Αυτό το χρέος και το δικαίωμα το θεωρούμε έκφραση της προόδου και του κύρους της εργατικής τάξης. Εδώ έχουν όλοι οι εργάτες, οι αγρότες κ' οι υπάλληλοι τα ίδια δικαιώματα για την κοινωνική ασφάλιση.

Μου δηλώνει περήφανα ο διευθυντής των Συνδικάτων Χρήστο Τσιουιλεσάνωφ στο νέο επιβλητικό και ψηλότερο απ' άλλα μέγαρό-τους στη Σόφια, έν' απόγεμα που γνωρίστηκαμε σε μια φιλοφρονητική επίσκεψη.

Και ο Γενικός Γραμματέας Γιάνκο Στάικωφ

Αγροτική καλλιέργεια στη Νέα Βουλγαρία.

συμπληρώνει:

—Τα ασφάλιστρα, αντιστοιχούν στο 12% του εθνικού-μας εισοδήματος και περισσότερο από 15% του κρατικού-μας προϋπολογισμού. Γενικά το 50% πάει για την κοινωνική ασφάλιση. Σε πάνω από 6.000.000 ανέρχονται οι ασφαλισμένοι. Τα 4.000.000 είναι εργάτες και 2.000.000 συνταξιούχοι.

Και ο υποδιευθυντής Νικόλα Ποπώφ που σπούδασε 8 χρόνια στην Ιταλία, αναλύει: πώς ο σκοπός της ασφάλισης δεν έχει όρια πάνω στην προστασία της υγείας των ανθρώπων-μας για κάθε αρρώστια και θεραπεία.

—Όταν αρρωσταίνει ένας εργάτης-μας πληρώνεται το 90% από το μισθό-του. Αλλά, και σε όποια περίπτωση εργατικού ατυχήματος. Τα Συνδικάτα, άρχισαν τη δράση-τους με την Επανάσταση... και τώρα παίρνουν μέρος εξίσου στις κρατικές υποθέσεις και στην προπαρασκευή των ντοκουμέντων, για την ασφάλιση των εργαζομένων, καθώς και στην προετοιμασία των σχεδίων για την καλύτερη ανάπτυξη της χώρας.

—Έχουν δικαίωμα οι εργάτες να κρίνουν και να εγκρίνουν ή όχι τα κυβερνητικά προγράμματα; Τους ερωτώ.

—Και βέβαια. Απαντά ο πρόεδρος. Όλοι οι εργάτες έχουν αυτό το δικαίωμα που αποτελεί και καθήκον γι' αυτούς. Ένα 5χρονο πλάνο που σχεδιάζει η Κυβέρνηση, το κατεβάζει στο λαό, στην πείρα των εργατών και των

αγροτών, για να το κρίνουν, να εκφέρουν τη γνώμη-τους και σύμφωνα με την αντίληψή-τους και την πείρα-τους πάνω στην παραγωγή, να κάνουν προτάσεις και αντιπροτάσεις, προσθέσεις και αφαιρέσεις, συμπληρώσεις και απορρίψεις, για νά 'χουμε θετικότερα αποτελέσματα.

—Όταν με έμπραχτη συμμετοχή και συμβολή παίρνουν μέρος έτσι όλοι οι πολίτες στα κοινά, σας συγχαιρούμε. Αυτή είναι πράγματι η ουσία της Λαϊκής Δημοκρατίας στη σωστή της λειτουργία. Αυτό το είδος της δημοκρατίας, γεννήθηκε στην Αρχαία-μας Ελλάδα, τον 6 π.Χ. αιώνα.

Τους είπα, κι έλαμψαν κ' οι τρεις από χαρά και περηφάνια: κ' ήπιαμε εις υγείαν των βουλγαρικών κι ελληνικών Συνδικάτων...

—Πόσα Συνδικάτα έχετε στη χώρα-σας;

—Έχουμε γενικά 16 Εργατικά Συνδικάτα. Κατατοπίζει ο Ποπώφ. Το κύριο μέλημά-μας είναι: Η μεγαλύτερη παραγωγικότητα, με λιγότερα χέρια. Ο μεγάλος στόχος, η γραμμή και το σύνθημά-μας είναι να πετυχαίνουμε τα διπλά και τριπλά νούμερα, από την όλο και αυξημένη επίδοση του εργατικού-μας δυναμικού. Εμείς τα Συνδικάτα, υποσχόμαστε: αυξημένα παραγωγικά πλάνα, για να δώσουμε 2 δισεκατομμύρια λέβα πιά πάνω, απ' όσα προβλέπει και καθορίζει το πρόγραμμα.

—Είναι κι αυτό μια μορφή σοσιαλιστικής άμιλλας, συμπληρώνει ο Γενικός Γραμματέας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Μια συνέντευξη που έδωσε ο Δ/ντής της Περιοδικής-μας Επιθεώρησης Λ. Μάλαμας στο Πρακτορείο Β.Τ.Α.

(Το Β.Τ.Α είναι το μεγάλο Πρακτορείο Ειδήσεων στη βουλγάρικη πρωτεύουσα. Εκδίδει 5 περιοδικά. Το μεγαλύτερο απ' αυτά είναι: «Οι Παράλληλοι» που παρουσιάζει την κίνηση με εικόνες και φωτογραφίες. Ένα άλλο έχει τίτλο «Λογοτεχνία Τέχνη και Πολιτισμός» με πολύ πλατιά ενημέρωση στην απόδοση κι εξέλιξη της κουλτούρας. Το τρίτο είναι η «Πολιτιστική Ζωή». Ένα τέταρτο που το λένε «Η Ζωή στον Κόσμο» και το πέμπτο με τίτλο «Επιστήμη και Τεχνική». Το Β.Τ.Α. (Μπετεά) κάνει ειδικές εκδόσεις σε 5 γλώσσες. Συντάσσει κι εκδίδει, κι άλλα δελτία πληροφοριακά για τη ζωή και την κίνηση στη Βουλγαρία).

Ερώτηση: Πώς βλέπετε την Αρχαία Ελληνική Λογοτεχνία κ. Μάλαμα;

Απάντηση: Όλη η πολιτισμένη ανθρωπότητα, καυχιέται για την αρχαία Ελλάδα που γέννησε τον πατριάρχη της παγκόσμιας ποίησης Όμηρο, καθώς και τους μεγαλύτερους ποιητές των αιώνων στην τραγωδία και κωμωδία, όπως τον Αισχύλο, τον Σοφοκλή, τον Ευριπίδη, τον Αριστοφάνη κ.ά. Το είδος της ποίησης, παρουσιάζει τον πινό συμπυκνωμένο κι ουσιαστικό λόγο, τη συγκινησιακή απήχηση από τ' ανθρώπινα δράματα, την αναπαραστατική και μαγική δύναμη της εικόνας και της υποβολής, που ανεβάζει τον άνθρωπο σε υψηλές βαθμίδες αξίας και υπεροχής, του ουμανιστικού πολιτισμού. Η ποίηση μαζί με τη φιλοσοφία, αποτελούν τις αιωνιότερες αξίες της ζωής. Ο Αριστοτέλης που είναι από τα μεγαλύτερα πνεύματα της ανθρωπότητας, όπως τονε χαρακτήρισε ο Λένιν, είπε πως: «**Η ποίηση σπουδαιότερον και φιλοσοφότερον εστί της ιστορίας**». Γι' αυτό, η αρχαιοελληνική Λογοτεχνία, με την πινό μακραίωνη παράδοση, αποτελεί τα βάρη, τις κολώνες και τ' αγκωνάρια, στο μεγάλο οικοδόμημα του πνευματικού πολιτισμού της ανθρωπότητας.

Ερώτηση: Τι πιστεύετε για την αξία της Λογοτεχνίας και της Τέχνης γενικά στη ζωή και στην πρόοδο, και για το ρόλο-της στις σύγχρονες κοινωνίες;

Απάντηση: Η τέχνη του λόγου είναι πολύ δύσκολη. Όμως, είναι και παρηγορήτρα της θλίψης και η τροφοδότρα της χαράς και της ελπίδας. Η αληθινή Λογοτεχνία και τέχνη φωτίζει κι ενσαρκώνει τα πινό ψηλά ανθρώπινα ιδανικά. Είναι κοσμοπλάστρα της ηθικής και των συνειδησεων, οδηγήτρα του καλού και τ' αγαθού. Η Λογοτεχνία είναι η παραμάνη που ενώνει ανθρώπους με λαούς, κι αιώνες με αιώνες. Ο αληθινός λογοτέχνης είναι ψυχοπλάστης, δάσκαλος και παιδαγωγός· και όπως έλεγε ο Στάλιν «μηχανικός των ψυχών». «**Η τέχνη —έλεγε ο Επίκουρος— μέθοδος εστί, η τον βίον των ανθρώπων ωφελούσα**». Η Λογοτεχνία και η τέχνη, όταν βασίζεται γερά στο Ρεαλισμό και στο Σοσιαλιστικό Ρεαλισμό, με ανάλογα λεύτερες ωφελιμιστικές προεκτάσεις, έχει τεράστια μορφωτική δύναμη. Κάθε σωστή και διδαχτική κοινωνική τέχνη είναι παιδείη για τα άτομα και τα σύνολα. Η Λογοτεχνία είναι η ψυχοπλάστρα εκείνη δύναμη, που διαμορφώνει την ατομική και την κοινωνική συνείδηση. Έτσι, η ηθική και παραγωγική συνείδηση αποτελεί και τη βάση και την προϋπόθεση της ατομικής και κοινωνικής ευτυχίας. Και είναι πράγματι «**η τέχνη λιμάνι ευτυχίας των ανθρώπων**», όπως έλεγε και ο Σταντάλ. Η αξία της Λογοτεχνίας, είναι από τις κεντρικότερες της ζωής, κι από τις αιωνιότερες των ιστορικών πολιτισμών της ανθρωπότητας. Χωρίς αυτή, δεν θ' απολυτρώνονταν οι λαοί και δεν θα έφταναν όπως μερικοί στον κολοφώνα της πρόδου. Σε ανώτερα επίπεδα πρόδου έφτασαν λαοί, βοηθούμενοι όχι μόνο από τη Λογοτεχνία, παρά κι από κάθε ωραία τέχνη που ξεκίνησε από την παγανιστική χαρακτηριστική στα σπήλαια, τη μουσική των ταμ-ταμ, ίσαμε τα λαμπρά στάδια και μνημεία της σύγχρονης τέχνης του λόγου, του ήχου, της γλυπτικής, της αρχιτεκτονικής, του κιν/γράφου και των τηλεοπτικών μέσων. Μέσα στον ίλιγγο της εξελιχτικής και προσοδευτικής ζωής, τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη και σ' όλον τον κόσμο, σίγουρα, όχι μόνο κοινωνικά ωφέλιμο, αλλά και λυτρωτικό ρόλο προσφέρει η Λογοτεχνία και η τέχνη σε παγκόσμια κλίμακα. Ιδιαίτερα, ακόμα κι ευεργετικό στα «εν τω γίνεσθαι» σοσιαλιστικά καθεστώτα, και σε κάθε αναπτυσσόμενη κοινωνία. Σ' όποιες χώρες η πολιτεία βοηθάει τους φορείς και δημιουργούς του πολιτισμού σα μάνη στοργική που πονάει κι αγαπάει τα παιδιά-της, πρωτοπόρα η Λογοτεχνία και με τις άλλες καλές τέχνες, βαθμομετρούν κι αντικαθρεφτίζουν την αξία των δημιουργικών δυνάμεων του λαού, την υπόσταση και τη δόξα της πολιτισμένης εθνότητας. Άλλωστε, σ' όλους σχεδόν τους απολυτρωτικούς αγώνες τα μεγαλύτερα κίνητρα, τα δημιουργήσαν οι ρεαλιστές ποιητές και λογοτέχνες. Όπως οι Έλληνες κλασικοί, οι Γάλλοι κ' οι Ρώσοι νεοκλασικοί· και οι νεώτεροι πνευματικοί κι επαναστατικοί ηγέτες των λαών. Όπως π.χ. ο Λένιν, ο Στάλιν, ο Δημητρώφ, ο Ρήγας Φεραϊός, ο Τσερνισέφσκι, ο Γκόρκυ, ο Γουίτμαν, ο Λουμούπα, ο Μάο, ο Χότσα, ο Γκουί βάρια, ο Κάλβος, ο Γληνός, ο Βάρναλης, ο Παλαμάς, ο Κάστρω, ο Ζολά, ο Ουγκώ,

ο Σταντάλ, ο Μπαλζάκ, ο Λόρκα, και τόσοι άλλοι, που στάθηκαν όχι μόνο κριτικοί και φιλόσοφοι, αλλά ποιητές, αγωνιστές, λυτρωτές κι αναμορφωτές. Στη χώρα-σας βλέπω το κράτος χρηματοδοτεί όλες τις οργανώσεις που εργάζονται πάνω στα Γράμματα και τις τέχνες. Έτσι επιτελείται σήμερα μια μεγάλη προσπάθεια, ένας οργανισμός διαφωτιστικής δουλειάς κι αισθητικής αγωγής απ' άκρο σ' άκρο στη Βουλγαρία. Βέβαια οι πολίτες έχουν όλη τη δίκαιη και το ζήλο να μάθουν, να χαίρονται πίοτερο με μεγάλη ελεύθερη ψυχή, κι απέραντη αγάπη, τις ομορφιές της φύσης και τις γοητείες της τέχνης. Αυτά τ' ανώτερα πολιτιστικά και πολιτισμικά επίπεδα, θα τα επιτύχει σιγά σιγά ο βουλγαρικός λαός, μονιασμένος και πειθαρχημένος γύρω από τη φωτισμένη ηγεσία-του, γιατί έλυσε τα βασικά προβλήματα της ζωής-του. Δηλαδή 1) Εργασία, 2) Στέγη, 3) Υγεία, 4) Παιδεία, 5) Πρόνοια και 6) Ψυχαγωγία. Όταν λοιπόν ο πολίτης εξασφαλίζει με το αίσθημα της σιγουριάς αυτά τα πιά ζωτικά αγαθά, διψάει οπωσδήποτε γι' ανώτερη μόρφωση και τελειότερη αισθητική καλλιέργεια. Για να νιώσει πίοτερες ευτυχισμένες στιγμές στη ζωή-του και να γίνει απόλυτα άξιος του υπέρτατου και φυσικού προορισμού-του.

Ερώτηση: Ποιές οι επιτυχίες της σύγχρονης Λογοτεχνίας στην πατρίδα-σας;

Απάντηση: Στην Ελλάδα έχουμε εκτός από την κλασική και τη γνωστή σε σας νεοκλασική λογοτεχνία. Δηλαδή τα έργα της ποίησης και της πεζογραφίας των παρακάτω: Κάλβου, Σολωμού, Παλαμά, Βάρναλη, Σικελιανού (που φέτος γιορτάζουμε τα 100 χρόνια από τη γέννησή-του), Βαλαωρίτη, Βηλαρά, Θεοτόκη, Παρορίτη, Ξενόπουλου, Παπαδιαμάντη, Καρκαβίτσα, Τραυλαντώνη κ.ά. καθώς και τα ιστορικά έργα του Κορδάτου, του Μακρυγιάννη, του Ανώνυμου, τη «Νομαρχία» του Φωτιάδη, του Σκαρίμπα κ.ά.

Μεγάλη επιτυχία έχουν σημεκώσει επίσης οι νεώτεροι και νεώτατοι στην Αντιστασιακή-μας λογοτεχνία. Όσοι δηλαδή βιώσαμε τα γεγονότα του αγώνα κατά του χιτλερικού φασισμού και τα μετουσιώσαμε κύρια σε διηγηματογραφική τέχνη. Και τούτο γιατί, η αντιστασιακή-μας λογοτεχνία και τέχνη όπως και η ζωγραφική του Τάσου, του Κατσικογιάννη, της Κατράκη, του Βασιλείου, του Μεγαλίδη κ.ά. καθώς και φωτογραφίες του Μελετζή, ξεπήδησαν μέσα από τους μεγάλους πόνους και τις πατριωτικές εξάρσεις των σκληρών και άνισων αγώνων του λαού-μας.

Στη σημερινή-μας πατρίδα υπάρχουν άφθονα ποιητικά ταλέντα, μα χάνονται τα περισσότερα, γιατί περνούν από οικονομικές συμπληγάδες και συνθλίβονται. Αντιμετωπίζουν με πολλή πικρία τον αγχώδη κι έντονα αντιπνευματικό ρυθμό της πεζής υλιστικής ζωής. Είναι βέβαια κι ο νεώτατος ελληνικός βίος γεμάτος αγωνιστική ποίηση σε φύση, κοινωνία και ψυχή, σε βάσανα, προβλήματα, πόθους, αγάπες κι φνειρα για λύτρωση και για καλύτερη ζωή, και προπαντός για την παγκόσμια Ειρήνη. Όμως, πολλοί ψευτοποιητές, αερολόγοι επιτήδαιοι και κλικαδόροι, νοθεύουν την ποιητική ζωή, γιατί, επιμένουν να ξεστρατίζουν και να διαστρεβλώνουν την ποίηση και την ιερή αποστολή-της να τη ρίχνουν σε λαγούμια εγκεφαλικού ερμητισμού κι ακατανόησας, ανάξια κατασκευάσματα με κούφιας λέξεις με φορμαλιστικές κι αφηρημένες έννοιες. Σέρνονται μέσα σ' αφόρητα κατεστημένα και ισχυρά κυκλώματα, κάνουν στίχους = γρίφους και σταυρόλεξα, δεν ξέρουν πως ο κύριος σκοπός της ποίησης είναι να μιλάνε στην καρδιά του λαού. Ξεχνούν ή δεν έμαθαν ποτέ ούτε το «σοφόν το σαφές» του Σοφοκλή. Πολλοί απ' αυτούς ανήκουν σε μια μέση μεταπολεμική γενιά, αλλά υπάρχουν και νεώτατοι. Έτσι από το 20% του πληθυσμού-μας που διαβάσει λογοτεχνία, δεν τους διαβάσει ο λαός. Και γιατί να τους καταδεχτεί αφού δεν τους καταλαβαίνει; Αυτοί δε γνώρισαν ακόμα το λαό, δεν κατέβηκαν ποτέ σε αγορές και πεζοδρόμια, σε χωράφι, εργαστήρι ή γιαπί. Δε στάθηκαν ποτέ στο πλάι-του. Ξιπασμένοι κ' υπερόπτες δίχως το «γνώθι σ' αυτόν» και το «γνώθι των άλλων». Δεν πήραν ποτέ μέρος στην πάλη για ηθικοκοινωνική και πολιτική εξυγίανση. Δίνουνε βάρος στην αισθητιστική μορφική επίδειξη. Τα γραφτά-τους δεν περνούν από συναισθηματική κλίμακα ψυχής, παρά μόνο από την αφηρημένη αντιφατική-τους σκέψη. Αναφέρω μόνο ένα παράδειγμα: κάποιο πρόσφατο κομφουζιακό ποιητικό συνέδριο στην Πάτρα. Έχουμε δηλαδή μιά ακατάσχετη, πρόχειρη κι ανεργμάνιστη σαλονιστική στιχουργία της «τέχνης για την τέχνη» χωρίς να φέρνει μέσα-της μια αναγκαία και σωστή για την εποχή-μας ποιητική ανθοφορία.

Η μυθιστοριογραφία, αν δεν έχει στερέψει, έχει πολύ συρρικνωθεί και η όποια νέα-του παραγωγή έχει ανάλογα καταφρονεθεί, για λόγους που δεν μας παίρνει ο χώρος ν' αναφέρουμε. Όσο για διηγηματογραφία, υπάρχει λίγη και πολύ εκλεκτή, που θ' απολαύσει σύντομα κι ο βουλγαρικός λαός μια αντιπροσωπευτική 40 νεώτερων Ελλήνων λογοτεχνών, που επέλεξε ο φίλτατος ελληνιστής καθηγητής Μαρίν Ζέτσειεφ και τυπώνεται τώρα εδώ, καθώς με πληροφόρησε ο ίδιος. Άλλωστε, το διήγημα όπως είναι γνωστό, τυχαίνει από τα δυσκολότερα —μετά το

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

θέατρο είδη της Λογοτεχνίας.

Υπάρχει στην Ελλάδα μια ανθηρή θεατρική ζωή. Αλλά, τα θέατρα πρόζας περνούν και σκληρές περιστασιακές κρίσεις. Από 7.000 ηθοποιοί, απόφοιτοι δραματικών σχολών, εργάζονται μόνο οι 1.000 περίπου. Θεατρικοί συγγραφείς, υπάρχουν πολλοί νεώτεροι, μα στη σκηνή επικρατούν κι επιβάλλονται με γνωριμίες κι εύνοιες· και μερικοί της συναλλαγής, της προσαρμογής, ή της αλλοτρίωσης και της τύχης.

Ερώτηση: Πώς είναι οργανωμένοι οι συγγραφείς στη χώρα-σας και πώς συνδικαλιζονται;

Απάντηση: Από πλευράς συνδικαλισμού, δεν έχει γίνει σχεδόν τίποτε σπουδαίο κι ευεργετικό για τα δικαιώματα των δόκιμων συγγραφέων, εκτός από μερικές συντάξεις που ανέρχονται στις 15.000 δρχ. και παίρνονται μετά τα 65 χρόνια. Δεν έχουμε ούτε ασφάλιση για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Η δικτατορία έδινε τότε χορηγίες σε 80 περίπου δικούς-της φίλους κι ευνοούμενους λογοτέχνες που την υπηρετούσαν. Παρά του ότι υπάρχουν 4 έγκυρα κι αναγνωρισμένα από το κράτος λογοτεχνικά Σωματεία και 5 άκυρα και παρασιτικά, όλα είναι για τον τύπο, για παρηγορίες, αυταπάτες και ψευτοεπιδείξεις. Η ουσιαστική δράση κι απόδοση για την κοινωνία, βρίσκεται σε χαμηλό βαθμό, ή σε νεκρά σημεία, διασπαστικές τάσεις και μόνιμες έριδες. Εκτός από την Εταιρία Θεατρικών Συγγραφέων και την Ένωση Θεατρικών και Μουσικών Κριτικών, που η πρώτη εξασφαλίζει δικαιώματα και γερή αναγνώριση· και η δεύτερη αγωνίζεται να υπερασπιστεί τα δικά-της, τ' άλλα Σωματεία υπάρχουν για να υπάρχουν, τυπικά και για προσωπικές προβολές και ατομικά συμφέροντα. Η Πολιτεία φροντίζει μόνο άτομα και κυκλώματα που της υπηρετούν τα νιτερέσια-της. Έχουν βέβαια πολλοί και ατέλεια χάρτου, αγορές βιβλίων και οι ευνοιοκράτες, διάφορα παρτίδια από άλλα πορτοπαράθυρα. Στη σημερινή λογοτεχνική ζωή της Ελλάδας, αγωνίζεται η αλήθεια, η τιμιότητα κ' η ομορφιά και βραβεύεται η ψευτιά, η μετριότητα και η ασκήμια. Αν έχουμε στη χώρα-μας χίλιους συγγραφείς, από τους οχτακόσιους που είναι γραμμένοι στα έγκυρα Σωματεία, διαβάζονται μόνο οι 100, πουλιούνται στα βιβλιοπωλεία μόνο οι 50· και ζούμε από τη Λογοτεχνία και γι' αυτή, μόνο 10-15, σε μια κοινωνία που όλοι πουλάνε πνεύμα, οι περισσότεροι (κι ας γράφουν και με τα πόδια) και διαβάζουν μόνο οι 20% στην Ελλάδα.

Ερώτηση: Πού και πώς βαδίζουν σήμερα οι πνευματικές και καλλιτεχνικές συνεργασίες και ανταλλαγές ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία;

Απάντηση: Όλοι οι βαλκανικοί λαοί είναι από τους ποιητικότερους και συναισθηματικότερους λαούς του κόσμου, γιατί έχουν έναν ουμανιστικό λαϊκό πολιτισμό και μια πλούσια πολιτιστική παράδοση που διαμορφώθηκε από τον μεγάλο πόνο της μακραίωνης δουλείας και από την ιστορικοκοινωνική αναγκαιότητα της ενότητας αδερφοσύνης και αλληλεγγύης για τον κοινό αγώνα της λευτεριάς και της προκοπής-τους. Έτσι οι λαοί-μας έγιναν ποιητικοί, η ποίηση, η μουσική, ο χορός, το τραγούδι κυλάει στο αίμα-μας. Οι λαοί-μας έχουν μεγάλη και ζεστή καρδιά κι ανώτερα αισθήματα που πηγάζουν από την τάση και την ταύτιση με την αγάπη της φύσης, της ομορφιάς και της ελευθερίας. Οι σχέσεις-μας στον τομέα των γραμμάτων και τεχνών βρίσκονται σε καλό στάδιο αν όχι απόλυτα ικανοποιητικό. Πέρα από τις ανταλλαγές φολκλορικών συγκροτημάτων στη μουσική, το χορό, δεν έχουμε πετύχει πλατύτερες επιδόσεις. Στη λογοτεχνία για μας στην Ελλάδα είναι περιορισμένα τ' αποτελέσματα. Εσείς έχετε Σύλλογο με ταφραστών από 700 μέλη. Ενώ εμείς έχουμε ελάχιστα άτομα με φιλοδοξίες και θυσίες που η όποια προσφορά τους χάνεται από τη μόνωση και την αδιαφορία των πολλών. Εσείς χρειάζεστε για τα δικά-μας μεταφραστικά έργα αυστηρότερες και καλύτερες γνωριμίες κι επιλογές. Κι εμείς θέλουμε οργάνωση, σεβασμό και ιεράρχηση των αξιών και των ταλέντων, σύμπνοια κι ενίσχυση από την πολιτεία, πέρα από την όποια εκμεταλλευτική πολιτική των εκδοτών-μας. Το πλατύ φάσμα των μεταφράσεων και της γνωριμίας με τους άλλους λαούς μέσα από τη Λογοτεχνία χρειάζεται εντόπιση των καλών και γνήσιων έργων από τις υπηρεσίες τύπου των πρισβειών στις ξένες χώρες. Οι πρεσβείες δεν εργάζονται αντικειμενικά, σωστά και συστηματικά σ' αυτόν τον τομέα, για να βοηθήνε τους μεταφραστικούς φορείς και το αναγνωστικό κοινό της χώρας τους, από τα γνήσια, πηγαία, τίμια και δημιουργικά ταλέντα άλλων λαών.

Σήμερα, για τις στενότερες σχέσεις και τις πιο καρποφόρες συνεργασίες και ανταλλαγές ανάμεσα στον ελληνικό και βουλγάρικο λαό και σ' όλους τους βαλκάνιους, πρέπει ν' αντιστοιχεί ο λόγος του Γκόρκυ: «Όλα για τον άνθρωπο Ζήτω η Ειρήνη».

Πολιτιστικός Οργανισμός στη Βουλγαρία

Αξία, θέση, αμοιβές συγγραφέων
και μιά συγκριτική με την άλλη όχθη

Του Λάμπρου Μάλαμα

Η βουλγαρική κοινωνία, φτάνει ολοένα σε μιά ανοδική πορεία, ζηλευτής μορφωτικής και πολιτιστικής στάθμης και ζωής. Σιγά σιγά πλαταίνει όλο και περισσότερο το αισθητικό-της κριτήριο. Με αδιάκοπη μελέτη ευγενική άμιλλα και λογική κρίση, οι Βούλγαροι προσπαθούν να καλλιεργούνται και να τελειοποιούνται.

Μελετούν κι ερμηνεύουν έργα ξένων κορυφαίων τέχνης, κριτικής, επιστήμης και φιλοσοφίας. Έργα κλασσικού και νεοκλασσικού πολιτισμού. Έργα μιάς ψυχολογίας άλλων καιρών και τόπων, που όμως προσφέρουν βαθμούς επικαιρότητας, πολύτιμη ηθικοπνευματική τροφή και αναμορφωτικές διαθέσεις. Έτσι, διαμορφώνουν την αισθηματική-τους συνείδηση.

Ένας πολιτιστικός οργανισμός φαίνεται διάχυτος παντού, στην ποίηση, στην πεζογραφία, στα εικαστικά είδη, στα φολκλόρ και σ' όλες τις τέχνες.

Επισκεφτείτε τη Δημοτική Πινακοθήκη της Σόφιας και θα θαυμάσετε το ζωγραφικό και γλυπτικό πλούτο των νέων Βούλγαρων καλλιτεχνών, μέσα στις ποικιλομορφίες και τις πρωτοτυπίες-τους. Η ψυχή-σας θα γευτεί χαρές από λεύτερες φαντασίες και γραμμές, συγκεκριμένες και ζωντανές, διδαχτικές θεματικές επιλογές. Θα καμαρώσετε καινούριες εικαστικές ομορφίες, χωρίς παρεκλίσεις σφρημένης τέχνης, που αποτελεί το σόπιο φρούτο της παρακμής του δυτικού πολιτισμού. Η νέα βουλγαρική ζωγραφική και γλυπτική, έχει σαν βάση το Σοσιαλιστικό Ρεαλισμό, αλλά, βρίσκεται σε μιάν εφοριακή άνθιση, που παίρνει ελεύθερες, μετεξελικτικές και νεώτερες πλατιές διαστάσεις. Έργα τέχνης, που κινούνται όλα, με ξέχωρα στυλ, πρωτοτυπία, αρτιμέλεια, και γενική κοινωνική χρησιμότητα.

Η Λογοτεχνία και όλες οι τέχνες στη γειτονική-μας χώρα, έγιναν πραγματικά ελεύθερες και κτήμα όλων των εργαζομένων. Και τούτο γιατί, οι συγγραφείς κ' οι καλλιτέχνες με τα φυσικά και πραγματικά ταλέντα, αναπτύσσονται, βοηθούμενοι από πολιτεία και λαό, κι εκφράζουν τα προβλήματα και τα αισθήματά-του, τις σκέψεις, τους καημούς και τις επιδιώξεις-του. Γιατί οι καλλιτέχνες πληρώνονται. Γιατί οι συγγραφείς έχουν μεγάλες αποδοχές. Το τιράζ μιάς πρώτης ποιητικής συλλογής του πιό νέου ποιητή, αρχίζει από 2.000 και φτάνει μέχρι τις 5 και τις 10.000. Το τιράζ των δοκιμών λογοτεχνών αρχίζει από 15.000 και φτάνει στις 80 και στις 100.000 η έκδοση. Οι ομιλίες, οι συνεντεύξεις, οι δημοσιεύσεις όλα πληρώνονται με τις λέξεις, με το στίχο και εισπράττουν παλλά κι από τα ποσοστά των έργων-τους.

Στη Βουλγαρία διαβάζουν όλοι. Η σοσιαλιστική Πολιτεία όπως και οι άλλες συγγενικές, εξασφαλίζουν πλήρη αξιοποίηση όλων των φυσικών ταλέντων και καλλιτεχνικών ικανοτήτων των ανθρώπων. Οι πολίτες δίνουν μεγάλη αξία και σεβασμό στους δημιουργούς και φορείς του πολιτισμού. Οι άνθρωποι των γραμμάτων και τεχνών, χαιρούν μεγάλης εκτίμησης και θαυμασμού από την κοινωνία. Ο λαός βλέπει τους λογοτέχνες σαν πολύτιμα πρόσωπα και τρέχει μέ δίψα ν' αγοράσει την κάθε καινούρια-τους έκδοση. Γι' αυτό κ' η φροντίδα κ' η μεταχείριση από το κράτος είναι άψογη.

Κάθε βιβλίο που εκδίδεται για πρώτη φορά, περνάει από κριτική επιτροπή και το εγκρίνει. Οι συγγραφείς ζούνε 2 μήνες το χρόνο σε ειδικά θέρετρα ανάπαυσης και δημιουργίας. Έχουν τις βίλες και τ' αυτοκίνητά-τους. Έχουν δικές-τους λέσχες φαγητού και ψυχαγωγίας. Σε κάθε Βούλγαρο πολίτη αντιστοιχούν 11 λογοτεχνικά βιβλία το χρόνο· τα μισά είναι από εκδόσεις παιδικής λογοτεχνίας. Ενώ προπολεμικά σε 5 άτομα ισοδυναμούσε 1 βιβλίο μόνο. Έχουν Σύλλογο μεταφραστών με 700 μέλη και πρόεδρο την κόρη του μεγάλου εθνομάρτυρα ποιητή-τους Γκέο Μίλεφ. Ο Ελληνιστής μεταφραστής Μίλκο Τσόνεφ, έχει μεταφράσει αποκλειστικά 10 Νεοέλληνες πεζογράφους. Ο Στέφαν Γέσεφ μετέφρασε αρκετή νεοελληνική ποίηση και λίγη πρόζα. Στα ίδια είδη και στον ίδιο τομέα δούλεψε γερά και δουλεύει και ο Πασκάλ Πασχαλέφσκι. Ο Μαρίν Ζέτσιεφ επιμελήθηκε πολλές επιλογές κύρια Νεολλήνων διηγηματογράφων, κι έγραψε προλόγους και εισαγωγές, σε ανθολογίες πεζογραφίας. Ο αλησμόνητος Πάρης Νικόλωφ είχε μεταφράσει κωμωδίες του Ψαθά και του Μπόγρη.

Αξίζει εδώ ν' αναφέρουμε από μέρους δύο γνωστών Ελλήνων συγγραφέων μιά προσφορά

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

για τη βουλγάρικη φιλία και συνεργασία 3 εξαιρετα βιβλία: «Οι Έλληνες και οι Βόρειοι γείτονες» και «Ο Ρήγας Βελεστινλής» του Γιώργου Ζωΐδη και τα «Βουλγάρικα Διηγήματα» σ' επιλογή και μετάφραση Γιάννη Μπενέκου.

Η βουλγάρικη γλώσσα είν' ένα κράμα λατινορούσικων παραλλαγών, αλλά και με 2.000 περίπου ελληνικές λέξεις, καθώς και λίγες τούρκικες.

Σ' όλη τη χώρα λειτουργούν 28 ανώτατα και 24 ανώτερα εκπ/κά ιδρύματα, με 104.000 φοιτητές. Τα 90% περίπου των φοιτητών, παίρνουν υποτροφία. Υπάρχουν 156 Κρατικά Μουσεία, και 10.531 βιβλιοθήκες με 83 εκατομμύρια τόμους. Στα 35 χρόνια του Σοσιαλισμού, εκδόθηκαν γύρω στα 90 βιβλία Ελλήνων συγγραφέων· και μόνο η «Ιλιάδα» πήγε 7 εκδόσεις, κ' η τελευταία έκδοση 80.000 αντίτυπα.

Η Σόφια έχει 13 Θέατρα και την Όπερα με τους ξακουστούς βαθύφωνους Γκισούρωφ, Γκιουζέλεφ και Μπόρι Κρίστωφ. Η μεγάλη Λαϊκή Βιβλιοθήκη έχει πάνω από 2.500.000 τίτλους. Στην ελεύθερη βουλγάρικη τέχνη και στους πραγματικά ελεύθερους δημιουργούς-της, όλα τα μέσα βρίσκονται στη διάθεσή-τους, για ν' αναπτύξουν όλες τις ικανότητές-τους, δίνοντας τέχνη για τον άνθρωπο, για το ανέβασμά-του, για το λαό και για την ευτυχία-του.

Ας μου επιτραπεί εδώ, μια συγκριτική παρένθεση, γιατί είχε πολύ δίκιο ο Ελβετός συγγραφέας Γκ. Κέλερ, που έλεγε πως **«όλα στη ζωή είναι πολιτική»**.

Πέστε-μου τώρα, πού υπάρχει η πραγματική ελευθερία, δηλαδή, η χωρίς εισαγωγικά ελευθερία για τους συγγραφείς και καλλιτέχνες: Στον παλιό τον «ελεύθερο αστικοαναρχικό κόσμο» με τα πορνογραφικά, τ' απαισιόδοξα και διεφθαρμένα ατομικιστικά έργα της δυστυχίας και της εκμετάλλευσης του ατόμου; Ή στις γνήσια σοσιαλιστικές κοινωνίες όπου γης, με τα αισιόδοξα, φιλειρηνικά κι ευτυχισμένα έργα, της προκοπής, της γενικής αξιοποίησης και λύτρωσης των μαζών; Αλλ' ιδού η πικρή αλήθεια στον «ελεύθερο κόσμο» που όσο κι αν είσαι ταλαντούχος και πνευματικός δημιουργός, κανείς δεν σου δίνει σημασία. Ακόμα κι εκείνοι που καπηλεύονται ηθικές και σοσιαλιστικές αρχές σ' εγκαταλείπουν, σε περιφρονούν ή και σε συκοφαντούν. Όταν είσαι τίμιος κι ασυμβίβαστος με το ψέμα και την απάτη, σεμνός και παραγωγικός κι αθόρυβος, με φυσικό και πηγαίο ταλέντο... κι αριστουργήματα να γράφεις, δεν σε υπολογίζει κανένα κατεστημένο, κυβερνητικό, πολιτικό ή κομματικό. Εχτός από μια μερίδα ζύπνιου κι ευσυνείδητου λαού, που μπορεί σιγά σιγά να σε γνωρίσει έστω κι αργά, και να σε εκτιμήσει. Αν βέβαια στο μεταξύ δεν τα βαρεθείς και δεν τα παρατήσεις και πάρεις άλλο δρόμο για την επιβίωσή-σου. Αλλά, πάλι και να επιμένεις... για να τυπώσεις και να προβάλεις τα έργα-σου, να φτάσεις δηλαδή στο λαό, να σ' ανακαλύψει και να σε διαβάξει μ' ενδιαφέρο και αγάπη, θέλεις 1) Έναν μαϊκήνα χρηματοδότη, που όταν έχεις περηφάνια και ακεραιότητα, πάλι δεν το δέχεσαι, γιατί μπορεί να σε μειώνει, ή θα υπάρξουν ανταλλάγματα. Άρα, η αξιοπρέπεια κ' η δημιουργική αυτονομία-σου «παίρνει την κάτω βόλτα». 2) Αν γλείψεις και κολακέψεις τους ισχυρούς, όταν και όπου κι αν βρίσκονται, για να σε προβάλλουν, να σ' ανταμείψουν, ή να σε βραβεύσουν, πρέπει νά 'χεις την εύνοια, νά 'χουν αντίδοτό-σου και να τους δώσεις ό,τι τους συμφέρει. Οπότε, τραυματίζεσαι, αλλοτριώνεσαι, συμβιβάζεσαι με το ψέμα και την κολακεία, και ξεπέφτει η προσωπικότητά-σου. Γίνεσαι φερέφωνο αισχρής συναλλαγής, φτηνού κ' υπολογιστικού συμφέροντος, και 3) Ο εκδότης με την αστική εμπορική πολιτική-του, θα σου κλέψει τον όποιο τίμιο, καλό και υπέροχο πνευματικό-σου μόχθο· θα σε στραγγίσει, να πας στην πόρτα-του συχνά, να του ζητάς απ' ανάγκη, έστω και ψυχία να συντηρηθείς. Εκείνος γλυκαίνεται και λαιμαργεί στο κέρδος. Μα το συγγραφέα θέλει να τον βλέπει φτωχοπρόδρομο και πειναλέο για να τον εκμεταλλεύεται, και σύμφωνα με την παροιμία που λέει: **«Δούλεψέ-με κακορίζικε να μη γίνω σαν εσένα»**. Αυτός λοιπόν ο σαλιμπάγκος, ο ιερόσυλος του πνεύματος, με την τυχοδιωχτική την ταχτική-του, δεν ξέρω πόσα γράδα ελευθεροδυστυχία κι ευνουχισμό, μπορεί να σε κερνάει κακόμοιρε και ταλαίπωρε, τίμιε, αθόρυβε κι αληθινέ συγγραφέα του «ελεύθερου κόσμου». Δε μιλάμε εδώ για Σολτσενίτσηδες. Θαρρώ πως μεγαλύτερη γεννοχτονία ταλέντων και δημιουργών πολιτισμού, δεν γίνεται παρά, στον ασύδοτο, απατηλό, κι εκμεταλλευτικό αναρχοαστικό κόσμο, όπου οι περισσότερες ηθικές και καλλιτεχνικές αξίες ενταφιάζονται. Στον κόσμο αυτόν το σάπιο, που δεν αναδειχονται εύκολα και δεν επιπλέουν δίκαια, οι συγγραφείς κ' οι ποιητές της ανθρωπίνης και της κοινωνικής ωφελιμότητας, δεν περισώζονται εύκολα, παρά μόνο, λίγοι, άντρες, με βαριά κότσια και βαθιά φόντα, ηθικοδυναμικοί κι επίμονοι, όσοι είναι παλικάρια σε ψυχή και αντοχή κι αγώνα. Όμως, οι μέτριοι κ' οι κατώτεροι σαν ταλέντα, οι επιτήδαιοι των περιστάσεων, οι κόλακες, οι αφηρημένοι, οι εξαγορασμένοι κ' οι χαμαιλέοντες, τα ερπετά των σαλονιών, της «τέχνης για την τέχνη», τα παράσιτα, οι μωροφιλόδοξοι, κ' οι

αδύναμοι, που περνούν τη ζωή-τους ασυναίσθητα και παχυδερμικά· αυτοί οι ελεεινοί ανθρωπάκοι, που όπως λέει κι ο Βάρναλης, «περνάνε όλη-τους τη ζωή μέσα σ' ένα κούφιο καρύδι, κι εκεί κάνουν τ' αυγά-τους, ένα σωρό σκουλήκια της διανόησης». Αυτοί λοιπόν επιπλέουν και κοκορεύονται στις αναρχοαστικές-μας κοινωνίες.

Στη νοικοκυρεμένη Βουλγαρία σήμερα, διαπιστώνεται μια πραγματική άνοιξη σε γράμματα και τέχνες, με σίγουρες προοπτικές και επιδόσεις στο νέο ουμανιστικό πολιτισμό, που περιμένει η ανθρωπότητα η δεινοπαθημένη και που δεν μπορεί να τον γεννήσει άλλο σύστημα, παρά μονάχα το σοσιαλιστικό.

Αυτή η πρόοδος, οφείλεται στη γενική κι εντατική ατομική και συλλογική δουλειά, φορέων ατόμων και ομάδων, του πέρ' απ' τις αδυναμίες-του, υπαρκτού και προοδευμένου Σοσιαλισμού. Η λαϊκοδημοκρατική αυτή καλλιτεχνική άνθιση, αντικαθρεφτίζει την πολιτιστική ζωή και κίνηση μ' όλα τα επαγγελματικά κι ερασιτεχνικά ταλέντα του λαού· και αχτινοβολεί στα διάφορα φεστιβάλ, τις σασμβλέες της ειρήνης, τις συνουλίες, τις πληθωρικές εκδόσεις βιβλίων και περιοδικών, στα φολκλόρ, στη γενική μελέτη, στην πλούσια και ποικιλόμορφη παραγωγή εικαστικών τεχνών, στην καλή θεατρική διαπαιδαγώγηση, στη δεοντολογική παραγωγή της παιδικής Λογοτεχνίας, στις ξένες μεταφράσεις· και σ' όλα γενικά τα φανερώματα της νέας και ειρηνικής βουλγαρικής και αγωνιστικής ζωής κι ευδαιμονίας.

Γνωριμίες και Συνομιλίες με την ηγεσία της Ένωσης Βουλγάρων Συγγραφέων.

Είναι πρωί, ψυχρή καλοκαιριού στη Σόφια. Μα από τα πάρκα τα πολλά κι από τα βρυσιμιά και πηδηχτά συντριβανιά νερά, έχει μιά διάπλατη χάρη και όροσιά, που τηνε χαίρονται κ' οι Βούλγαροι κ' οι ξένοι. Ο τ. υπουργός και Λόγιος Μπουντίνωφ, με τη φιλότιμη περιβολίσια-του καρδιά έχει κανονίσει μιά συνάντησή-μας με την ηγεσία της Ένωσης Βουλγάρων συγγραφέων.

Το πρωινό του Ιούλη λάμπει από ηλιοβολές πάνω σε δέντρα, σε παράθυρα, σε βουλεβάρτα και σε στέγες.

Ξεκινάμε από το «Σόφια Πρες» γιά το μέγαρό-τους. Η ώρα είναι 11. Οι άνθρωποι κινούνται αραδαριές, σαν οι εργώδικες οι μυρμηγκιές, σε στράτες και σε αγορές, σε κήπους και πλατείες. Άλλοι ανεβοκατεβαίνουν σε γραφεία, κι άλλοι σε τρόλεϋ και λεωοφορεία. Πολλοί απόμαχοι κουνιαρίζουν τ' αγγονάκια-τους σε παιδικές χαρές, και μικρομάνες νανουρίζουνε με το τραγούδι-τους το γλυκούπνι των μωρών, μέσα στων πάρκων τη γαλήνη.

Φτάνουμε στο παλάτι των Συγγραφέων και μας υποδέχονται με θερμά φιλικά αισθήματα και ασπασμούς τα στελέχη της Ένωσης. Καθόμαστε στη σάλα υποδοχής. Τους κοιτώ με σεβασμό, περιέργεια και περισσή αγάπη. Νιώθω μιά οίκειότητα, πως βρίσκομαι σ' έναν ξέχωρα δικό-μου κόσμο. Με ροδαλένιο το πετσί στα μάγουλά-τους καθρεφτίζουν όλοι μιά σεμνότητα και μιά κρυφή κι ανέκδηλη περφάνια.

Κάνει να συστήσει ο Γέρμαν... τον αποκόβει με χαριτωμένα αστεία ο Μπουντίνωφ. Κι αρχίζει ο ένας να μου γνωρίζει τον άλλον, σαν με κάποια ντροιπαλοσύνη κι αυτοσυγκράτηση, σαν εκείνα τα μεγάλα, τα ωραία, αγνά κι αθώα γνωστικά παιδιά.

—Ας αρχίσουμε πρώτα —λέει ο πρόεδρος Λιουμπομίρ Λέβτσεφ— από τον αντίδρο της Ένωσης-μας και βουλευτή παλιό αγωνιστή και φωτισμένο δάσκαλό-μας τον Μλάντεν Ισάεφ (κάθεται πλάι-μου). Ποιητής με πλούσια προσφορά. Έχουν κυκλοφορήσει 22 βιβλία-του γιά μεγάλους και 20 που ανήκουν στην παιδική λογοτεχνία, τα περισσότερα ποιητικά. Πήρε μέρος στην επανάσταση του 1923. Είχε προσωπικό φίλο τον Βαπτσάρωφ. Έχει ανακηρυχτεί 2 φορές «Ήρωας της Σοσιαλιστικής Εργασίας». Έχει πολλά εύσημα. Διετέλεσε και χρόνια πρόεδρος στην Ένωσή-μας.

Του Ισάεφ το πρόσωπο, ακούοντας τους τίτλους-του, κοκκίνοπιπέρωνε πιότερο, κι έγερνε ντροπαλά στά στήθια, αντισκόβοντάς-τον.

—Φτάνει πρόεδρε, μ' έχετε φορτώσει με τίτλους πολλούς... κ' οι ώμοι-μου έχουν αδυνατίσει.

Ο Μπουντίνωφ τον έχει φίλο και τον πειράζει.

—Μλάντεν, είσαι ακόμα λιονταρής και μη παραπονιέσαι.

—Σούτ, μη με βασκάνεις. Κι ο Λέβτσεφ συνεχίζει:

—Από κει, ο Χριστόζωφ Α' αντίδρος, έξοχος ποιητής και πεζογράφος, με τον τίτλο του «Άξιου καλλιτέχνη του λαού». Όλο το έργο-του, έχει τις κοινωνικές και αγωνιστικές αποχρώσεις από την απελευθερωτική και προ-

δευτική πορεία του λαού-μας. Έθεσε τη σφραγίδα της αξίας-του με κόπους και περι-συλλογή σ' ένα ειδικό έργο με τίτλο: «Στα Ίχνη των Πεσόντων».

Ο Χριστόζωφ παίρνει το λόγο και συσταί-νει:

—Από δω, ο Κάμεν Κάλτσεφ. Είναι κι αυτός αντίδρομος της Ένωσής-μας, κι είναι από τους μεγάλους πεζογράφους της αντιστασια-κής κι επαναστατικής Λογοτεχνίας του λαού-μας. Διετέλεσε και πρόεδρος στην Ένωσή-μας. Είναι από τις πιά αξιόλογες προσωπικό-τητες των βουλγαρικών γραμμάτων. Συμμε-τείχε στον αντιφασιστικό αγώνα. Πέρασε κατατρεγμούς και φυλακίσεις. Από ένα δραματικό-του έργο που έγινε κινιφική ται-νία... έμαθε ο λαός τη λευκή τρομοκρατία του Τσαγκώφ μετά το 1923.

—Αυτό είναι αλήθεια! Τονίζει κι ο Ισάεφ και συμπληρώνει: Και το βιβλίο-του γιά τον Γιώργη Δημητρώφ! Δεν ξέρω να υπάρχει άλ-λο καλύτερο από αυτό του Κάλτσεφ.

Ο πρόεδρος ξαναπαίρνει το λόγο και λέει με χαμόγελο και χιουμορίστικη διάθεση κοι-τώντας εμένα.

— Όπως βλέπετε, έχουμε 3 μεγάλους αν-τίδρους που μπορεί να βγάλουν ασπροπό-σωπο έναν πρόεδρο μικρότερό-τους.

Είναι βέβαια, μικρότερος σε ηλικία ο Λέβτσεφ, μα ο Ισάεφ του δίνει αξία, καθώς τον αγαπάει ιδιαίτερα, με μιά ποιητική και φιλοσοφική παρομοίωση:

—Καλά το 'πες αυτό Λιουμπομίρ. Αλλά, να ξέρεις πως δυό - τρία ακρωτήρια δεν κάνουν ένα νησί!

—Πολύ σωστά! Επικροτεί κι ο σοφολό-γιος Μπουντίνωφ.

· Τώρα - λέει ο Ισάεφ - θα πρέπει να συστήσουμε και τον πρόεδρό-μας: Λοιπόν, ιδού, ο Λιουμπομίρ Λέβτσεφ. Ποιήταρος! Με πολλά βιβλία και δράση. Τον εντόπισα από μικρόν... κι όπως βλέπετε, τον κάναμε μεγά-λον και τον αγαπάμε, και τον καμαρώνουμε. Ο πρόεδρος κ' οι άλλοι χαμογελούν με αθωότη-τα, σύμπνοια κι αδερφική αγάπη. Τους κοιτώ με σεβασμό και θαυμασμό και ξεκρίνω μέσα τους, ένα πολύ γνωστικό και ζηλευτό ψυχικό μεγαλείο.

Δε μου πέφτει λόγος να τους πω τίποτα γιά την ταπεινότητά μου. Είχε βιαστεί ο Γέρ-μαν όταν μπαίναμε και τους ενημέρωσε, πως ήμουν δυό χρόνια παρτιζάνος στον ΕΛΑΣ... και μού 'φτανε αυτός ο τίτλος μου γιά να νιώ-σουν τη μικρή αξία μου, σαν πατριώτη αγωνι-στή κι ανθρώπου. Οι άλλοι ποιητικοί και συγγραφικοί μου τίτλοι, ίσως δεν ήταν απα-

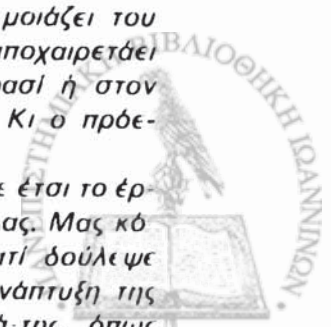
ραίτητοι, ούτε κ' υποχρεωτικοί: γιατί όπως λέει κι ο Νεκράσωφ:

«Μπορεί να μην είσαι ποιητής. Όμως έχεις υποχρέωση να είσαι πολίτης». Άλλωστε, στην πατρίδα-μου οι νέοι λογοτέ-χνες και ποιητές όταν ζούνε και δημιουργούνε δεν τυχαίνουν ιδιαίτερες τιμές σαν γνήσιες και τίμιες αξίες και φωνές, εκτός βέβαια απ' αυτές που τους προσπορίζει ο λαός. Οι πίοτε-ροι ενταφιάζονται, χάνονται, ή και μπορεί ν' ανασταίνονται στο μέλλον από εκτίμηση, ενδιαφέρον και ζήλο των μελλούμενων. Όμως η γεννοκτονία γίνεται ανάλογη, σε νέο ενδεχόμενο πνευματικό πολιτισμό. Έτσι, εδώ στη στέγη των Βούλγαρων συγγραφέων, νιά-ζομαι πίοτερο να νιώθω απλός παρτιζανάκος, ανάμεσα σε λευκαμένους βετεράνους αγωνι-στές τ' αγαπημένου βουλγάρικου λαού. Και τους εκφράζω μόνο τη μεγάλη-μου χαρά και τιμή, που βρίσκομαι ανάμεσά-τους. Τους δια-βιβάζω θερμούς χαιρετισμούς... Συμπίπτει και το πένθος της Λουντμίλας, και τους λέω λίγα λόγια σχετικά και παρήγορα γιά την προσωπικότητά-της και γιά το έργο του πνευ-ματικού πολιτισμού που άφησε μισό, να συνεχίσουνε εκείνοι, μέσα στα πλαίσια μιάς πιά στενότερης και καρποφόρας ειρηνικής και φιλικής συνεργασίας και προόδου ανάμεσα στους αδελφούς βαλκανικούς λαούς...

Έχουν σερβίρει ποτά γιά να τσουγκρί-σουμε και να ενώσουμε νοερά και ψυχικά την κοινή αγάπη κ' ιστορία των λαών-μας, τις αρετές και τα ιδεώδη του πολιτισμού-μας, με τ' οδηγητικό πνεύμα της αδερφικής βαλκανικής-μας ιστορίας. Αλλά, πριν από τού-τες τις ευχές, τηρούμε κι ένα έθιμο δικό-τους. Αντί ενός λεπτού σιγή γιά φόρο τιμής, οι Βούλγαροι χύνουν επί 40 μέρες λίγο ρακί ή κονιάκ όλοι απ' τα ποτήρια-τους χάμου, να δώσουνε --ποιός ξέρει-- το καθώς φαίνεται ανάθεμα στο χάρο, ή ζόρκι στο κοντινό θανα-τικό.

Γέρνουμε λοιπόν, όπως καθόμαστε αδερ-φικά στη ροτόντα της φιλίας τα ποτηράκια-μας και τα φυραίνουμε σταλαματιές να διώ-ξουμε τη λύπη και το πνέμα του κακού. Έτσι, το λίγο ποτό σαν πέσει κάτω, μοιάζει του δικού μας λαού το έθιμο, όταν αποχαιρετάει προσφιλή νεκρό με κόλυβα, κρασί ή στον ενταφιασμό ένα σβωλίδι χώμα. Κι ο πρόε-δρος με βάζει πάλι στόχο:

Χαιρόμαστε που αξιολογείτε έτσι το έρ-γο και το πρόσωπο της Λουντμίλας. Μας κό-στισε βαριά ο θάνατός της, γιατί δούλεψε πολύ στα χρόνια μας, γιά την ανάπτυξη της νέας κοινωνίας μας. Η απώλειά-της, όπως

τονίσατε κι εσείς, ήταν σημαντική όχι μόνο για μας, αλλά και για τη βαλκανική κι ευρωπαϊκή κουλτούρα. Είχε πολλές πρωτότυπες ιδέες, που μερικές απ' αυτές χειροκροτήθηκαν και στον ΟΗΕ, όπως π.χ. η έμπνευσή-της για τη «Σημαία της Ειρήνης» που ήταν έργο δικό-της. Όπως ξέρετε επισκέφτηκε τελευταία και την Ελλάδα. Γνώριζε πολύ καλά τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, ήτανε λάτρισσα και θιασώτιδά-του. Τους ελληνολάτρες αυτούς και φιλέλληνες στις σχολές του Μεσαίωνα τους έλεγαν «Μισούς Έλληνες». Πολλοί λαοί θα ήθελαν τη Λουντμίλα-μας να την αποκαλούνε έτσι, δηλαδή «Μισή Ελληνίδα». Η αγάπη-της για την Ελλάδα, ήταν τιμή-της και τιμή-μας. Είχε εκτιμηθεί σε διεθνής προσωπικότητα...

Έπειτα μου είπαν για την Ένωση-τους πως έχει 400 μέλη ταχτικά, εκπροσωπείται και με παραρτήματα στη Βάρνα, Τύρνοβο, Πλόβνιτς και Πλέβεν...

Κ' η Ένωση εκδίδει γύρω στα 500 βιβλία το χρόνο.

Παρακαλώ τον Ισάεφ να μας αφηγηθεί κάτι χαρακτηριστικό, από τη ζωή που πέρασε με τον εθνομάρτυρα ποιητή-τους Βαπτσάρωφ. Και προθυμότατα μας λέει:

– Όταν ακούω για τον φίλο-μου Βαπτσάρωφ, συγκινούμαι ολόψυχα, γιατί για μένα ο ήρωας εκείνος δεν είναι απλώς μιά ιστορική και αγωνιστική μορφή της λευτεριάς και των γραμμάτων-μας. Ο Βαπτσάρωφ είναι η ίδια η ζωή-μου! Δε μπορώ να τον βλέπω στ' αγάλματα, γιατί τον έζησα πολύ στενά και τον βλέπω, τον νιώθω πάντα, ζωντανό στο πλάι-μου. Πάντοτε μας κατέπλησσε με τη σεμνότητά-του, με την απέραντη αγάπη-του στη λευτεριά, στον άνθρωπο και στο λαό. Ο Βαπτσάρωφ ήταν άνθρωπος με κεφαλαία γράμματα. Έτσι, όπως σεμνός κι ευγενικός ήταν προς όλους, άλλο τόσο σεμνά κι αθόρυβα πέρασε και όλη την τόσο σύντομη ζωή-του! Φαίνεται άλλωστε και στο έργο-του που άφησε γραμμένο με το αίμα της καρδιάς-του! Για τον Βαπτσάρωφ είμαστε πολύ περήφανοι και πρέπει νομίζω να 'ναι και να τον τιμούν κι άλλοι λαοί πολιτισμένοι. Γιατί ο ίδιος μες στο έργο-του, μας δίνει τον ανθρωπισμό σε όλη-του την έκταση, για τη λύτρωση ανθρώπων και λαών. Εδώ παρεμβαίνει ο πρόεδρος.

– Η φιλία του Βαπτσάρωφ με τον Μλάντεν Ισάεφ, δεν ήταν απλή· ήταν συντροφική κι αδερφική, για τον κοινό σκοπό τ' αγώνα και παρά τις επιδραστικές σχέσεις του βαπτσαρικού ουμανισμού ο Ισάεφ στο έργο-του έχει το δικό-του ύφος και τον πλούσιο κοινωνικό-

του λυρισμό. Κι ο βετεράνος τ' αγώνα και της ποίησης που δε θέλει ν' ακούει για τον εαυτό-του, αλλάζει την κουβέντα και αποτελείται σε μένα.

– Θέλω να πω λίγα λόγια για την πατρίδα-σας. Την επισκέφτηκα τελευταία. Για μένα εσείς οι Έλληνες δεν είσατε μόνο η αρχαία Ελλάδα, παρα και η νεώτερη, οι φίλοι αντιφασίστες η Εθνική Αντίσταση, όλοι οι σύγχρονοι Έλληνες που δε σκύβουν κεφάλι σε δυνάστες, κι αγαπούν πολύ τη λευτεριά. Είσατε φιλότιμοι, γλεντζέδες. Στη χώρα-σας συναντήθηκα και κουβέντισσα με απλούς ανθρώπους. Έμεινα κατάπληκτος, τους θαύμασα την ειλικρίνεια και την αγνότητά-τους. Χάρηκα τα αισθήματα της αδερφοσύνης απέναντί-μας. Κι ο πρόεδρος τονίζει απ' τη μεριά-του.

– Έχει δίκιο ο δάσκαλός-μου ο Μλάντεν. Αλλά, η αστική προπαγάνδα θέλει κι επιμένει να διαιρεί τους λαούς. Σ' αυτούς τους καλοφραγμένους αλλοτρίων συμφερόντων, δεν κάνουμε χατήρια. Θ' απαντήσουμε με την πίστη και την αγάπη-μας στην ειρηνική κι αδερφική συνεργασία. Σήμερα, η φιλία ανάμεσα στους λαούς, βρίσκεται σε μιά πραγματική αναγέννηση. Είναι η κοινή θελησή-τους, να ζήσουμε όλοι με φιλία και ειρήνη. Αυτά τα ιδανικά μας ενώνουν αδιάρρηχτα.

Αυτή ακριβώς η τάση και η κίνηση, μας υποχρεώνει να κρατήσουμε ψηλά τη σημαία μιάς μακρόπνοης και μόνιμης Ειρήνης, φωτεινό παράδειγμα και για τους μελλούμενους.

Υμνήσαμε όλοι τη φιλία και την Ειρήνη, κι ευχηθήκαμε συχνότερες επισκέψεις και πλατύτερες πνευματικές συνεργασίες και ανταλλαγές.

Όταν αποχαιρετηθήκαμε, ο πρόεδρος με ξαναβεβαίωσε:

– Να μας νιώθετε σαν καλούς και πιστούς φίλους. Και οι δυο λαοί-μας, να 'χουνε πάντα κατά νου-τους πως:

Δυο είναι οι πάλεις στον κόσμο, που φέρουν τ' όνομα της σοφίας: Η Αθήνα και η Σόφια.

Λ. Μάλαμας

Λογοτεχνία και έκδοση βιβλίων

Όλοι οι ξένοι, που επισκέφονται κατά τα τελευταία χρόνια τη Βουλγαρία, βλέπουν με έκπληξη τις μακρές ουρές απο ανθρώπους μπροστά... στα βιβλιοπωλεία. παρ' όλο που ως προς την ετήσια έκδοση βιβλίων (8), περιοδικών (6) και εφημερίδων (98) κατά κάτοικο του πληθυσμού η Βουλγαρία βρίσκεται μπροστά από τις ΗΠΑ, Ιαπωνία και Ιταλία.

Πολλά από τα βιβλία βουλγάρων πεζογράφων και ποιητών ακόμα και σε απόλυτους αριθμούς ξεπερνούν τα τιράζ της λογοτεχνικής βιβλιογραφίας σε χώρες κατά δεκάδες φορές μεγαλύτερες. Τα βιβλία ορισμένων σύγχρονων δυτικών συγγραφέων (Μαρκές, Φόλκνερ, Σαρογιάν) κυκλοφορούν σε μεγαλύτερο τιράζ στη Βουλγαρία απ' ότι στην πατρίδα-τους. Οι 10531 δημόσιες βιβλιοθήκες με πάνω από 83 εκατομ. τόμους εξυπηρετούν 3,5 εκατομμύρια αναγνώστες, οι οποίοι το χρόνο διαβάζουν 45 εκατομμύρια βιβλία. Και το πρώτο βουλγάρικο βιβλίο εκδόθηκε μόνο πριν από 184 χρόνια και μέχρι την σοσιαλιστική επανάσταση η χώρα βρίσκονταν ακόμα ανάμεσα στα πιο καθυστερημένα ευρωπαϊκά κράτη.

Μέχρι το 1980 εκδόθηκαν στο εξωτερικό πάνω από 2.000 βιβλία βουλγάρων συγγραφέων σε πάνω από 70 γλώσσες και σε τιράζ 100 εκατομμύρια περίπου αντίτυπα. Τις παραστάσεις των 56 κρατικών θεάτρων παρακολουθούν ετησίως 5 εκατομμύρια θεατές. Εκτός αυτού στη σοσιαλιστική Βουλγαρία υπάρχουν 7 κρατικές συμφωνικές ορχήστρες. Ως προς τον αριθμό των κρατικών κουκλοθεάτρων σε σχέση με τον πληθυσμό (τώρα είναι 12 και προβλέπεται στα προσεχή μερικά χρόνια να φτάσουν στα 36) η Βουλγαρία κατέχει την πρώτη θέση στον κόσμο.

Κάθε χρονιά αυξάνεται ο αριθμός και τα τιράζ των περιοδικών εκδόσεων. Σήμερα στη Βουλγαρία εκδίδονται 450 εφημερίδες σε τιράζ 6.682.000 φύλλα. Απ' αυτές κεντρικές - 55 σε τιράζ 5.175.000 φύλλα, νομαρχιακές - 31 σε τιράζ 594.000 φύλλα, 113 των πόλεων και 218 διαφόρων ιδρυμάτων, καθώς και 33 ξεχωριστά μονοσέλιδα φύλλα.

Τα περιοδικά είναι 280 και κυκλοφορούν συνολικά σε 2.529 τεύχη το χρόνο σε τιράζ μιάς έκδοσης 3.915.400 αντίτυπα.

Μέσα σε 35 χρόνια λαϊκής εξουσίας ο αριθμός

των έντυπων εκδόσεων αυξήθηκε πάνω από τρεις φορές, το δε ετήσιό-τους τιράζ περίπου επτά φορές. Ανεξάρτητα από τη φυσική προσαύξηση του πληθυσμού, ο κορεσμός με περιοδικές έντυπες εκδόσεις αυξήθηκε για τις εφημερίδες περίπου 6 φορές, και για τα περιοδικά 12 φορές.

Θέατρο, όπερα και μπαλέτο

Η εθνική δραματουργία και σκηνοθεσία κατέχτησαν αντάξια αναγνώριση και στη χώρα και στο εξωτερικό. Μόνο στη διάρκεια του φεστιβάλ της βουλγάρικης δραματουργίας στη Σοβιετική Ένωση, που πραγματοποιήθηκε το 1978 με την ευκαιρία των 100 χρόνων της Απελευθέρωσης της Βουλγαρίας από τον οθωμανικό ζυγό, 160 σοβιετικά επαγγελματικά θέατρα ανέβασαν βουλγάρικα έργα. Επίσης 60 επαγγελματικά πολωνικά θέατρα ανέβασαν βουλγάρικα έργα στις μέρες της βουλγάρικης δραματουργίας στην Πολωνία (1978).

Στις συνθήκες του Σοσιαλισμού η θεατρική τέχνη μετατράπηκε σε πραγματική λαϊκή τέχνη. Ενώ το 1944 στη χώρα υπήρχαν 17 θέατρα, από τα οποία 13 δραματικά, 2 όπερες, 1 οπερέτα και 1 κουκλοθέατρο, τώρα ανέρχονται σε 56. Απ' αυτά δραματικά 36, όπερες 7, μία οπερέτα και 12 κουκλοθέατρα.

Το βουλγάρικο μπαλέτο κάθε χρόνο σημειώνει νέες επιτυχίες. Στα τελευταία πέντε χρόνια κέρδισε σε διεθνή φόρουμ 1 ειδικό βραβείο, 1 χρυσό, 1 αργυρό και 1 μπρούντζινο μετάλλιο, καθώς και 15 άλλες διακρίσεις.

Από τη σελ. 156

Οι Βούλγαροι το '21 στην Ελλάδα (Του Ν. Τοντόρωφ)

Πολλοί Βούλγαροι εντάσσονται στον αγώνα, παίρνοντας μαζί-τους ολόκληρα τμήματα συμπατριωτών-τους. Τέτοιος π.χ. είναι ο Μιχάλης Ι. Μαχαίρας. Σε μία βεβαίωση, που υπογράφεται από τον Νικόλα Κριεζιώτη, Νικήτα Σταματελόπουλο και Χατζή Χρήστο λέγεται: «Οι υπογεγραμμένοι οπλαρχηγοί βεβαιώνουμε, ότι ο Μιχάλης Ι. Μαχαίρας, 50 ετών, από τη Βουλγαρία, μόλις αντήχησε η σάλπιγγα της ανεξαρτησίας, τότε και ο προαναφερόμενος παρουσιάστηκε ενώπιόν-μας, φέρνοντας μαζί-του και πάνω από τριάντα επαναστάτες κάτω από την διοίκησή-του, εντάχθηκε στα τοτινά μικρά τμήματά-μας και πήρε μαζί μας μέρος στις μάχες ενάντια στο Δράμαλη στα Δερβενάκια και άλλες μάχες, στην πολιορκία του Ναύπλιου, της Κορίνθου, της Αθήνας, στη μάχη στην Αράχωβα, στο χάνι

της Ιραβιάς κ.ά., στις μάχες της Κρήτης, στο Φρανκόκαστρο και κάτω από τις διαταγές του αείμνηστου Χατζή Μιχάλη· στις μάχες της Κρήτης, όταν σκοτώθηκε και ο αδερφός-του».

Ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στις θυσίες, που έδωσαν οι Βούλγαροι κατά την διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης, καταλαμβάνει ο Νικόλα Στάνοφ από την πόλη Κοπρίφστιτσα. Εγκαταστημένος στην Ανδριανούπολη, όπου εξελίχθηκε σε επιφανής έμπορος, ο Στάνοφ προσχωρεί στη «Φιλική Εταιρία» και θυσίασε τεράστια για την εποχή-του ποσά για την υπόθεση. Στα ελληνικά κρατικά αρχεία διαφυλάσσονται πολλά ντοκουμέντα γι' αυτόν. Οι Τούρκοι τον συλλαμβάνουν και τον σκοτώνουν. Η οικογένειά-του έμεινε σε απελπιστική κατάσταση, και αναγκάστηκε να ζητήσει βοή-

θεια. Σε βεβαίωση, που υπογράφηκε απο μια σειρά πολίτες και ιερείς, απαριθμίζονται οι υλικές ζημιές, που υπέστη ο Νικόλα Στάνωφ. Ενδεικτικό είναι το παρακάτω ντοκουμέντο για τη συμβολή των Βουλγάρων στο έργο της «Φιλικής Εταιρίας»: «Ο Νικόλα Στάνωφ ήταν ένας από τους πιά επιφανείς πρόκριτους της Ανδριανούπολης, πολύ πλούσιος, που είχε πολλά και μεγάλα κτήματα και αρκετά χρήματα. Στην περίοδο της δεκαετίας του σαράντα ήταν φοροεισπράκτορας (για όλα τα πρόβατα) και ο μεγαλύτερος τραπεζίτης. Μυημένος στο μυστικό της Ελληνικής Επανάστασης και σαν μέλος της "Φιλικής Εταιρίας", ο Στάνωφ εργάζεται με προθυμία και αφοσίωση για την απελευθέρωση του λαού και γι' αυτό τον σκοπό έδωσε πεντακάσιες χιλιάδες γρόσια μονομιάς, έξω από τ' άλλα χρηματικά βοηθήματα, που είχε δώσει άλλοτε αρκετές φορές. Όταν ο σουλτάνος Μαχμούτ έμαθε γι' αυτό, διέταξε να τον σκοτώσουν, την δε περιουσία του, κινητή και ακίνητη, την κατάσχεσε. Η κατασχεμένη περιουσία αποτελούνταν από: τρία τεράστια χτήρια στην πόλη της Ανδριανούπολης, ένα μεγάλο μαγαζί εκεί, όπου ασκούσε το επάγγελμά του, τρία τσιφλίκια τεραστίων διαστάσεων στα περίχωρα της Ανδριανούπολης, όπου υπήρχαν σπίτια, αποθήκες και άλλα, όπως μαντριά για πρόβατα, σταύλοι για αγελάδες, βόδια και άλογα, επιπλα και νοικοκυριό από τα τρία χτήρια και το μαγαζί του, ασημένια και χρυσά αντικείμενα, πολλά πολύτιμα σταλίδια, όπως διαμάντια, μαργαριτάρια και άλλα παρόμοια, δύο εκατομμύρια γρόσια, που βρέθηκαν σε κάσες μέσα στο μαγαζί του».

Πολλοί από τους Βούλγαρους που συμμετέχουν στις μάχες αρχικά στη Βλαχία, περνούν σε συνέχεια στο νότο στην Ελλάδα, όπου επί πολλά χρόνια συνεχίζουν τον αγώνα. Ένας απ' αυτούς είναι ο Χαραλάμης από το Πλόβντιφ. Γι' αυτόν έχουν διαφυλαχτεί μερικά ντοκουμέντα, που χαρακτηρίζουν την ανιδιοτέλεια, με την οποία οι Βούλγαροι συμμετέχουν στον κοινό αγώνα κατά του υποδουλωτή. Σε ένα απ' αυτά ο ίδιος ο Χαραλάμης γράφει για τον εαυτό του στις 17 Αυγούστου 1823: «Νά που δυό χρόνια πέρασαν πιά, από τότε που σαν διψασμένο ζαρκάδι ήρθα από ξένη γη με τον αδερφό μου να πολεμήσω για την πατρίδα. Στην περίοδο αυτή υπόφερα πολύ, όμως τα άντεξα όλα με σταθερή καρδιά. Πρώτα έπεσε ο πολυαγαπητός μου αδερφός στην Κάρυστο με τον Μπειζαντέ. Δεν έχασα το ηθικό μου, αλλά αντιστάθηκα θαρραλέα στην πολιορκία της Αθήνας,

Κορίνθου και Ναύπλιου. Ύστερα ήμουνα στο Νεόκαστρο ένα χρόνο πυροβολητής, όμως στάλθηκα στη Μονεμβασία στην ίδια θέση, και περνώντας με βάρκα από τον Πέτσα, με λήστεψαν οι εκεί χριστιανοί και με βασάνισαν πολύ με την υποψία, ότι είμαι δήθεν κατάσκοπος. Τώρα είμαι εντελώς γυμνός, δυστυχισμένος από την φτώχεια». Σε ένα ένταλμα πληρωμής από τις 6 του Ιούλη 1823 δικαιολογούνται ποσά, που ξοδεύτηκαν για τροφή. «Ο φέρων Χαραλάμης από το Πλόβντιφ –γράφει εκεί– ξένος και φτωχός και που εκπλήρωσε την υπηρεσία του προς την πατρίδα, χρωστά στον φούρναρη δέκα γρόσια και τρεις παράδες για το ψωμί, που έφαγε. Γι' αυτό το υπουργείο των οικονομικών θα περάσει το ποσό αυτό για λογαριασμό του κρατικού ταμείου».

Στα αρχεία διατηρούνται και ντοκουμέντα, από τα οποία μαθαίνουμε για την τύχη Βουλγάρων, για τους οποίους η στρατιωτική υπηρεσία για διάφορους λόγους γίνεται πηγή βιοπορισμού. Ένας απ' αυτούς π.χ. είναι ο Χρήστος Ηλία ο Βούλγαρος. Σε μιά αίτησή του από την 1 του Οκτώβρη 1830 ο ίδιος παρακαλεί για βοήθεια. «Η πατρίδα μου είναι η βουλγάρικη γη –γράφει– και πέρασα πολλά χρόνια στην Αίγυπτο, πάντα με το όπλο στο χέρι, στην υπηρεσία των εκεί στρατευμάτων. Μ' αυτό ασχολούμαι, επειδή δεν έχω κανένα άλλο επάγγελμα, για να μπορώ να ζήσω. Λίγοι ήταν (εκείνοι), που ήξεραν, πως είμαι χριστιανός, όμως μετά απ' αυτό (όταν έμαθαν), υποβλήθηκα σε μεγάλο βάσανο και πολλές φορές κινδύνεψα να χάσω τη ζωή μου. Όλα, όσα είχα, χρήματα, όπλο, ενδύματα, όλα μου τα πήραν και με άφησαν αλόγυμνο και σε συνέχεια με έδιωξαν. Έτσι έφτασα χθες με την μεγαλύτερη αθλιότητα, στερούμενος και από τον επιούσιο».

Από την Αίγυπτο έρχεται και άλλος Βούλγαρος, αγωνιστής για την απελευθέρωση της Ελλάδας. Με αίτηση από τις 21 του Δεκέμβρη 1833 ο χατζή Γιάννη Πέτρου παρακαλεί για δικαιοσύνη. «Ο υπογεγραμμένος είμαι από την Στρούμιτσα, πάλι της Βουλγαρίας, διοικητής 25 ανδρών στο άτακτο ιππικό –γράφει στην αίτησή του. Ήρθα από την Αίγυπτο και υπηρέτησα το λαό από την αρχή της ιερής εξέγερσης μέχρι την σωτήρια άφιξη της Μεγαλειότητάς Σας. Πήρα μέρος σε διάφορες μάχες στην ηπειρωτική Ελλάδα, Πελοπόννησο, Κρήτη και αλλού. Στις μάχες αυτές τραυματίστηκα βαριά στο κεφάλι. Δέκα τρία χρόνια υπηρέτησα αδιάκοπα σαν επαναστάτης του λαού, θυσιάζοντας τα καλύτερα χρόνια

της ζωής μου στον ιερό αγώνα κλπ. Όμως τώρα βρίσκομαι με τέσσερα άτομα, άρρωστα και ανήλικα μέλη της οικογένειάς μου, σε πολύ φτωχή κατάσταση και κινδυνεύουμε να πεθάνουμε όλοι από πείνα, γιατί δεν έχω ούτε γη, ούτε χρήματα για να πιάσω κάποιον δρόμο στη ζωή, και γιατί δεν έχω καμιά δουλειά».

Το υπερώον των «θελοντών Βουλγάρων είναι ποικιλόμορφο, ανάμεσα στο οποίο υπάρχουν προσωπικότητες με πολύ περίπλοκη και αντιφατική τύχη. Ο Θεόδωρος ο Θράκας διαβάζουμε σε ένα ντοκουμέντο δασκαλος στα σχολεία του Βουκουρεστίου, ήταν Βούλγαρος από το Σλίβεν. Μαζί και κάτω από την διοίκηση του Νικόλαου Υψηλάντη στη Βλαχία, έφτασε στην Ελλάδα τον Αύγουστο του 1821. Ήταν μεγάλος ρήτορας και πειστικός και επειδή ήξερε και μιλούσε ελεύθερα τη βουλγάρικη και τούρκικη γλώσσα, έγινε απόστολος της «Φιλικής Εταιρίας» και μυσσε πολλούς πριν από την εξέγερση. Επειδή όμως ήταν δειλός και μαλθακός άνθρωπος έφυγε αμέσως από την Ελλάδα και πήγε στην Ιταλία. Εκεί τον κορόιδευαν οι συμπατριώτες του σαν λιποτάκτη και μη μπορώντας να βρει μέσα για βιοπορισμό, έγινε αρνησίθρησκος και δέχτηκε το δόγμα του Πάπα. Όμως ήταν διεφθαρμένος και δεν πίστευε σε καμιά θρησκεία.

Ενδιαφέρουσα είναι η αίτηση και άλλου Βούλγαρου, ονόματι Γιουβάν Απόστολου, που έτρεξε σε βοήθεια του ελληνικού λαού. Στις 19 του Σεπτεμβρίου 1848 παρακαλεί να του αναγνωριστούν οι υπηρεσίες του παρελθόντος «Κατεχόμενος από πατριωτικό αίσημα, στις αρχές του ιερού αγώνα για την ανεξαρτησία της Ελλάδας προσέτρεξα και ο υπογι γραμμένος με εκτίμηση σιν διψασμένο ζαρκάδι σ' αυτό τον αγώνα, εγκαταλείποντας τα μικρά μου κτηματάκια, τους γονείς μου, τ' αδέρφια μου και την ίδια την πατρίδα μου τη Βουλγαρία, κατατάχτηκα αμέσως στρατιώτης και υπηρέτησα σε διαφορετικούς τοτινούς διοικητές, από τους οποίους έχω βεβαιώσεις. Πηρα μέρος κάτω από την διοίκησή τους σε διάφορες μάχες, απ όπου φέρνω σαν αξιόπι στη μαρτυρία, σημάδια από τραύματα στο αιδυναμο σώμα μου γράφει ο Γιουβάν Απόστολος. Η υπηρεσία μου σταμάτησε, όταν τελείωσε η επανάσταση των Ελλήνων και όταν πιά η άφιξη του Καυοδίστρια στην Ελλάδα κατήσυχασε τα πνευματα. Όμως από τότε, αδιάκοπα παραγκωνιζόμενος σαν ξένος και τέκνο της Βουλγαρίας, καμιά φροντίδα δεν καταβλήθηκε για μένα να ανταμοιφθούν

οι υπηρεσίες μου, παρ' όλο που συχνά αποτεινόμουν με αιτήσεις προς την ελληνική κυβέρνηση».

Πολλοί είναι οι Βούλγαροι, που φτάνουν και καταλαμβάνουν θέσεις αξιωματικών στα τμήματα, τα οποία μάχονται για τη λευτεριά της Ελλάδας. Μιά φευγαλέα απαρίθμηση μας πείθει γι' αυτό. Στην βουλγάρικη ιστορική φιλολογία υπάρχει από την άποψη αυτή κάποια ασάφεια. Λόγω έλλειψης ντοκουμέντων, είτε για άλλες αιτίες, στο παρελθόν αναφέρονταν σαν Βούλγαροι μιά σειρά στρατιωτικοί διοικητές, οι οποίοι ουσιαστικά δεν ήταν Βούλγαροι. Τα διατηρημένα ντοκουμέντα όμως, μιλούν αρκετά εύγλωττα για τον μεγάλο αριθμό μικρών και ανώτερων αξιωματικών βουλγαρικής προέλευσης, που αφιέρωσαν τις δυνάμεις-τους στον αγώνα για την κατάκτηση της λευτεριάς του ελληνικού λαού. Ανάμεσά τους μπορούμε ν' αναφέρουμε τα ονόματα των στρατηγών Άγγελ Γκάτσο, Χαρά Γκεόργκι τον Βούλγαρο, στρατηγό Χατζή Στέφανη τον Βούλγαρο (από την Ανδριανούπολη), Χατζή Χρήστο, διοικητή του ιππικού, Γιάνκο τον Βούλγαρο από το Πλόβντιφ, Άγγελο τον Πρωτεουσσιάνο (Σόφια), Δανιήλ τον Βούλγαρο, Ηλία τον Βούλγαρο, τον βοηθό χιλίαρχου Ντιμήταρ τον Βούλγαρο, ταγματάρχη Καρά Μήτσο τον Βούλγαρο, τους λοχαγούς Κώστα τον Βούλγαρο, Κότσο τον Βούλγαρο, Μάρκο Γιοβάν τον Βούλγαρο, Πέτρο τον Βούλγαρο (σκυτωθηκε το 1825), Χ. Στάικο τον Βούλγαρο, Στέφο τον Βούλγαρο, Χατζή Στεφάν τον Βούλγαρο, Χρήστο τον Βούλγαρο, τους εκατόνταρχους Αναστάς Δεμίρη, Ιοάν από την Στρούμιτσα, Χρήστο τον Σημαιοφόρο, πολλούς διοικητές διμοιριών, και ακόμη περισσότερους υπαξιωματικούς.

Συχνά τα ονόματα των Βουλγάρων που πήραν μέρος στην επανάσταση, παραμένουν άγνωστα. Αναφέρονται μόνο με την εθνική τους ονομασία.

Σ' ένα ντοκουμέντο με ημερομηνία 17 του Ιούλη 1825 ο Ιωάννης Χρήστου γράφει προς το υπουργείο της άμυνας: «Ο κάτωθι υπογεγραμμένος την περασμένη Παρασκευή, δηλ. στις 10 τρέχοντος μηνός, πολεμώντας πιάστικα αιχμάλωτος στα Βέρβενα από Αιγύπτιους εχθρούς, οι οποίοι με έστειλαν σε δουλειά. Η καλοσύνη όμως ενός Βούλγαρου χριστιανού, έγινε αιτία να αποφύγω με ασφάλεια την αιχμαλωσία, ακόμα και τον σκληρό θάνατο, και να έρθω ε δώ.τε τράγερος».

Η Επανάσταση στην Ελλάδα, που άρχισε το 1821, κράτησε περίπου οχτώ χρόνια. Γεμάτα με μάχες και πορείες περνούν τα χρό

νια και για τους Βουλγαρους εθελοντές, που πήραν μέρος στον αγώνα. Περνώντας πολλά χρόνια στο νότιο, μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας ένα σημαντικό μέρος από τους Βουλγαρους μένουν εκεί. Εκτεθειμένοι μπροστά στις τουρκικές αρχές, δε μπορούν να επιστρέψουν στην υποδουλωμένη πατρίδα. Πολλοί απ' αυτούς παντρεύονται στην Ελλάδα, δημιουργούν οικογένειες και ανατρέφουν απογόνους, που αργότερα συμμετέχουν στην οικοδομηση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

Η συμμετοχή των Βουλγάρων στην Ελληνική Επανάσταση, αποτελεί φωτεινή σελίδα στο ιστορικό παρελθόν των δύο γειτονικών λαών. Δείχνει πόσο κοινές ήταν οι επιδιώξεις Ελλήνων και Βουλγάρων για απελευθέρωση από την προαιώνια καταπίεση. Ταυτόχρονα, αυτό δείχνει, πόσο βαθιές είναι οι ρίζες της ιδέας για παμβαλκανική συνεργασία. Το αίμα που χύθηκε από κοινού στα πεδία των μαχών της Ελλάδας, οι θυσίες που έδωσαν μαζί Έλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι, Μαυροβούνιοι, Αλβανοί και Ρουμάνοι, αποτελούν λαμπρή εκδήλωση αλληλεγγύης, διδαχτικής για τις μελλοντικές γενεές.

★ *Ο Νικολαι Τουντόρωφ δεν είναι μονάχα ο Βουλγαρικός πρεσβευτής στην Ελλάδα, είναι μαζί κι ένας υπέρμυχος Λόγκης, μια εξέχουσα πνευματική προσωπικότητα του αδερφού Βουλγάρικου Λαού και της βουλκανικής κουλτούρας. Έχει ένα καθάριο διαλεκτικό μυαλό με πλατιούς ορίζοντες σκέψης, από νια πολιτική και φιλοσοφική συγκρότηση και αξιόπαινο φιλελληνισμό. Πρόσφερε πολλά στο Ινστιτούτο Βουλκονιαλουργίας της πατρίδας του και σαν θερμός φίλος του ελληνικού λαού, έκανε πολλές έρευνες και μελέτες σαν την παραπάνω, για την προαγωγή των ελληνοβουλγαρικών σχέσεων.*

Σκίτσα γιά διακεκριμένους Βούλγαρους ποιητές και μεταφραστές

Στέφαν Γκέσεφ

Ο Στέφαν Γκέσεφ είναι μια εξέχουσα και σαν νεοβιβλική μορφή των ελληνοβουλγαρικών γραμμάτων, κύρια στις ποιητικές μεταφράσεις. Τα φυσιογνωμικά-του χαρακτηριστικά, μοιάζουν του Σικελιανού. Γύρω στα 70-του, δείχνει πιό θαλερός. Τον γνώρισα από τον φίλτατο Πασχάλη. Τον επισκεφτήκαμε μαζί, ένα δροσερό βραδάκι, στο ρετιρέ-του στην οδό Τέλμαν στη Σόφια. Είχε κι ο Πασχά-

λης καιρό να ιδεί το φίλο-του, και του ζήτησε συχώριο, για τη βραδύπορη επίσκεψη. Αλλά, κι εκείνος μας δέχτηκε με πολλή ευγένεια και αρχοντιά ψυχής, παρά του ότι είχε και την έγνοια της αδιάθετης κυράς-του. Μιλάει και γράφει άπταιστα τα ελληνικά και με τέτοια προφορά, που δεν υποπτεύεσαι πως είναι Βούλγαρος. Ο Πασχάλης σύστησε την ταπεινότητά-μας... κι έπειτ' από 'να κέρασμα, έκατσα κοντά-του, σαν ένας άπληστα περιέργος μαθητής μπροστά σ' ένα γλυκομίλητο ασπρομάλλη δάσκαλο.

—*Πότε ήρθατε σε πρώτη επαφή κι αγάπη με την Ελλάδα-μας;*

—Γεννήθηκα στο Ρούσε το 1912, κι ο πατέρας-μου κοντά στο Γκάμπροβο. Ο γονείς-μου ήτανε καθηγητές. Είχαν όνειρο να με σπουδάσουν. Μα εγώ από μικρός ήθελα να γίνω παπούτσής. Είχα μεγάλο ζήλο και, μεράκι στο παπούτσι. Έζησα και στην Κοπρίφστιτσα. Από κει κατάγονταν η μάνα-μου. Ήταν μια συνοικία π' ακόμα τη λένε όπως και τότε «Αρναούτσα μαχαλά» ή «Αρβανίτικα». Λέγεται έτσι, γιατί στα 1393 που έπεσε το Τύρνοβο, πήγαν Έλληνες και Αρβανίτες εκεί, από το Αρμπανάσι που έχει 30 εκκλησιές, κι έχτισαν και πολλά λαϊκά αρχοντικά. Έλεγα τότε στη μάνα-μου: Ή με κάνετε τσαγκάρη ή διώξτε-με. Με τη μεγάλη επιμονή-μου, με πήγανε σ' ένα τέτοιο εργαστήρι, που ίσιωνα στραβόπροκες και σφυριλάτιζα σιόλες. Μα ο μάστοράς-μου, όταν δεν τα κατάφερα να βάλω σιόλες στα παπούτσια της αδελφής-του, μ' έδιωξε. Ύστερα μ' έστειλαν στην Ελλάδα, μέσω πρεσβείας για σπουδές. Στα 1936, έχοντας μια κλίση στη Λογοτεχνία, έπιασα καλή φιλία με τον Βάρναλη, τον Καζαντζάκη, τον Ουράνη, τον Κλ. Παράσχο και τον Νίκο Βέη. Από τότε έζησα συνέχεια στην Ελλάδα, ως το 1942. Δύσκολες και πολεμικές εποχές με φτώχειες πείνες και στερήσεις. Έτσι έμαθα καλά τα ελληνικά, και την Ελλάδα σ' εκείνη την τόσο φοβερή περίσταση... την αγάπησα σα δεύτερη πατρίδα-μου. Την πρώτη κακή λέξη, την έμαθα στο Κολωνάκι. Ένα γεναριάτικο πρωί, ήταν μια ζεστή λιακάδα στην πλατεία, και κερνούσα το Βάρναλη καφέ. Μας πλησίασε ένα λουστράκι με το κασελάκι-του, ξυπόλητο και ρέμπελο, μα συμπαθέστατο αλητάκι και πρότεινε στο φίλο-μου επίμονα να του γιαλίσει τα παπούτσια.

Ο Βάρναλης το λυπήθηκε, αλλά δεν είχε δεκάρα. Δε μου περίσσευσαν κι εμένα. Το λουστράκι επέμεινε, τού 'γινε κολλητσίδα. Εκείνος το απωθούσε με συμπόνοια. «Φύγε βρε

διαβολάκι, δεν έχω μία», τού 'κανε. Τίποτα εκείνο, ξανά το ίδιο, κ' ύστερα πεισματώσε, θύμωσε, και τον έβρισε: «ούστ ρε κωλογ...ε». Ο Βάρναλης το κοίταζε με συμπάθεια και γέλασε. Τον σεβόμουν και τον εκτιμούσα πολύ το Βάρναλη. Ήταν ειλικρινής και μεγάλος μάστορας του λόγου. Κάποτε, μου είπε ο Βέης: «Απ' όλους τους φίλους συγγραφείς εδώ, ο Βάρναλης είναι ο πιο βαρύς και καθάριος, γιατί αυτός ξέρει πιά καλά, απ' όλους-μας τη δημοτική-μας γλώσσα».

—Πότε καταγίνατε με τις ελληνικές μεταφράσεις;

—Μετά από τις υπηρεσίες που πρόσφερα για την πατρίδα-μου σε πρεσβείες της Πράγας και Βαρσοβίας από το 1945 ως το 1948. Έπειτα αφοσιώθηκα στη μελέτη της νεοελληνικής ποίησης. Γύρω στα 1960 κάναμε μια πρώτη επιλογή και βγάλαμε με δική-μου κατά λέξη μετάφραση, μια δίτομη ποιητική ανθολογία, με πρώτους το Σολωμό, Παλαμά, Βάρναλη, κ.α. και πεζογράφους: Καζαντζάκη, Μυριβίλη, Ροϊδή, Λουντέμη κλπ. νεοκλασικούς. Έπειτα, στα 1978, άλλη μία δίτομη, με Ρώτα, Ελύτη, Σεφέρη, Καβάφη, Σοφία Παπαδάκη, Ρίτα και Ν. Παπά, Δικταίο, Ρίτσο, Καρέλη κ.α.

Στο σπίτι-μου εδώ, μ' επισκέφτηκε πριν λίγα χρόνια κι ένας Βαρβιτσιώτης. Μου φόρτωσε ίσαμε 3.000 στίχους... Μα εγώ του μετάφρασα μόνο 50. Αργότερα, έμαθα πως είναι πολύ πλούσιος από περιουσία στη Θεσ/νίκη.

· *Μεταφράσατε κανένα βιβλίο του Σικελιανού, που του γιορτάζουμ' εφέτος στην Ελλάδα τα 100 χρόνια;*

—Όχι, δυστυχώς. Μόνο ελάχιστα ποιήματα; μεμονωμένα.

· *Γιατί προτιμήσατε τον Σεφέρη, πότερο από το Σικελιανό;*

—Έ, χάρη βέβαια στο βραβείο Νύμπελ.

Στο σημείο τούτο, έκανα μια απόπειρα συγκριτικής αξίας των δύο «Κορυφαίων» για να εξιχνιάσω τις διαθέσεις και τους σκοπούς της μεταφραστικής ταχτικής του συνομιλητή-μου και των προτιμήσεων του λαού-τους.

Θαρρώ, πως περισσότερο στα επιδεχτικά αισθητικά μέτρα του λαού-σας, ταίριαζε ο Σικελιανός με την πηγαία, αισιόδοξη, αρρενωπή κι ευτυχισμένη ποίησή-του. Η υψηλή στάθμη της τέχνης του Σικελιανού, μας δίνει «κρεσέντα» δημιουργικών εξάρσεων και λυτρωτικού εξευγενισμού. Το κάλλος του υμνητικού και πατριωτικού-του λόγου, κ' οι παραινετικές και λεβέντικες αντιστασιακές ποιητικές φωνές του Σικελιανού, ταιριάζουν θαρρώ κι απηχούν περισσότερο στα λαϊκά και

αγωνιστικά-σας βιώματα. Χίλιες φορές ωφελιμότερη από την ποίηση του Σεφέρη που έχει καταθλιπτικές και πεσσιμιστικές στιχουργικές μιμήσεις.

Στην τέχνη του πρώτου, ενσαρκώνονται τα όνειρα, τα ιδανικά, οι παλλαϊκοί πόθοι κ' οι λαχτάρεις του καινούργιου κόσμου.

Και στου δεύτερου τη μοιρολατρική και μελαγχολική τέχνη, αντανακλά η αδράνεια, η απελπισία κ' η φθορά, του παλιού ξεπερασμένου κόσμου.

Οι πιότερες υποκειμενικές φωνές του Σεφέρη, ακούονται σαν του γκιώνη τις νύχτες, που κλαψουρίζει το δικό-του πόνο. Δε δίνουν αισιοδοξία, χαρά και ηθική δύναμη στο λαό. Είναι η πιότερη ποίηση τύπου Έλιοτ.

—Έχετε απόλυτο δίκιο. Αλλά, με τη φήμη που παίρνει ένας ποιητής δίκαια ή άδικα, εμείς θέλουμε να ικανοποιούμε τις περιέργειές-μας. Εμείς αναζητούμε θησαυρούς, κι αναζητώντας, τους παίρνουμε όπου τους βρίσκουμε από πρώτη ύλη, κι ας είναι και μπρούτζος. Έτσι έλεγε κι ο Μολιέρος: «Παίρνω το θησαυρό, όπου τονε βρίσκω».

—Μεταφράσατε καθόλου Θεοτόκη, Παρορίτη, Κοτζιούλα, Καρβούνη, Λειβαδίτη, Αγγουλέ, Θρακιώτη και άλλους Νεοέλληνες ποιητές και λογοτέχνες ζωντανούς ή μακαρίτες;

—Όχι. Λυπούμαστε. Αλλά δεν τους γνωρίσαμε.

—Από νεώτατους και νεοσσούς Έλληνες ποιητές ποιούς έχετε μεταφράσει;

—Άλλοι, νεώτεροι από μένα εδώ μεταφραστές έχουν, δουλέψει μια ποιητική ανθολογία πρόσφατα και έχει κυκλοφορήσει αλλά, οι νεώτατοι Έλληνες ποιητές, έχουν αδυναμίες και δεν φτάνουν τους παλιότερους.

—Ποιές λογοτεχνικές σχολές προτιμάτε κυρίως σήμερα στη Βουλγαρία;

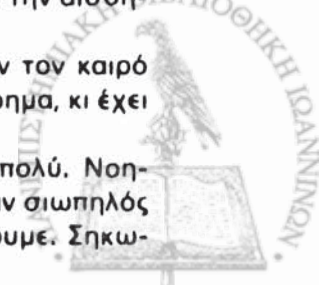
—Εμένουμε στον Σοσιαλιστικό Ρεαλισμό· αλλά επιθυμούμε κι εφαρμόζουμε και τις ελεύθερες και πλατύτερες μορφικές αναζητήσεις.

—Τι θα μας λέγατε για τ' αξιώματα της κριτικής-σας εδώ;

—Έχω τη γνώμη πως, πρέπει πάντοτε όποιος κρίνει ένα έργο τέχνης, νά 'χει σα βασικό γνώμονα την ιδεολογία και την αισθητική αναγκαιότητα.

Ο Στέφαν μας είπε πως αυτόν τον καιρό δουλεύει κι ένα δικό-του μυθιστόρημα, κι έχει κι άλλα ανέκδοτα έργα.

Ένωσα πως τον επιβάρυνα πολύ. Νοημάτισα στον Πασχάλη που καθόταν σιωπηλός στοχαστικός κι αμέτοχος να φύγουμε. Σηκω-

θήκαμε. Τον ευχαρίστησα... Τον ασπαστήκαμε, κι ευχήθηκα μια καλή αντάμωση και στην Ελλάδα που αγαπάει.

Μπουντίνωφ

Ο Ιβάν Μπουτίνωφ πρώην υπουργός και πρεσβευτής, είναι ένας μεσήλικας φιλοσοφημένος κι εύθυμος διανοούμενος της βουλγάρικης κουλτούρας. Γερό ανάστημα και λεπτή σιλουέτα με μάτια φωτεινά. Μια εξευγενισμένη μορφή, με χιούμορ και γνώση, κι ανοιχτή καρδιά. Με το φιλικό-του χαμόγελο, σου προσφέρει χαρά και ξεγνοιασιά. Χρόνια και χρόνια σε οικονομικές, διπλωματικές, διαφωτιστικές και πολιτιστικές υπηρεσίες του λαού και της πατρίδας-του. Πολυταξιδεμένος έζησε πολύν καιρό και στην Ευρώπη. Τώρα διευθύνει έναν πολιτιστικό φορέα, που είναι από τους μεγαλύτερους και πολυσύνθετους δημοσιογραφικούς και δημοσίων σχέσεων Οργανισμούς στην καρδιά της βουλγάρικης πρωτεύουσας το «Σόφια Πρες».

Έχει βαθιά γνώση στα πράγματα και είναι ευτυχής που μπαίνει στο βάθος και στην ουσία-τους. Έχει πλούσιες εμπειρίες από τη ζωή και την τέχνη, την πολιτική και τις οικονομικές επιστήμες. Το μεγάλο μεράκι και χόμπυ-του από τις τέχνες, είναι η μοντέρνα ζωγραφική.

Στα σύγχρονα έργα τέχνης, ο Μπουντίνωφ έχει προσπορίσει στην προσωπικότητά-του, μια πλούσια αισθητική καλλιέργεια, λεπτό γούστο, και λεύτερη κριτικοαισθητική και δημιουργική συνείδηση. Έχει τον φίλο-του Καζάκωφ, σπουδαίο ζωγράφο, μοντέρνας τεχνοτροπίας. Καμαρώνει τα έργα-του, αλλά κι ορισμένα αποφθεγματικά αξιώματα γύρω από την τέχνη και τη ζωή των καλλιτεχνών. Είναι απλός και μετριόφρων και ξέρει πολύ καλά ν' αποτιμεί τις ανθρώπινες και τις πνευματικές αξίες και αρετές.

Γιώργης Γκαγκούλιας

Είναι ο γνωστός λόγιος δάσκαλος από το Σουφλί της Θράκης, με πλούσια πείρα, τιμιότητα και ειλικρίνεια. Έχει πολλές γνώσεις πάνω στην πολιτική φιλοσοφία, την ιστορία των αγώνων και την παιδαγωγική επιστήμη. Βοήθησε πολύ τα τελευταία χρόνια, από τη Σόφια την ελληνοβουλγάρικη δημοσιογραφία και πολιτιστική ζωή και κίνηση. Δίδαξε πλειάδες ελληνόπουλα της προσφυγιάς. Έχει ριζωμένη στην ψυχή-του κι ως τα μπούνια την παλιά και

νέα ρωμιοσύνη. Ο Γκαγκούλιας είναι ένας αδικημένος αγωνιστής σαν άλλοι που ζει στη Σόφια με την ελπίδα και τ' όραμα του γυρισμού στην Ιθάκη. Χρόνια κι αυτός δρασκελήσε τα μακεδόνικα και τα θρακιώτικα βουνά, για μια νέα Ελλάδα μ' εθνική ανεξαρτησία και Σοσιαλισμό, και τονε τρώει ο κρυφός καημός κι ο πόνος για πατρίδα. Αυτή την περιφρονητική και διακριτική μεταχείριση στο πρόσωπό-του, από Έλληνες ιθύνοντες ύστερ' από 32 χρόνια, τη βλέπει πέρα για πέρα άδικη. Δούλεψε σα δάσκαλος και στην Ελλάδα και στη Βουλγαρία. Στη Σόφια σαν καθηγητής και δημοσιογράφος, έθεσε τη σφραγίδα μιας γόνιμης δραστηριότητας για το πλατύτερο άνοιγμα των ελληνοβουλγάρικων σχέσεων. Κι ενώ αλλάζουν οι καιροί, τα μίσση και τα πάθη πέφτουν και πρέπει να χάνονται στην άβυσσο της λήθης κ' οι πρόσφυγες γυρίζουν λίγοι λίγοι στην πατρίδα, όμως για τον Γκαγκούλια φαίνεται πως η βελόνα του ρολογιού για τον επαναπατρισμό-του, σταμάτησε στο φανατικό πείσμα των «νικητών» του 1949 - 50. Κρίμα. Κανένας νικητής σ' έναν πόλεμο δεν έμεινε χωρίς να δώσει γενική αμνηστία σε ιδεολογικούς αντιπαλούς που έκαναν κι αυτοί «το ηθικό-τους χρέος σαν ενάρετοι άντρες» όπως θά 'λεγε κι ο Δημοσθένης, γιατί πίστευσαν και πάλευσαν για μια καλύτερη ζωή, για μια καινούργια Ελλάδα. Κι έπειτα μάλιστα από 32 ολόκερα χρόνια, είναι ανεπίτρεπτο, αν όχι βάρβαρο, να στερεί κανείς την πατρίδα του άλλου, το πολυτιμότερο αγαθό των ανθρώπων. «Καιρός παντί πράγματι».

Πασχάλης Πασχαλέφσκι

Ο Π. Πασχαλέφσκι είναι μια εξευγενισμένη κι έμπειρη αγωνιστική ποιητική μορφή, στην ελληνοβουλγάρικη γραμματολογία. Γεννήθηκε στην Ξάνθη το 1914. Προπολεμικό φτωχόπαιδο, έγινε τσαγκάρης· όμως από τό ταλεντούχο και φωτισμένο επαναστατικό και πρωτοπόρο εκείνο τσαγκαριό, που πρόσφερε στους λαικούς αγώνες πολλούς ήρωες, και μάρτυρες στο βωμό των θυσιών. Η Κατοχή τον βρήκε στην Αθήνα. Ανέβηκε πεζός στη Μακεδονία. Πιάστηκε και φυλακίστηκε. Έπειτα, δραπέτευσε και βγήκε αντάρτης στον ΕΛΑΣ. Επί 4 χρόνια έβγαζε την εφημερίδα «Ο Αδούλωτος» στο βουνό, για τους Σλαβομακεδόνες. Πολέμησε κατόπι και στο Δημοκρατικό Στρατό. Σημείωσε ιδιαίτερη δράση στην καθοδήγηση. Μετά τις χρουστσωφικές ανα-